

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR PRÆSTØ AMT

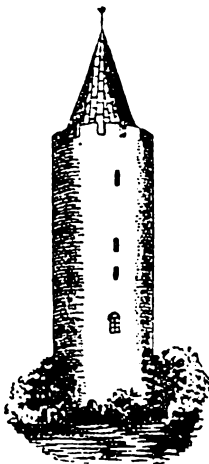
19. AARGANG 1930.

NÆSTVED
N. P. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
1930.

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR PRÆSTØ AMT

19. AARGANG 1930.

NÆSTVED
N. P. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
1930.

Steges Præstehistorie.

Af Pastor *J. L. Frederiksen*, Stege.

Den kendte Del af Steges Præstehistorie spænder over næsten 700 Aar. I adskillige Tilfælde møder vi højst interessant Personal- og Tidshistorie, i andre Tilfælde kun tørre Navne og Aarstal.

For den katolske Tids Vedkommende er Oplysningerne yderst sparsomme, idet vi kun i tilfældige Forbindelser finder Navne paa Præster i Stege. Betydeligt bedre stiller det sig for Tiden efter Reformationen. Ikke blot har vi tilsyneladende alle Navnene — undtagen for nogle Kapellaner før 1600 —, men om de fleste foreligger tillige saadanne Oplysninger, at vi kan faa et mere eller mindre levende Indtryk af dem.

Nærværende Fremstilling bygger især paa det store, men spredte Materiale, der Tid efter anden er fremdraget i forskellige Forbindelser i en Række historiske Skrifter. Med Hensyn til Arkivundersøgelser har jeg under kortere Københavns-Ophold maattet begrænse mig til at eftersøge Oplysninger, hvor jeg har fundet det særlig paakrævet, men iøvrigt er det indtil ca. 1750 tilsyneladende ikke væsentlige Ting, der yderligere er at finde i Arkiverne. I et Tillæg angives for hver enkelt Præst de Kilder, hvorfra Oplysningerne her er hentet.

I. Sognepræster før Reformationen.

Der var i den katolske Tid to Kirker i Stege: den nuværende Sct. Johannes eller Sct. Hans Kirke og Sct. Gertruds Kirke, der synes at have været Sognekirke for en Del

af Landsognet.*) Hvor intet udtrykkeligt nævnes, er der formodentlig Tale om den første.

Af Sognepræster kendes:

1. Hr. *Johannes*, 1246. Hans Navn findes i et Brev af 14. April 1246 fra Fyrst Witslaw I af Rügen, skrevet af Fyrstens Kapellan og Protonotarius, Johannes, Sognepræst i Stegeborg. Ganske vist fandtes der ogsaa en Stegeborg i Sverige, men da Rügen dengang var dansk Len og hørte til Roskilde Stift, er der næppe Tvivl om, at det er Sognepræsten i Stege paa Møn, der tillige har været Kapellan og Sekretær for Rügens Regent. Formodentlig har han saa med Pavens Tilladelse ladet Embedet i Stege bestyre af en Vikar.

2. Hr. *Henrik*, 1350. Han nævnes som Sognepræst i Stege i et Pavebrev af 22. Juni 1350. Kong Valdemar Atterdag havde Aaret før faaet „sin kære Protonotarius Henrik“ udnævnt til et ledigt Archidiakonat i Verden (Hannover). Nu fik Hr. Henrik Pavens Tilladelse til tillige at beholde sit hidtidige Embede som Sognepræst i Stege eller at ombytte Stege Kirke med en anden. Han blev saaledes Indehaver af hele 3 Embeder paa een Gang: som Kongens Sekretær, Ærkedegn i Hannover og tillige Sognepræst i Stege. De to sidste Embeder er vel saa blevet bestyret af ringere lønnede Vikarer, mens Hr. Henrik har haft Embedernes øvrige Indtægter.

3. Hr. *Johannes Clausen* („Johannes Clawessen“), Sognepræst ved Sct. Gertruds Kirke 1414. Som saadan stod han nævnt i Indskriften paa Sct. Gertruds gamle Klokke, der nu hænger i Stege Kirkes Taarn. I 1890 blev denne Klokke omstøbt, da den var revnet, og den gamle Indskrift gik da tabt.**)

4. Hr. *Hagen*, formodentlig Sognepræst ved Sct. Johannes Kirke ca. 1418, idet han da nævnes i Stege Bys

*) Om Sct. Gertruds Kirke: se Bojsen, Stege Bys Bog, S. 134—35.

**) Indskriften siger nu kun: „Omstøbt af B. Løw & Søn Kjøbenhavn 1890. Støbt 1414 af Johannes Nicholai. Min kaldende Røst maner om Dom om Frelse og Trøst“.

Bog som Sælger af en Ejendom, han sammen med „Kirken“ ejede i Stege.

5. Hr. *Tydeke*, formodentlig Sognepræst 1452, idet Stege Bys Bog oplyser, at han i dette Aar paa Sct. Lucius' (Roskilde Domkirkes) Vegne sælger en Toft i Stege.

6. Hr. *Christiern*, 1461. Han nævnes med Betegnelsen „Sogneherre i Stege“ som Vidne i et Gælds brev, der den 7. Januar 1461 paa Stegehus oprettedes mellem to af Lensmandens Slægtninge.

7. Hr. *Joakim Flemming* („Jachem Flæming“), formodentlig Sognepræst ved Sct. Gertruds Kirke ca. 1475, idet han ifølge Stege Bys Bog da sammen med „Sct. Gertrud“ solgte en Gaard.

8. Hr. *Svend Jonsen* („Sven ionss“), Sognepræst ved Sct. Johannes Kirke 1500. Han nævnes som „Kirkeherre“ i dette Aar i Indskriften paa den største af Stege Kirkes Klokker.*)

9. Hr. *Hans Bosen*, Sognepræst og Provst i en Aarrække indtil 1523. Han nævnes 1510 som Leder af en Kirkeretssag mod to Mænd, der havde udtalt, at Stege Kirke og Kirkegaard var ikke mere indviet end Ruinerne af Rødstenskapellet, hvor man lod Svin og Kreaturer finde deres Føde.***) Retten var sat i Stege Kirke og bestod foruden af Provsten af syv andre Præster, der alle synes at have været Alterpræster og Kapellaner i Stege. De to Mænd maatte flere Gange møde til Forhør, hvorunder de „forhastede sig paa Provsten ganske meget med mange Ukvædens Ord og talte udi Ulyd, gav spy, spotske Svar fra dem i mange Maader“. Den ene truede saaledes med at slaa Provsten, saa det skulde „værke i hans Mave“. Dommen i Sagen kendes ikke.

*) Indskriften lyder: „Annos dm md then tiid var her Sven ionss kirkieherre ifelbergh ma“. De to sidste Ord er utvivlsomt Klokketøberens Navn: Ifelbergh Magister (Magister brugtes indenfor Haandværkerlavene = Mester). Klokken bruges endnu til de store Højtider og til alle Begravelser.

**) Om Rødstenskapellet: se Bojsen, Stege Bys Bog, S. 136.

Desuden nævnes Hans Bosen flere Gange som Bisidder eller Vidne i Lensmanden Anders Billes Retssager, men er forsvundet i 1523. Maaske er han født her, idet der dengang var en udbredt Bosen-Slægt i Stege. Han er undertiden blevet forvekslet med den Magister Jens Mikkelsen Mønbo, der i 1523 fulgte Christian II i Landflygtigheden.

10. Hr. *Hans Stolt*, 1523. Han nævnes i nogle Linier, skrevet af Lensmand Anders Bille den 13. Marts 1523, som Vidne med H. t. nogle Breve. Han kan kun have været Sognepræst her i et Par Aar, idet hans Efterfølger allerede 1526 søger herfra. Men saa sent som 17. Marts 1552 faar Lensmanden i et Kongebrev Befaling til at ordne en Rets-trætte mellem „Marine Hans' og Jørgen Stolt i Stege“ om Part i en Gaard i Byen. Det er aabenbart Præsten Hans Stolts Enke og Broder, der strides om Arven efter ham, idet Hans Stolt i Brevet nævnes med Titlen „Hr.“, der i gammel Tid kun anvendtes om Præster og Riddere. I saa Fald maa Hans Stolt formodentlig først være død henad 1552 og have haft sin Slægt her, maaske selv været Stegenser af Fødsel.

11. Magister *Hans Andersen*, Sognepræst 1526, idet han dette Aar ved Kongebrev af 12. April faar Samtykke til „at ombytte Stege Kirke for en anden, som ham mere belejlig er, Kronens Herligheder (Rettigheder m. H. t. Afgifter) uforkrænket“.

12. Hr. *Daniel*, Provst og maaske Sognepræst i Stege ca. 1530. Han nævnes som Provst i et Dokument, der ikke er dateret, men tidligst kan være fra 1523, senest 1532, omhandlende en Løstighedssag mod en Præst fra Østmøn, Hr. Anders. Som Provst over Møn formoder Bojsen, at han var Sognepræst i Stege, og han kan udmærket have været det. Dog er der ingen særlige Holdepunkter for denne Formodning, da der intet foreligger om, at Møn i den katolske Tid var et Provsti for sig. Da der ved Reformationen udnævntes en Provst for hvert Herred, fik Møn en Tid hele to Provster*), og Sognepræsten i Stege var normalt den ene af dem.

*) En for Vester-Herred og en for Øster-Herred (se Paludans Mønsbeskrivelse I 501). De to Herreder blev sammenlagt 1685 (Bojsen, Af Møns Historie VI 158).

13. Den sidste Sognepræst før Reformationens officielle Vedtagelse i Oktober 1536 var allerede Lutheraner. Han vil derfor først blive omtalt i det følgende.

II. Sognepræster efter Reformationen.

Fra nogle Aar før Reformationen nævnes kun een Kirke i Stege: Sct. Johannes — eller som den fra 1589 kaldes i Stege Bys Bog — Sct. Hans Kirke. Denne Kirke har derefter været Sognekirke baade for Byen og for hele Landsognet, der tillige omfattede Damsholte og Nyord Sogne, indtil der henholdsvis 1743 og 1846 blev opført Kirker der.

Med Hensyn til Steges Sognepræster efter Reformationen bemærkes, at de normalt indtil 1855 tillige var Provster. Endvidere var indtil ca. 1700 de fleste Magistre, dengang „den højeste filosofiske Grad ved Universitetet“*). Iøvrigt var flere af dem i deres Tid berømte Mænd, idet Embedet her engang synes at have været et „Hæderskald“.

Præstegaarden nævnes 1540 i Stege Bys Bog som liggende „ved Dybsbro“, formodentlig paa Firkanten mellem Kirken og Dybsbrostræde, hvor der indtil 1859 var Præstegaard. Nu er Møns Museum indrettet der.

1. Hr. *Jørgen Lauritsen*, 1535—57, Provst.

Hvornaar han er blevet Sognepræst, vides ikke. Han havde været her i en Aarrække som Kapellan, og endnu 1531 nævnes han i et Dokument udtrykkelig som „Kapellan til Sct. Johannis Sognekirke“. Men Sognepræst var han i hvert Fald i Sommeren 1535, da vi læser, at „Her Jørgenn Laurisen sogneprest vdi Stege“ fik Protektorium paa sine Kirker og sin Ejendom. Et saadant Protektorium (kongeligt Beskærmelsesbrev) betød, at han unddroges al anden Rettergang end Kongens og f.

*) Om Graderne ved Universitetet fra 1539: se H. F. Rørdam, Københavns Universitets Historie I 95—96.

Eks. ikke af Biskoppen kunde sættes fra sit Embede. Saadan beskyttedes i disse Aar de lutherske Præster.

Iøvrigt havde Jørgen Lauritsen tidligt vist sin Interesse for det nye, som var ved at komme frem. Møns Herredsbog*) oplyser, at „Hr. Jørgen Lauritsøn, Præst og Kapellan til Stege Kirke, som han kaldes i et gammelt Tingsvidne, findes Anno 1528 Søndagen efter Hellig Legemsdag paa Stege Sognestævne at have spurgt menige Sognemænd om at ville holde den nye Skik eller Ordinance, som af Hr. Konning Friderich og Danmarks Riges Raad var gjort imellem Sognepræsterne og deres Sognefolk om Tiende“. Det maa være Beslutningerne paa Herredagen i Odense 1527, han forlangte Sognemændenes Tilslutning til, og disse Beslutninger forberedte paa mange Maader den kommende Reformation.

At han under disse Forhold beholdt sit Embede efter Reformationens Indførelse, maa have været en Selvfølge, naar de fleste andre Præster fik Lov til at fortsætte mod at love at forkynde „Guds rene Ord og Evangelium“.

1545 nævnes han i en Fortegnelse over Sjællands Provster med sit Navn skrevet paa Latin: Dominus Georgius Laurentii.

Hvad vi mere erfarer om ham, ser ikke saa godt ud. Det er tre lidt tvivlsomme Sager:

1) Et Kongebrev af $20/7$ 1537 til Lensmand Anders Bille befaler strengelig enhver, som ved Slottets Ødelæggelse i 1534 har bemægtiget sig noget af Lensmandens Gods, ufortøvet at levere det tilbage, hvad de hidtil har nægtet, skønt Anders Bille tit og ofte har krævet det. Blandt dem, som dette Kongebrev derefter blev oplæst for, nævnes „Hr. Jørgen, Sognepræst“. Paa en vedlagt Liste er anført, at han havde tilegnet sig en Sadel.

2) Fra samme Aar (1537) er opbevaret to Domme an-

*) En Afskrift fra 1729 findes i Landsarkivet. Herredsbogen synes begyndt af Provst Reenberg 1699 (se Af Møns Historie VII 56), men Oplysningerne fra ældre Tid er anført „saa vidt som af Bøger, Gravskrifter og gamle Levninger her og der har været at udfinde“.

gaaende noget Altergods, nemlig fire Gaarde, som af en Borger i Stege i sin Tid var skænket til Hellig Legems Alter i Stege Kirke paa Betingelse af, at der skulde „siges og opholdes to Messer for det samme Alter hver Uge“. Da disse Sjælemesser var blevet forsømt, havde en Søn af hin Borger allerede tidligere (1529) faaet Præsten ved det paagældende Alter dømt til at udlevere Gaardene, men var atter blevet „fortrængt“ fra dem. Da Alterpræsten nu var død, og Messerne tilmed efter Reformationen var blevet forbudt, anlagde Sønnen Sag mod Sognepræsten, Hr. Jørgen, for at faa Gaardene tilbage.

Ved Kongens Retterting i København den 2. Juli 1537 tabte Jørgen Lauritsen Sagen, fordi han ikke mødte for Retten, skønt Sagsøgeren ventede paa ham i 8 Dage. Derefter tog Borgmesteren Sagen op, men ved en ny Dom af 1. August blev Resultatet det samme, idet Messerne jo var bortfaldet, og Gaardene ikke var anvendt til „Hospital eller nogen anden kristelig Gudstjeneste“.

Det ser besynderligt ud, at Jørgen Lauritsen trods den tidligere Dom ikke vilde udlevere Gaardene, og selv om Borgmesteren ved den anden Retssag oplyser, at han „har Gaardene i Forsvar (d. v. s. var Værge for dem) paa Alterets Vegne“ og ikke Sognepræsten, viser Sagsanlæggelsen mod Jørgen Lauritsen formentlig, at ogsaa han har modsat sig Gaardenes Aflevering. I saa Fald viser han ogsaa i denne Sag sin Tilbøjelighed til at ville unddrage sig Lov og Ret.

³⁾ Langt værre stillede det sig dog for Jørgen Lauritsen selv med en senere Sag, der nær havde kostet ham hans Embede. Om den erfarer vi af en Dom, der 29. Januar 1553 blev afsagt af Christian III paa Nyborg Slot.

Det drejede sig om noget Kirkesølv, der paa uretmæssig Maade var forsvundet fra Stege Kirke. (Fra den katolske Tid fandtes der en Rigdom af Kalke og Monstranser, Kors, Billeder o. l. i Kirkerne). Under et Ophold i Stege havde Kongen beordret en Undersøgelse, og 24 Mænd var blevet udtaget til at undersøge og dømme i Sagen. Disse 24 Nævninge havde nu dømt ikke blot dem, der havde taget Sølvet,

men ogsaa Sognepræsten, idet det hedder: „Efterdi at fornævnte Hr. Jyrgen Laurissen var over og vidste, at de havde taget samme Sølv ud af Kirken, derfor havde de svoret hannem i Fald og Skade saa vel som de, der samme Sølv udtog“.

Denne Nævningekendelse havde Jørgen Lauritsen nu indanket for Kongen, og det hedder derefter i Dommen: „Da lod vi adspørge fornævnte Per Michelsen og Staffen Staffensen (der som Borgmester og Raadmand var mødt for Kongen som Præstens Anklagere), om de havde fornævnte Hr. Jyrgen Laurissen mistænkt, om han skulde have beholdt noget til sit Behov af samme Sølv, til hvilket de svarede, at de aldrig har haft ham derfor mistænkt i nogen Maade, anderledes end at fornævnte Hr. Jyrgen har været hos, den Tid at samme Sølv blev udtaget“. Og derfor afsiger Kongen den Dom, at Jørgen Lauritsen skal være „kvit og angerløs“ i denne Sag, med mindre nogen kan bevise, at noget af det stjaalne Sølv er kommet ham til Gode.

Selv om Jørgen Lauritsen saaledes gik fri for videre Tiltale, har det været en højst alvorlig Sag for hans gode Navn og Rygte. Formodentlig har han ment som saa mange andre paa den Tid, at naar Kongerne stadig indkaldte Kirkernes Kostbarheder til forskellige Formaal, kunde andre lige saa godt tage dem. Men at den jævne Befolkning har ment noget andet, fremgaar af Nævningedommen.

1557 maa han være afgaaet fra Embedet her, idet en ny Sognepræst da blev kaldet hertil. 1560 nævnes i Stege Bys Bog „Hr. Jørgen Lauritsens Gaard“, hvilket maaske betyder, at han er blevet boende her efter sin Afgang som Præst.

Paa Nationalmuseet opbevares Endestykket af en gammel Kirkestol fra Stege med indskaaret Skjold og Bomærke, Aarstallet 1543 og Navnet „Jørgen Lavrens prest“.

2. Magister *Jens Christensen*, 1557—61, Provst.

Den 1. Juli 1557 udnævntes han til Sognepræst her, hvad følgende Kongebrev fortæller (Retskrivningen her moderniseret): „Mester Jens Chrestiernsen, Skolemester udi Køben-

havn, fik Kongelig Majestæts Brev paa Stege Sogn, som her efterfølger: Vi Christian den Tredie etc. gør alle vitterligt, at efterdi Os elskelige, hæderlige Mand, Mester Jens, Skolemester udi Vor Købstad København, er udaf Borgmester, Raadmænd og Menigheden udi Vor Købstad Stege udvalgt til deres Sognepræst, og fornævnte Mester Jens er eksamineret og overhørt af hæderlig og højlærd Mand Doctor Peder, Superintendent udi Sjællands Stift, og han kender hannem god derfor: Da haver Vi af Vor synderlig Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette Vort aabne Brev under og tillader, at fornævnte Mester Jens maa blive Sognepræst til Stege Kirke og nyde og beholde al den Ret og Rettighed, som til Sognepræstens Embede er tillagt. Dog saa, at han skal være Vor Ordinans, som Vi om Religionen haver ladet udgaa, aldeles undergivet, og prædike og lære Guds hellige, klare Ord og Evangelium og skikke sig udi alle Maader kristelig og vel, baade udi Levned og Lærdom, og gøre sine Sognefolk tilbørlig Tjeneste baade inden Kirken og uden, som en Sognepræst sine Sognefolk med Rette pligtig er. Actum Hørringsholm den første Dag Julii Aar etc. 1557“.

Af Interesse er Oplysningen om, at han var valgt til Sognepræst her „af Borgmester, Raadmænd og Menigheden“. Formodentlig er Valget foregaaet paa den Maade, som det foreskrives i de saakaldte Ribeartikler fra 1542, at de menige Sognemænd har valgt syv af de ældste og mest agtede Mænd i Sognet, som derefter har foretaget Præstevalget.

„Mester“ var den almindelige danske Betegnelse for Magister, „Skolemester i København“ betegner ham som intet mindre end Rektor ved Landets fornemste Latinskole, Vor Frue Skole, den nuværende Metropolitanskole.*)

Som Rektor ved Vor Frue Skole havde han tillige været „Lector musicus“ ved Universitetet, hvilket betød, at han saa saa vel teoretisk som praktisk har maattet undervise Studenterne i Sangkunsten. Fra hans Skolemestervirksomhed i

*) Derimod er der intet Spor af, at han har været Professor pædagogicus, som flere senere Beretninger angiver.

København anføres til hans Ros, at han dikterede sine Disciple den teologiske Professor Niels Hemmingsens dengang endnu utrykte latinske Forklaringer af Søndagevangeliene. Han har vel ment paa den Maade samtidig at lære sine Elever Latin og Kristendom.

1553 havde han giftet sig med den kun 15-aarige*) Anne Pedersdatter, Datter af en Raadmand i København. De fik 2 Døtre. Trods sin Ungdom har hun utvivlsomt, efter hvad vi senere erfarer om hende, kunnet sige, hvor Skabet skulde staa.

Om M. Jens Christensens Præstetid her er iøvrigt intet bekendt, udover at han ved Hustruens Død mange Aar senere nævnes som Provst. Han maa være død omkring Nytaar 1561. —**)

3. Magister *Niels Jensen Fædder*, 1561—65, Provst.

Historikeren Lyskander, der levede lidt senere, fortæller at „Nicolaus Fedderus“ var Præst og Provst i Stege og „en Mand, der var meget velbevandret i de filosofiske Discipliner og prydet med sit Fakultets højeste Hædersbevisning, en fremragende Teolog, Taler, Historiker, musikkyndig og Digter, i Liv og Sæder mild og munter“, samt at han havde oversat Leonhardii Northusii „Hortulus“ og skrevet et Digt om Krigen i Ditmarsken. Selv om der er brugt blomstrende Vendinger (at han var „prydet med sit Fakultets højeste Hædersbevisning“ betyder saaledes blot, at han var

*) Det nævnes udtrykkelig (i Universitetets Sørgeprogram ved hendes Død 1616), at hun, idet det guddommelige Forsyn lagde det saaledes til Rette, straks blev gift med M. Jens Christensen, da hun 15 Aar gammel mistede sine Forældre. Naar det derefter hedder, at hun blev Enke efter 3½ Aars Forløb, maa enten denne Oplysning eller hendes Aldersangivelse paa et eller andet Punkt være forkert. Et saa tidligt Ægteskab er for den Tid ingenlunde noget uhørt.

**) Efter M. Jens Christensen nævner Paludan: M. Niels Pedersen, og Wiberg sammenblander denne med Eftermanden Fædder, begge Dele urigtigt (se Dansk biogr. Lex. XII 631 f, Kirkehist. Saml. 4 R. VI 93 Note 2).

Magister), siger en saadan Omtale utvivlsomt, at Niels Fædder har været en særdeles dygtig, alsidig og behagelig Mand.

Det omtalte Skrift, som han oversatte, findes endnu paa det kgl. Bibliotek i en Udgave fra 1579 og bærer Titelen: „Den christne Lystgaard, en Christelig, skøn Trøste Dict, huorledis og huor met en Christen skal trøste sig i Kaarss oc Drøffuelse. Bescreffuen aff M. Leonhardo Northusiano, oc fordansket aff Nicolao Fæddero“. Det indeholder en Gennemgang af, hvad der kan findes i en Have (en Lystgaard), idet alt symboliseres og overføres paa Kristenlivet. Det virker nu kun snurrtigt, men at det har været efter Tidens Smag, fremgaar af, at Skriftet, der blev udgivet 1560, hvad en Tilegnelse foran i Bogen viser, stadig kom i nye Oplag, (som nævnt er Eksemplaret i det kgl. Bibliotek fra 1579, 14 Aar efter hans Død). I Tilegnelsen foran i Bogen træffer vi hans Navn paa Dansk: Niels Jensen Fædder.

Derimod kendes hans Digt om Krigen i Ditmarsken ikke. Højest sandsynligt er det optaget i Peder Syvs Kæmpeviser, men i saa Fald uden Navn, og da der i P. Syvs Samling findes adskillige Viser om Ditmarskerkrigen, lader Niels Fædders sig næppe fastslaa.

Til Gengæld findes der i Hans Thomesens Salmebog fra 1569 to Salmer med Forfatternavnet Nicolaus Fædderus, skrevet i 1560. Da man senere ikke kendte dette Navn, er disse Salmer fejlagtigt blevet tillagt en anden, Boghandleren Claus Førd*). Salmerne, som rettelig er Niels Fædders, maner til Aarvaagenhed i Anledning af Verdens sidste Tider og kan utvivlsomt — sammen med „Den christne Lystgaard“ — tjene som Prøver paa hans Forkyndelse. Digterisk har de været ude af Stand til at hævde sig, hvorfor de da heller ikke blev medtaget i senere Salmebøger.

Om Niels Fædders Stege-Tid vides kun, at han her efter et Aars Forløb ægtede sin Forgængers Enke, Anne

*) Senest i Brandt og Helvegs „Den danske Salmedigtning“ I, 77—81, hvor Salmerne dog er anført med Forfatternavnet „Nicolaus Foedderus“ i Parentes.

Pedersdatter, med hvem han fik 1 Søn og 2 Døtre. Endvidere erhvervede han Magistergraden, mens han var i Embedet her, hvorfor han vel en hel Del af Tiden maa have opholdt sig i København.

Den 7. Juli 1565 tog han Magistergraden, men maa være død kort efter, idet hans Efterfølger udnævnes den 4. September samme Aar, „efterdi Sognepræsten udi Stege er død og afgang“.

4. Magister *Iver Bertelsen*, 1565—67.

Han var her kun godt et Aars Tid, et Aar med Ufred og Intriger og til sidst Afsættelse og Frihedsberøvelse. Han var hele sit Liv en Overraskelsernes Mand, snart fornedret, snart ophøjet igen. En fremragende Begavelse, en stærk og hensynsløs Personlighed, som enten fik beundrende Venner eller skarpe Fjender. Da hans Skæbne tør siges at være langt ud over det almindelige, men iøvrigt betegnende for hans Tid, vil en udførligere Omtale være naturlig.

Han var født i Middelfart som Søn af en Fisker, antagelig omkring 1530. 1556 læser vi i den kongelige Rentemesters Regnskaber, at der efter Kongelig Majestæts (Christian III's) Befaling blev udbetalt Hr. Iver Bertelsen, Kapellan i Kolding, 10 Daler „at studere med udi Tyskland“, og Aaret efter blev der samme Sted fra sendt 50 Daler til ham i Wittenberg. Den 26. Oktober 1556 blev han indskrevet ved Wittenbergs Universitet med Anbefaling fra Prof. Niels Hemmingsen, som vel har kendt ham fra Københavns Universitet. I Wittenberg, hvor han blev stærkt paavirket af Melanchton, tog han allerede 1557 Magistergraden, kom 1558 til København, hvor Prof. Niels Hemmingsen optog ham i sit Hus, og 1559 blev han paa dennes Anbefaling Professor i Retorik ved Københavns Universitet, 29 Aar gammel.

To Aar efter hører vi pludselig, at Universitetets Ledelse, Konsistorium, betyder ham, at han „inden førstkommande St. Hansdag skulde se sig om en anden Tjeneste“. Han havde paa en eller anden Maade lagt sig ud med sine Kolleger, og dette var deres Svar. Halvandet Aar

senere tilbød de ham dog den laveste Lærerpost ved Universitetet (som Professor pædagogicus, der skulde holde Begynderforelæsninger for Studenterne*) med 60 Daler i aarlig Løn. „Vilde han ikke læse for denne Løn, kunde han forføje sig, hvorhen han lystede“. Skønt Mester Iver var trykket af Gæld, vilde han dog kun tage imod sit tidligere Embede, og fornærmede senere i sin Fortørnelse sine Kolleger end mere ved at sige, at der var adskillige af dem, der kun var til liden Nytte ved Universitetet. — I Foraaret 1565 træffer vi ham atter i Wittenberg, hvor han paa Latin udgav et voldsomt Skrift om Dommedag, som han ansaa for at være nær. (Han havde tidligere udgivet et lignende, men mindre Skrift derom paa Dansk). Kort efter maatte han imidlertid for at eksistere rejse hjem igen og alligevel tage imod Stillingen som Professor pædagogicus.

Men samme Aar, den 4. September 1565, tager Kongen, nu Frederik II, sig af hans Sag, idet han skriver saaledes til Sjællands Biskop: „Frederik etc. Vor synderlige Gunst tilforn. Vid, at efterdi Sognepræsten udi Stege er død og afgangen, og Sognefolket der sammesteds haver Brøst for en Sjælesørger, og Vi erfarer, at did til København skal være kommet en god lærd Mand med Navn Mester Iver: da beder Vi Eder og begærer, at ville forordinere og befordre, at fornævnte Mester Iver maa blive kaldet til Stege og der blive Sognepræst, og I vil alting derudi til det bedste forhjælpe, paa det Almuen med en god Guds Ords Tjener og Sjælesørger uden længere Fortøven maa blive forsørget. Dermed gør I Os til Vilje. Befalende etc. Helsingborg den 4. Septembris Aar etc. 1565“.

Og dermed var Magister Iver Bertelsen Sognepræst i Stege.

Hans Præstetid i Stege.

Hans Forkyndelse i Stege Kirke har sikkert været den skarpeste Bodsforkyndelse. I det før nævnte Skrift om

*) Om Professoraterne i Pædagogik og Retorik: se Rørdam, Københavns Universitets Historie, I 83—84, jfr. 59—60.

Dommedag viser han sig som streng Bodsprædikant, revsende Tidens Skødesynder: „Pral og Prampering, Drukken-skab og Sløseri“. Han var jo i det hele taget ikke den Mand, der stak sin Mening under Stolen eller sagde den med Lempe.

Ved Barnedaaben i Kirken udelod han resolut den „Exorcisme“ (Djævuuddrivelse), som var en Arv fra den katolske Kirke, og som ganske mærkværdigt ikke var blevet afskaffet af Reformatorerne. Ifølge Ritualet skulde han før Daaben sige: „Far hen ud, du urene Aand“, men dette udelod han. (Man havde netop paa den Tid begyndt at afskaffe det i Tyskland, men herhjemme blev det først afskaffet 1783). „Det har jeg ladet ude og ikke brugt det, og jeg har i Stedet forklaret Folk den rette Daabens Brug. Og det har jeg gjort, fordi jeg har før været adspurgt af frugtsommelige Kvinder, om det skulde tros, at Børnene før Daaben er besatte“, sagde han senere, da han blev anklaget derfor.

Men iøvrigt kom han hurtigt hernede i Strid med en Mand, der kunde genere ham saa meget, at han næppe efter Mørkets Frembrud har holdt af at vise sig paa Gaden. Det var den daværende Lensmandsfoged i Stege, Pommeraneren Willum Wulfort, en raa og forsoren Voldsmænd, der under Lensmandens, en pommersk Adelsmands, Fraværelse „rege-rede“ næsten enevældigt paa Møn*). Han forhaanede M. Iver, bl. a. ved at lade male Karrikaturer af ham paa Stege Borgerstue og lade sine Svende more sig med at stikke efter dem med Daggert. (I Retten paastod han senere, at Billederne ikke forestillede M. Iver, men Fanden og hans Moder). Ligeledes truede han ham flere Gange paa Livet og lod sig ogsaa privat forlyde med, at han ved Lejlighed vilde „skænke ham Lod og Krudt“.

Og Begyndelsen til dette Fjendskab — her kommer Intrigerne — synes at være kommet fra Præsteenken Anne Pedersdatter, der havde været gift med de to foregaaende

*) Nærmere derom hos Bojsen: Af Møns Historie V 38—39.

Præster og aabenbart ogsaa havde regnet med den tredje*). Men da dette Haab glippede (bl. a. fordi Mester Iver var trolovet med en Borgerdatter Kirsten Sørensdatter fra Ribe, en Trolovelse, han hævdede, mens han var her, hvad derefter straks blev benyttet imod ham), synes hun at have besluttet ved Hjælp af den samvittighedsløse Foged at fordrive M. Iver herfra for ved Giftermaal med en anden Præst, Jørgen Lucassen, at „beholde Stege Sogn“. Saadan forklarede i hvert Fald Iver Bertelsen senere Sagen for Retten, om end han ikke kunde bevise det, og sikkert er det, at der var Samarbejde mellem Præsteenken og Fogden.

Formodentlig var det ogsaa Fogden, der efter Samraad med „Anne Mester Nielses“ (M. Niels Fædders Enke) indgav Klage til Stiftslensmanden over M. Iver, omfattende 2 Punkter: hans Udeladelse i Daabsritualet og hans hævdede Trolovelse. Da M. Iver ikke, trods gentagne Tilsigelser, mødte i Roskilde hos Stiftslensmanden, lod denne Anklagen gaa videre til Universitetet med et nyt Anklagepunkt føjet til: Ulydighed mod Øvrigheden. Det var i hine Tider tre højst alvorlige Anklager, der dermed var rejst imod Iver Bertelsen.

Den 15. Januar 1567 samledes Professorerne og gav enstemmig Stiftslensmanden Ordre til at hente M. Iver „som han plejer at hente en anden, som ikke vil sin Øvrighed adlyde“. Det hjalp, og ved et nyt Møde den 20. Januar, fortsat den 22., havde Iver Bertelsen endelig indfundet sig.

Konsistoriets Protokol med Referat af Forhørene er opbevaret og indeholder mange dramatiske Episoder. — Først behandlede Anklagen for Ulydighed mod Øvrigheden. M. Iver anførte flere Grunde for sin Udeblivelse fra Stiftslens-

*) Hun blev siden gift med Iver Bertelsens Efterfølger som Professor pædagogicus, M. Jacob Svendsen. Da denne døde, sad hun Enke i 45 Aar indtil sin Død 1616, 78½ Aar gammel. Ved hendes Død udgav Universitetet et Sørgeprogram (af 12. Juli 1616), hvorfor hun maa have haft bedre Egenskaber, end hun viste overfor Iver Bertelsen.

mandens Stævninger, bl. a. at han ikke havde turdet rejse, da Fogden havde undsaagt ham, og da Fogden nægter dette, fremlægger M. Iver hans „Brev og Segl“ (Truselsbrev), ligesom bl. a. Færgemanden bekræfter, at Fogden havde sagt, at han vilde slaa M. Iver ihjel. Dommen for dette Punkt kom til at lyde, at da M. Iver „ingen mærkelig og fast Aarsag har fremsat, hvorfor han ikke er kommet og har svaret for sig efter sin Øvrigheds Stævning“, bør han straffes, med mindre han kan afbede det hos Kongen. — Anklagen for Udeladelse af Exorcismen ved Daaben gav Anledning til et bittert Sammenstød mellem M. Iver og Prof. Niels Hemmingsen, idet M. Iver hævdede, at Niels Hemmingsen i en Samtale havde sagt, at „de Ord burde vel med Rette lades ude“. Da det utvivlsomt har været de fleste af Dommernes Mening, vogtede man sig vel for at komme ind paa Spørgsmaalet „Kætteri“, men det vedtoges, at han burde straffes for sin egenmægtige Forandring i „Kgl. Majestæts Ordinans“, idet alle Dommerne sluttede sig til Niels Hemmingsens Votum, at „ingen maa af egen Magt forvende det, som gode, vise og forstandige Mænd med Kongen har samtykket, men hvo, som det gør, bør at straffes“. Dog føjede Niels Hemmingsen formildende til, at skønt M. Iver havde forset sig, fortrøstede han sig til, „at Kongelig Majestæt vel naadeligen handler med hannem“. — Hvad den hævdede Trolovelse angik, vedtoges det, da en lovformeligt indgaaet Trolovelse var lige saa bindende som Ægteskab, at dersom M. Iver ikke vilde ægte Pigen, maatte han ikke gifte sig, saa længe hun levede.

Det var altsaa Iver Bertelsens Ulydighed mod Øvrigheden — ved paa egen Haand at forandre i Daabsritualet og ved at udeblive fra Stiftslensmandens Stævning — der fældede ham. Universitetet udtalte, at han burde straffes for sin Ulydighed, med mindre han kunde afbede sin Brøde hos Kongen. Strafudmaalingen blev tilsyneladende helt overladt til Kongen.

Der er næppe Tvivl om, at Iver Bertelsen har prøvet paa at blive fri for Straf, og det vides, at de teologiske Pro-

fessorer gik i Forbøn for ham. Men da han ikke vilde tilbagekalde sin Mening, hjalp det ikke. Han blev afsat fra sit Embede og i Februar 1567 hensat i Forvaring i Sorø Kloster.

Først afgav han dog en Erklæring, som aldeles ikke ligner den ellers saa uforfærdede Mand. Den er da ogsaa forfattet af en af hans Venner, og kun efter indtrængende Anmodning lod han sig overtale til at afskrive den „af Frygt for Fængsel og Død“. Han takker deri først Kongen for hans „ret kongelige Mildhed og store Gunst og Naade, idet Hans kgl. Majestæt mig saa naadeligen anser, at jeg ej skal besværes med et evigt Fængsel, endog jeg haver storligen fortørnet Gud og Hans kgl. Majestæt med mange gode Mennesker“. Dernæst forpligter han sig til 1) aldrig fra sit Fængsel at forsøge noget, som kan være imod Kongens Vilje og Universitetets Mening, 2) at leve roligt og stille i Sorø Kloster „under Abbedens Lydelse“. „Dersom jeg befindes . . . at undrømme fra Sorø Kloster, vil jeg være skyldig at straffes med Døden, ihvor jeg noget Sted findes“, 3) aldeles at holde sig fra „al Disputats, . . . Prædiken, Skrivelse eller anden Øvelse, som er den almindelige Kirketjeneste udi nogen Part anrørende“, indtil Kongen maatte blive formildet.

Dette skrev han paa Københavns Slot den 13. Februar 1567, og dermed er hans Præstetid i Stege til Ende.

Hans senere Skæbne.

Ivar Bertelsen sad nu i Klosterfængsel paa ubestemt Tid, „saa længe til man saa Tegn paa en sand Fortrydelse hos ham“, skriver Niels Hemmingsen senere. (Enkelte af de katolske Klostre var efter Reformationen overgaaet til en Slags Stiftelser og benyttedes tillige jævnlige som Fængsel for gejstlige Mænd, der havde forbrudt sig. Forstanderen for Klosteret kaldtes endnu som i den katolske Tid Abbed.) Det har næppe været nogen streng Forvaring, han var i. Vi erfarer saaledes, at han trods ovenfor nævnte Erklæring snart lod høre fra sig i et Par Skrifter, som ganske vist ikke maatte udgives offentligt, men som han formodentlig

har sendt til indflydelsesrige Personer, og hvori han dygtigt og skarpt udvikler og forsvarer sine Anskuelse om Daaben og forlanger sin Sag taget op igen for upartiske Dommere. Ved Udarbejdelsen af disse Skrifter maa han have haft Adgang til forskellige Værker af Reformatorerne og Kirkefædrene. Desuden forfattede han efter Indskrifterne i Sorø Kirke et Slægtsregister over Skjalm Hvides Slægt. Af sine Venner lod han sig ogsaa overtale til at indgive et Bønskrift til Kongen, hvori han ganske vist ikke tilbagekaldte sin Mening, men erkendte, at han havde fejlet ved egenmægtigt at forandre i Daabsritualet, og navnlig undskyldte han sig med, at han havde sin Opfattelse fra Professor Niels Hemmingsen. Følgen af dette Bønskrift blev dog kun en overmaade skarp og navnlig for Iver Bertelsens Vedkommende lidet tiltalende Brevveksling med hans tidligere Velgører Niels Hemmingsen.

I næsten tre Aar sad han nu „i Forvaring“ i Sorø. Tilbagekalde vilde han ikke. I et Brev af $\frac{8}{12}$ 1569 skriver han til Sjællands nye Biskop om at faa sin Sag genoptaget: „Lad dem bede om Forladelse, som imod al Ret har fordømt mig, jeg forlanger kun Retfærdighed“. Han var forlængst begyndt at lide Nød, idet hans private Kreditorer havde lagt Beslag paa hans Ejendele, og han selv skulde sørge for alle sine Fornødenheder ud over Kosten. Hans Klæder var opslidte, sine Kjoler havde han maattet sy om til Trøjer, og nu havde han næppe saa meget tilbage, at han kunde dække sit Legeme dermed, og Vinteren havde allerede indfundet sig.

I Aaret 1570 blev han løsladt, skønt der intet kendes til, at han fik sin Sag genoptaget. Om Anledningen til hans Frigivelse fortælles følgende: Da Kong Frederik II engang selv kom til Sorø, fik Iver Bertelsen Tilladelse til at fremstille sig for ham. Han kom da i hele sin bedrøvelige og pjaltede Skikkelse og forstod at føje sine Ord saa godt, at Kongen ikke alene gav ham fri af Fængslet og gav ham nye Klæder, men snart efter gjorde mere end det. Ja, i den Grad havde han vundet Kongens Gunst, at denne senere skal have

sagt, at han i Tros- og Samvittighedssager ingen satte højere end Mester Iver Bertelsen.

Nu kom Oprejsningens Tid. Den 2. Januar 1571 blev Abbeden i Ringsted Kloster afskediget, da han havde besværet sig over „sin Befaling i Klosteret“ — og Iver Bertelsen i hans Sted udnævnt til den ærefulde Post. Yderligere fik han tillagt forskellige Indtægter og blev 30. Oktober 1572 endog forflyttet til Sorø Kloster som Abbed eller Forstander der, hvor han to Aar forinden havde siddet som Fange.

De 8 Aar, hvor Iver Bertelsen var Herre paa Sorø Kloster, var hans største Tid. Ofte kom fornemme Gæster, der paa Vej fra Udlandet til København eller omvendt overnattede i Sorø Kloster, og han synes at have været den rette til at repræsentere sit Land og dets Videnskab, idet han af Udlændinge berømmes for sin Lærdom og behagelige Omgangstone. Han talte blandt sine Venner adskillige af Tidens Videnskabsmænd, og ved Ægteskab 1573 med en adelig Dame, Else Mule fra Fyn*), fik han Forbindelser indenfor adelige Kredse. Alt tyder paa, at han rigtig har solet sig paa denne Post og i disse Omgivelser, selv om han ogsaa stødte nogle fra sig ved sit skarpe Vid.

Den 28. Juli 1580 blev han forflyttet tilbage til Ringsted Kloster, da en ny Yndling af Kongen skulde have Sorø. Selv om det ikke var saa anselig en Stilling som i Sorø, er hans personlige Forhold vel nærmest blevet de samme. At han paa en Gravsten, der tidligere fandtes i Ringsted Kirke, betegnedes som „Befalingsmand“ over Ringsted Kloster, den sædvanlige Betegnelse for adelige Lensmænd, er utvivlsomt kun et Udtryk for hans Hustrus adelige Fornemmelser.

*) I sit bitre Brev til Iver Bertelsen i Fængslet 1568 skriver Prof. Niels Hemmingsen, at det almindeligt blev paastaet, at han havde hævet sin første Trolovelse for at komme frem ved Ægteskab med en adelig Dame. Enten var nu Iver Bertelsens tidligere Fæstemø død, eller han har faaet kongelig Dispensation til Ægteskabet. — Børnene i Ægteskabet, mindst 3 Sønner og 3 Døtre, blev alle dygtige Mennesker. Efter Iver Bertelsens Død ægtede hans Enke den senere kgl. Historiograf, Dr. Niels Krag.

I Aarene i Sorø og Ringsted beskæftigede Iver Bertelsen sig navnlig med historiske Studier. Hans betydningsfuldeste videnskabelige Indsats var, at han i Sorø Klosters Bibliotek fandt og fremdrog et gammelt, hidtil upaaagtet latinsk Manuskript, som derefter (1579) blev udgivet af Anders Sørensen Vedel. Det var Adam af Bremens nordiske Kirkehistorie, skrevet 1072—75, den vigtigste Kilde til Nordens Historie i de Aarhundreder, da Kristendommen udbredtes her.

Paa Kongens Opfordring skrev han en Række historiske Rim*) som Tekst til Billeder af alle Danmarks Konger — lige fra Dan —, som Kongen lod indvæve i Tapeter (Gobeliner) til Kronborg Slot. Adskillige af disse pragtfulde Tapeter med Kongebilleder og Iver Bertelsens Vers er siden havnet paa Nationalmuseet, men en Del af dem blev atter i 1929 ophængt paa Kronborg Slot efter dettes Restaurering.

I Ringsted indlagde Iver Bertelsen sig stor Fortjeneste for Eftertiden ved at faa den gamle, forfaldne Klosterkirke istandsat og redde de gamle Kongegrave og andre Minder fra Danmarks Storhedstid, Valdemarstiden, fra Ødelæggelse.

Den 8. September 1583 døde Magister Iver Bertelsen, kun ca. 53 Aar gammel. Med ham gik en af de mærkeligste og uroligste Skæbner ud af dansk Historie.

5. Magister *Hans Mogensen*, 1567—70, Provst.

Han var født 1525 i København, tog 20 Aar gammel Baccalaureus-Graden (den laveste Grad ved Universitetet), begav sig senere paa Rejser i Udlandet og studerede i en Aarrække ved Universiteter i Tyskland og navnlig i Frankrig, hvor han erhvervede sig et indgaaende Kendskab til det franske Sprog og „en anselig Lærdom“. I Rentemesterens Regnskaber for 1554 læses, at „Hans Mogensen, en Student“ fik udbetalt i Odense 20 Daler „som Kgl. Majestæt skænkede hannem at studere med“. Efter sin Hjemkomst tog han

*) Disse Rim, der udgør en hel Danmarkshistorie paa Vers, kan læses i O. Bang: „Samling af adskillige nyttige og opbyggelige Materier“ II 170—92, 338—82, hvor de dog fejlagtigt tillægges Elsebe Brockenhus.

1558 Magistergraden ved Universitetet, udnævntes samme Aar til Professor pædagogicus og rykkede Aaret efter op til Professor i Græsk. Han synes i 1562 at have deltaget i en Sendefærd til Rusland for at forhandle med den russiske Czar, formodentlig valgt dertil paa Grund af sin Sprogkyndighed.

Aaret efter (1563) læser vi i Konsistoriets Forhandlinger, at der var Tale om at afskedige ham som Professor (ligesom det to Aar forinden var sket med Iver Bertelsen). Professor Niels Hemmingsen erklærede, at han havde krænket ikke blot hele Universitetet, men ogsaa Rigets højeste Embedsmand, Rigshofmesteren. Han anklagedes for Usandhed, men derefter er nogle Ord i det gamle latinske Haandskrift ulæselige, saa vi intet ved om, hvori hans Usandhed skal have bestaaet. Videre sammenlignede Niels Hemmingsen hans Sag med Iver Bertelsens, idet han sagde: „Ivers Brøde er mindre; hvis nogen af dem skal beholdes, skal vi da ikke vedtage at beholde Iver?“ De andre Professorer mente dog, at M. Ivers Sag var afgjort, og Hans Mogensen maa have kunnet klare for sig, idet han beholdt sit Embede og senere selv blev Medlem af Konsistorium og Dekan (Formand) for det filosofiske Fakultet. Han var som Medlem af Konsistorium med til dømme i Sagen mod Iver Bertelsen i Januar 1567 og erklærede udtrykkeligt som sin Mening, at M. Iver havde forset sig ved at udelade Exorcismen ved Daaben.

I Marts 1567 maa han være udnævnt til Iver Bertelsens Efterfølger som Sognepræst i Stege. Vi erfarer det ikke direkte, men ad en Omvej, idet vi den 26. Marts dette Aar læser i Konsistoriets Forhandlinger, at han havde nedlagt sit Professorembede, og den 16. Maj s. A. forlenes en anden med et Kannikedømme i Roskilde, som var blevet ledigt „ved Læsemester M. Hans Mougensens Kaldelse til Sognepræst i Stiege“. (Dette Kannikedømme havde Hans Mogensen i nogle Aar haft Indtægten af samtidig med, at han var Professor).

Fra hans Præstetid her findes i „Roskildske Synodalier 1569“ (Referat fra Provsternes Forhandlinger paa Lande-

modet) følgende: „M. Hans paa Møen (i en anden Opskrift kaldet „Mester Hans Maagensøn“) berettede: ¹⁾ At der har været en ond Sædvane der paa Landet med Brudefolk, som, efter at de er trolovede, beligger sig med hverandre, førend de bliver tilsammenviede, og at de plejer at afløses (faa Syndsforladelse) derfor, førend de tilsammenvies. ²⁾ Om Tienden, at Folket der paa Landet vilde ikke rette sig efter deres eget Samtykke, med hvis de aarligen er forhøjet at give skulle (d. v. s. hvorefter de er gaaet ind paa en Forhøjelse), og ikke heller vil de tiende efter Ordinansen. ³⁾ At de paa Møens Land vil ikke give deres Jord beskreven (formodentlig give Oplysninger om deres Ejendomme til en Jordebog), som de andre gjort have over Sjællands Stift“.

Hvor berettigede disse Klager end kan have været — Stridighederne om Tienden stod saaledes paa, indtil Provst Reenberg i 1702 fik en Ordning i Stand — viser den bitre Tone i Hans Mogensens Klage, at han tilsyneladende selv var kommet paa Kant med Befolkningen her, og det har vel været Grunden til, at han snart efter (Aars-tallet 1570 nævnes, uden at det dog vides nøjagtigt) blev forflyttet herfra til Lyndby i Skaane.

Hans Helbred synes ikke altid at have været stærkt, idet han en Tid, mens han var i Skaane, maatte holde personel Kapellan. Denne Kapellan beretter senere, at han kun var der en Sommer, og i den Tid kom han ikke godt ud af det med Hans Mogensen. „Da Bønderne ansaa mig for Sognepræst og ham for Kapellanen, vilde han ikke det fordrage, men afskaffede mig fra sig, lod mig intet faa for min Umage“, skriver han. Selv om der vel nok er Pral med deri, siger det os maaske, at Hans Mogensen ikke har været anselig af Ydre.

1578 blev han af Universitetet indstillet sammen med to andre til Medhjælper (og Efterfølger) for Biskoppen i Trondhjem, Hans Gaas, der var gammel og ikke kunde overkomme sit Embede, navnlig ikke Visitatsrejserne i det udstrakte Stift. Universitetet betegnede ham ved denne Lejlighed som „lærd, statskyndig, forstandig og dygtig

(expeditus) samt skicket til Rejser“. Dog blev det ogsaa omtalt, at han nu var noget til Aars (53 Aar) og maaske ikke vilde faa nogen lang Virketid i Embedet, men derom blev sagt, at man jo kunde spørge Hans Mogensen selv om hans Mening. Der nævntes ogsaa en anden, som baade var stærkere og „havde et bedre Maal end M. Hans“, hvoraf maaske kan sluttes, at Hans Mogensen ikke har været nogen god Taler. Resultatet blev dog, at han nævntes først i Universitetets Indstilling, og den 9. Oktober 1578 udnævntes han til Medhjælper for Biskoppen i Trondhjem. Da han kom derop, formodentlig i Foraaret 1579, var den gamle Biskop død, og Hans Mogensen blev derfor straks selvstændig Biskop.

Han var derefter Biskop i Trondhjem i omtrent 17 Aar til sin Død. Om hans Bispetid er der kun opbevaret lidet. Der herskede i det store Stift megen Forsømmelighed og Uorden, ogsaa blandt Præsterne, men udover en større Oprydning, der i 1586 foretoges af Lensmanden, Biskoppen og 2 Præster efter Kongens Befaling, synes Hans Mogensen ikke at have haft Kræfter til at komme Uvæsenet til Livs. I 1591 omtales han som „afkræftet paa Grund af Alder og Arbejde“. En norsk Kirkehistoriker sammenfatter sit Indtryk af ham deri, at han synes at have været „en stille, god og from Mand, der befandt sig bedst blandt sine Bøger“. Han oversatte flere Skrifter og berømmes for den Dygtighed, hvormed han behandlede det danske Sprog.

Ved sin Død den 30. November 1595 efterlod han sig „et elendigt og gældslagent Hus, som nu haver Guds og gode Venners Raad og Hjælp storligen behov“. Han overlevedes af sin Hustru, Boel Eriksdatter, og i hvert Fald tre ugifte Døtre og en Søn, Magister Mogens Hansen, der var Sognepræst ved Trondhjems Domkirke. Denne Søn ønskedes i Trondhjem, baade af Domkapitlet, Lensmanden og de omboende Præster, til Faderens Efterfølger som Biskop, hvad han dog ikke blev.

6. Magister *Anders Fos*, 1570—83.

Han var født 1543, men hans Fødested og Forældre er os ubekendt*). Efter at have studeret i København fortsatte han sine Studier — især Historie havde hans Interesse — i Rostock, Nederlandene og Frankrig. Efter hans Hjemkomst træffer vi ham 1565 som Rektor ved Klosterskolen i Antvorskov, hvor en Slægtning, M. Niels Andersen Fos, var Prior i Klosteret. I Juli 1566 tog han Magistergraden ved Københavns Universitet og ægtede senere Marine Rubbertsdatter, vistnok en Datter af den kongelige Kirurg Rubbert Geiszipuscher.

„Efter 1570“ blev han udnævnt til Sognepræst i Stege. Selv om det nøjagtige Aarstal ikke kendes, har han utvivlsomt været Steges yngste Sognepræst, maaske kun 27 Aar gammel. Fra hans senere Virksomhed vides, at han har været en særdeles dygtig, men ogsaa en meget myndig Mand. Han synes at have været en nær Ven af Tyge Brahe, hvem han siden ofte besøgte paa Hven.

Iøvrigt er der kun lidet bekendt fra hans Præstetid her. 1577 modtog han fra det kongelige Rentekammer 40 gamle Daler, „som Kgl. Majestæt skænkede hannem som Honorarium for de danske Kongers Genealogiam, som han præsenterede Kgl. Majestæt“. Nævnte Værk, et Slægtsregister for Danmarks og Norges Konger, er formodentlig udarbejdet i Stege paa Grundlag af tidligere Studier. Det kendes nu kun i et Brudstykke af en Oversættelse i det kgl. Bibliotek, men er bemærkelsesværdigt ved, at det først begynder med Gorm den Gamle og Harald Haarfager, mens Efterretningerne om den foregaaende Tid er betragtet som Sagnhistorie, en Vurdering, som dengang ikke var almindelig.

Fra 1578 findes 2 Kongebreve om en Sag mellem Anders Fos og Rigsadmiral Peder Munk, der paa den Tid

*) Naar han undertiden kaldes Anders Mikkelsen Fos, maa det bero paa en Fejltagelse, da han i sit Segl førte Bogstaverne A. C.

var Lensmand paa Møn. Sagen angik noget Skovhugst i „Dammeriis“ (Damsholte), som Anders Fos ud fra nogle gamle Breve gjorde Fordring paa og ogsaa paa visse Betingelser fik tilkendt.

Samme Aar foretog Universitetet den tidligere nævnte Indstilling til Medhjælper og Efterfølger for Biskoppen i Trondhjem, hvortil Hans Mogensen blev udnævnt. Men foruden Hans Mogensen indstilledes som nævnt to andre, deriblandt den kun 35-aarige Anders Fos, der af Universitetet blev betegnet som „bedre skikket, fordi han ikke alene er lærd, men ogsaa er ung“.

Den 12. Juni 1583 kom der imidlertid Bud efter Magister Anders Fos, idet han den Dag udnævntes til Biskop i Bergen. Af en Kvittering fra hans Haand ses det, at hans aarlige Lønning blev: 200 gamle Daler, 24 Skæpper Malt, 18 Skæpper Mel, 24 Løber (ca. 72 Pund) Smør, 30 Woger (ca. 1000 Pund) Fisk, 12 Slagtehøveder, 20 Faar og 20 Geder. Desuden synes han som Ekstraindtægt at have faaet „den fjerde Fisk af al den Toldfisk, der aarlig oppebares ved Bergenus“, og et Præbende fra Domkirken.

Hans Bispetid i Bergen tegnede i de første Aar til at blive en lykkelig Tid, hvor hans Dygtighed og Myndighed for alle viste, at han var Manden paa den rette Plads, men derefter kom der en Række Aar saa fulde af de bitreste Fortrædeligheder, at de sikkert har været alt andet end lykkelige.

Det begyndte aabenbart, da Lensmanden Peder Thott i 1589 kom til Bergen. Det drejede sig fra først af om, at Biskoppen skulde have overskredet sin Embedsmyndighed ved „at gøre mange ny Forordninger baade udi gejstlige og verdslige Sager“ uden at have forhandlet med Lensmanden først — og det synes at være rigtigt — men efterhaanden blev det til et Fjendskab, hvor Lensmanden fortrædagede den myndige Biskop overalt, hvor han kunde det.

Navnlig to Sager har utvivlsomt gjort ondt: en Trolldomssigtelse, der blev rejst mod Bispinden, og Striden med en Mand, der ulykkeligvis var blevet Svigersøn i Huset.

Den første Sag begyndte med, at en „Trolldkarl“ i et Forhør angav at have staaet i Forbindelse med Bispinden og haft Stævnemøder med hende. Skønt det blev godtgjort, at hun i den Tid, der skulde være Tale om, havde været med sin Mand paa Visitatsrejse langt borte fra Bergen, rejste Lensmanden dog Sigtelse mod hende for Meddelagtighed i Trolddom, — og at det var en alvorlig Sigtelse, fremgaar af, at netop paa den Tid blev mange brændt i Bergen for „Trolddomskunster“, deriblandt ogsaa Kvinder af de højere Stænder. Skønt Anders Fos ved en Rejse til København opnaaede et Beskærmelsesbrev for sig og sit Hus fra Regeringen og Befaling til Lensmanden om „at haandhæve ham til al Rette og tage ham i Forsvar“, var Peder Thott dog ikke til Sinds at opgive Sagen, og da yderligere et Par Kvinder, der var anklaget for Trolddomskunster, sigtede Bispinden for Delagtighed, vel for at redde sig selv, truede Sagen med at blive farlig nok. Lensmanden forlangte Bispinden til at møde til Forhør, hvad Anders Fos nægtede at give sit Samtykke til, men han mødte selv i Retten paa Bergens Raadhus og godtgjorde hendes Uskyld. Først efter at Sagen havde staaet paa i et Par Aars Tid, opgav Lensmanden videre Retsforfølging (1592).

Den anden Sag var dog sikkert endnu mere ulykkelig. En Datter var blevet gift med Rektoren ved Bergens Skole, M. Jon Mogensen, som imidlertid viste sig at være en højst uhyggelig Person. „Han mishandlede sin Hustru paa en oprørende Maade“, hedder det, ja, han lod engang ved nogle af Skolens Disciple hende og hendes Moder, Bispinden, overfalde og slæbe i Rendestenen, medens han selv syvende „gjorde Gaardgang“ i Bispens Residens i dennes Fraværelse. Det hedder derefter: „Men jo mere Mester Jon kom paa Kant med Bispen, desto større Tilhold og Støtte fandt han hos dennes Fjende, Lensmanden Peder Thott“. Da Anders Fos paa Grund af Svigersønnens vilde Bedrifter fik ham afsat fra Rektorembedet, hævnede denne sig ved i et Testimonium for en Student at skrive, at det var Biskoppen, der havde ødelagt Skolen. Det gav Anledning til, at

Anders Fos i Sommeren 1596 indankede hele sit Forhold til Svigersønnen for Universitetet i København, hvis Forhør og Forhandlinger om Sagen er opbevaret. Konsistoriet „formanede M. Jon alvorligt og tilraadede ham, at han falder til Føje, beder M. Anders, sin Svoger (Svigerfader) om Naade og Venskab, paa det alting siden maatte komme til en god Ende“. M. H. t. det ærerørige Testimonium kendtes han strafskyldig og sad en Tid fængslet i Blaataarn. Et Par Maaneder senere indfandt Parterne sig atter for Konsistoriet, idet M. Jon da havde bekvemmet sig til at bede om Forladelse og love Bod og Bedring, hvorpaa Svigerforældrene „begge gav hannem deres Haand og forlod hannem al Brøde“. Og lovede de aldrig at ville tænke paa, hvis Forseelse der er sket, med Skel at han lever med deres Barn som en ærlig Mand, agter hende, som han bør at agte sin Dannekvinde, og ikke heller foragter hendes Fader og Moder, som hannem bør“. Desuden maatte M. Jon skriftligt erklære at ville holde sine Løfter, da Sagen i modsat Fald vilde blive genoptaget „og det sidste blive værre end det første“. Rektorembedet fik han dog ikke igen, men nogle Aar senere fik han et Præsteembede i Bergens Stift og blev endog Provst, men Anders Fos kom ikke til at opleve, hvilken Ende det tog. Da Jon Mogensen fortsatte Mishandlingen af sin Hustru og sit øvrige ryggesløse Liv, blev han 1617 paany sat under Anklage og dømt fra sit Embede og fra Livet og til sidst henrettet. —

De sidste Aar af Anders Fos's Bispetid i Bergen forløb roligere, navnlig efter at Peder Thott i 1596 blev afsat som Lensmand. Dog beredte han sig ved sin Egenraadighed — f. Eks ved Embedsbesættelser — forskellige Vanskeligheder, og man faar Indtryk af, at han hele Tiden i Bergen har maattet kæmpe med økonomiske Vanskeligheder, idet han ikke blot i 1594 fra Regeringsraadet fik Ordre til at betale en af sine Kreditorer, en Købmand i Helsingør, der endnu ikke havde kunnet faa Betaling for en Del Varer, han i 1583 havde leveret ved Oprejsen til Bergen, — men ved hans Død var Bisperesidensen saa forfalden, at Efter-

manden ikke kunde bo i den, hvorfor Enken blev kendt pligtig til at betale 600 Daler i Erstatning.

Anders Fos døde den 25. Januar 1607, 63 Aar gammel, og efterlod sig Enke og 9 Børn, 2 Sønner og 7 Døtre. Et blivende Navn har han skabt sig som Historiker, ikke ved sin egen Produktion, hvortil der kun levnedes ham ringe Tid og Ro — Lyskander nævner, at han arbejdede paa en „Fortegnelse over forskellige Skribenter, der omtaler danske Sager“, nu ukendt, men maaske Forbilledet for Lyskanders Bog om danske Skribenter —, men hans Fortjeneste var, at han var en af de første, der forstod sig paa kritisk Historieforskning: at kende Forskel paa Historie og Sagn. Han underkastede saaledes Saxo Grammaticus' Danmarkshistorie en meget skarp Kritik.

7. Hr. *Jesper Christensen*, 1583—97, Provst.

Han kom hertil fra Magleby paa Møn, hvor han maa have været i mindst 25 Aar, idet Herredsbogen fra 1729 oplyser, at hans Navn med Aarstallet 1558 fandtes paa en gammel Prædikestol i Magleby Kirke, saa formodentlig har han været en ældre Mand, da han kom til Stege. Han nævnes 1584 som „Provsten Jesper Christensen i Stege“ mellem de Præster, der i dette Aar deltog i Prins Christians (den senere Christian IV's) Hyldning i Ringsted som Tronfølger. 1593 nævnes han i Stege Bys Bog som Køber af en Have i Langestræde.

Hans Afgangs- eller Dødsaar kendes ikke, men har, hvis Formodningen om den følgende Sognepræst er rigtig, været 1597.

8. Magister *Jens Hansen*, 1597—1604.

Udover hans Navn og at han døde af Pest 1604 hvad Herredsbogen oplyser, vides intet med Sikkerhed om ham*). Om han muligvis har været Magister fra Køben-

*) Selv om Herredsbogens Tidsangivelser ikke altid er fuldt nøjagtige, er dens Oplysninger reelle nok, som nævnt stammende fra „Bøger, Gravskrifter og gamle Levninger her og der“.

havns Universitet, kan ikke konstateres, idet Universitetsmatriklen fra 16. Aarhundrede er gaaet tabt, saa der kun findes ufuldstændige Oplysninger om Magisterpromotionerne i dette Tidsrum. Men iøvrigt tog i det 16. Aarhundrede mange Danske Magistergraden ved fremmede Universiteter, de fleste i Rostock og Wittenberg, men ogsaa mange andre Steder. Dog har jeg heller intet kunnet finde i saa Henseende.

Derimod findes der et Kongebrev af 22/3 1597, hvori Christian IV anmoder Sjællands Biskop om at sørge for, at „Os elskelige Mester Jens Hansen“ bliver udnævnt til det ledige Ramløse Sogn i Kronborg Len, men der er hidtil intet bekendt om, at M. Jens Hansen har været Præst i Ramløse, hvorfor det ligger nær at formode, at Stege Sognekald netop ved samme Tid er blevet ledigt, og Jens Hansen i Stedet udnævnt dertil.

Om denne Mester Jens Hansen oplyses i Kongebrevet, at han er Søn af tidligere Borgmester Hans Nielsen i Helsingør, at „han udi langsommelig Tid haver været udenlands at studere og derover fortæret, hvis hannem arveligen kunde være tilfaldet“, og at „han ogsaa for nogen Aar forleden haver komponeret en Bog og den underdanigst Os dediceret udi den Forhaabning, at han udi Fremtiden til noget Kald kunde beforders“.

9. Hr. *Rasmus Nielsen*, 1604—34, Provst.

Han tog 1603 Baccalaureus-Graden ved Universitetet som den øverste af 29 Kandidater og benævnes da som „Provst“, d. v. s. Kommunitetsprovst, en Stilling, der sædvanligt beklædtes af en ældre, anset Student, hvis Opgave det var at føre dagligt Tilsyn med de 100 Studenter, der blev gratis bospist af „Kommunitetets“ Midler (Begyndelsen til den senere Regens), at de udviste Flid og Sædelighed og deltog i Professorernes Forelæsninger og Øvelser. Denne Stilling var Rasmus Nielsen altsaa Indehaver af mod Slutningen af sine Studier i København.

1604 blev han Sognepræst i Stege, hvor han døde 10. Juni 1634 af Pest*).

Fra hans Præstetid her er kun bekendt, at han var mellem de sjællandske Præster, der 1608 og 1610 deltog i henholdsvis Tronfølgervalget og Hyldningen af Christian IV's Søn, Christian (der imidlertid døde før Faderen, saa at han ikke opnaaede at blive Konge). Ved disse Lejligheder nævnes han som „Provsten Rasmus Nielsen i Stege“, hvilket kun kan betyde, at han var blevet Provst paa Møn.

10. Magister *Christopher Christensen*, 1634—38, Provst.

Han kaldtes paa Latin: Christophorus Christiani, undertiden med Tilføjelsen Holbeccensis, der betyder „fra Holbæk“. Han stammede altsaa fra denne By, hvor han var født ca. 1597. Faderen hed Christen Kræmmer og har vel efter sit Navn at dømme været Købmand. Moderen hed Anne Nielsdatter.

Mester Christopher havde, inden han kom hertil, været Skolemand i en Række Aar, hvor han var steget fra det ene mere betroede Embede til det andet. Hans Løbebane begyndte med Skolegang paa Herlufsholm, hvorfra han blev Student 1615. Allerede Aaret efter blev han nederste Hører ved samme Skole og rykkede næste Aar op til anden Hører. 1618 tog han Baccalaureusgraden ved Universitetet, blev 1619 Rektor i sin Fødeby, Holbæk, fik 1622 et Rejsestipendium til 4 Aars Studier udenlands, tog 1625 Magistergraden ved Københavns Universitet og blev Rektor paa sin gamle Skole, Herlufsholm, forflyttedes Aaret efter til Rektorembedet i Sorø, hvor han virkede i 4 Aar, indtil han 1630 blev Skolemester for Christian IV's Døtre af Ægteskabet med Kirstine Munk. Et saadant Hverv som „kongelig Skolemester“ regnedes for meget ærefuldt og betroedes kun til Mænd, der havde faaet Ry for Dygtighed. Han beklædte denne Stilling i 4 Aar.

*) Fem Sognepræster paa Rad angives i Aarene 1604—55 at være døde af Pest.

Den 10. August 1634 udnævntes han til Sognepræst Stege og nævnes senere tillige som Provst.

Det eneste, vi erfarer fra hans Præstetid her, er, at han giftede sig, idet et Brev fra Kongen af $\frac{22}{5}$ 1637 meddeler, at „eftersom Os elskelig M. Christopher, Sognepræst udi Vor Købstad Stege paa Vort Land Møen, underdanigst lader give til Kende, hvorledes han med det forderligste agter at gøre sit Bryllup udi Vor Købstad Helsingør og derfor underdanigst er begærendes, hannem naadigst maatte bevilges at maa lade byde til samme sit Bryllup nogle flere Par Folk end Vores naadigste Forordning om Bryllupper udgangen om formelder, da have Vi naadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilger og tillader fornævnte M. Christopher at maa lade byde til samme sit Bryllup nogle flere Par Folk, end Vores naadigst Forordning om Bryllupper udgangen indeholder“. Det var nemlig ved Lov bestemt, hvor mange Bryllupsgæster enhver efter sin Stand maatte indbyde, og Magister Christopher har altsaa haft et større Bryllupsgilde i Helsingør, hvor hans Hustru vel var fra.

Allerede Aaret efter, 1638, kom Pesten imidlertid igen, og for den bukkede han under. Formodentlig er ogsaa hans Hustru død af Pesten, idet hans Moder (ikke hans Hustru) gjorde Krav paa Naadensaar af et Vikarie i Aarhus, som Sønnen i nogle Aar havde haft Indtægten af.

11. Magister *Anders Pedersen Hegelund*, 1638—55, Provst.

Han var født 14. September 1599 i Ribe som Søn af Biskop Peder Hegelund og dennes 3. Hustru Anna Andersdatter, blev Student fra Ribe 1617, tog Baccalaureusgraden i København 1620, blev Rektor i Slagelse 1624, Magister 1625 og samme Aar Rektor i København.

Den 22. April 1638 blev han ordineret efter at have faaet Udnævnelse til Sognepræst i Stege, og Aaret efter — 7. Juli 1639 — blev han i Stege Kirke af de mønske Præster i Overværelse af Biskop Brochmand valgt til Provst i Stedet for den afdøde Magister Christopher.

Fra hans Præstetid her findes der i det kgl. Bibliotek tre Privatbreve, de to fra 1640 i Anledning af en Svigerindes Bryllup og et fra 1647 i Anledning af en Søns Fødsel og forestaaende Daab. Af større Interesse er et Kongebrev af $2^{8}/_{16}$ 1649 om en Klage, der var indgivet mod Anders Hegelund i Anledning af, at han uberettiget havde bortvist en Mand fra Nadveren. M. Hegelund havde i Anledning af denne Klage andraget om, at Forseelsen maatte blive ham eftergivet uden Trætte og Proces, og da Biskoppen havde erklæret, at der „ingen bevisligt Klagemaal imod hans Lærdom eller Levned tilforn har været andraget“, tilgives det ham for denne Gang, dog at han skal bøde 50 Rigsdaler til de fattige og faar en Tilrettevisning om fremtidig bedre at „have sit Kald i Agt og det i Rolighed og Gudsfrøgt uden videre Paaklage forrette“. — I 1653 nævnes han i Forbindelse med et Bispevalg i Roskilde, idet Købstadspræsterne i Stiftet dengang valgte Biskoppen. M. Hegelund stemte som de fleste andre paa Laurits Mortensen Scavenius, der blev valgt.

Den 1. Juli 1655 døde M. Hegelund af Pest. Denne Sot rasede saa voldsomt her i Aarene 1654—55, at den alene i Stege Pastorat skal have bortrevet omtrent 1400 Mennesker, og den blev „des strengere, fordi Ligene kunde ej vel komme i Jorden“. Ogsaa Kapellanen og M. Hegelunds Efterfølger døde samme Aar af Pesten.

Vistnok en Søn af Anders Hegelund, Peder Hegelund, blev 1709 residerende Kapellan og 1711 Sognepræst ved Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn.

12. Magister *Hans Jensen Jersin*, 1655.

Ejendommeligt nok var han ligesom sin Forgænger Bispesøn fra Ribe, men var dog født i København — antagelig i første Halvdel af 1620'erne — hvor Faderen, Jens Dinesen Jersin, var Professor ved Universitetet og senere Sognepræst ved Frue Kirke, indtil han 1629 blev Biskop i Ribe. Faderen var født i Jersie ved Køge og havde taget sit Navn

derfra. 1642 blev Hans Jersin Student fra Sorø, var derefter udenlands i nogle Aar og tog 1649 Magistergraden ved Københavns Universitet.

Den 7. August 1655 blev han, der ikke tidligere havde været Præst, ordineret til Sognepræst i Stege. Som nævnt rasede Pesten her, og allerede 16. September — efter kun en Maanedes Virksomhed her — blev Mag. Jersin bortrevet af Pesten.

Det eneste, vi ellers hører om ham, er, at han ved en bestemt Lejlighed opponerede med sin Svoger, Mag. Niels Svendsen Chronich, der havde forset sig paa alt ydre Kirkevæsen og derfor i nogle Skrifter rettede hæftige Angreb paa den bestaaende Kirke. Mere oplysende vilde det være, dersom man vidste noget om, hvorvidt Mag. Jersin lignede sin Fader, den gamle Ribebisp, hvis Forkyndelse dengang rejste stor kristelig Vækkelse, og hvis Opbyggelsesskrifter læses endnu.

13. Magister *Hans Jensen Viborg*, 1655—82, Provst.

Med ham fik Stege en Sognepræst og Provst, der af sin Samtid var bekendt for sin Lærdom. Han „hørte kendeligt til det 17. Aarhundredes dygtigste Akademikere“. Tillige var han aabenbart en myndig og temperamentsfuld Mand, naar noget laa ham paa Sinde.

Han var født 3. December 1618 i Viborg og tog siden Navn efter sin Fødeby. Han var Søn af Handelsmand Jens Jensen Sørslev og Hustru Johanne Jespersdatter. Faderen døde, da Sønnen var 8 Aar gammel, men andre tog sig af den velbegavede Dreng, saa han blev Student fra Viborg Latinskole og 1639 kom til København for at studere. Han maa hurtigt have vakt sine Professorers Opmærksomhed, idet han kort efter blev Huslærer hos en af dem, den senere Biskop Hans Resen. 1640 tog han Baccalaureusgraden, deltog i det følgende Aar i Professorernes Disputationer, fik derfor et større Rejsestipendium og begav sig paa Studierejse til Wittenberg, som endnu fra Reformationstiden havde bevaret noget af sit Ry. Her opholdt han sig i et Par Aar,

hvor han flere Gange kom til at disputere offentligt paa Universitetet, rejste derefter hjem, tog 1645 Magistergraden ved Københavns Universitet, blev Kommunitetsprovst og ekstraordinær Professor i Litteratur (Professor poëseos). Da det kneb med Lønnen, blev han Aaret efter Konrektor ved Frue Skole, hvor han bl. a. blev Lærer for den lille Peder Schumacher, den senere Griffenfeld, der med særlig Hengivenhed skal have sluttet sig til M. Viborg.

1649 blev han „befordret“ til Sognepræst ved Domkirken i Lund, hvor han Aaret efter blev gift med sin Formands, Mag. Niels Bentzens Enke, Catharina Nielsdatter. Han kom straks i et godt Forhold til Biskoppen i Lund, Dr. Peder Vinstrup, hvilket dog tog en brat Ende, da Mag. Viborg følte sig kaldet til at revse Bispinden, endog fra Prædikestolen. Anledningen hertil var „en liden Lystrejse ud paa Landet i Nærheden af Lund“, som Bispinden foretog en Søndag Eftermiddag efter Kirketid sammen med nogle Venner. M. Viborg, der jo som Sognepræst skulde holde Kirketugt, satte hende i et temmelig skarpt Brev i Rette for dette formentlige Brud paa Helligdagen og formanede hende til at blive „en stille og ærbar Matrone“, og siden benyttede han en Prædiken om Sabbatens Vanhelligelse til at stikle tydeligt til Bispinden. Dermed var Venskabet med Bispen forbi, og da der snart kom andre Uoverensstemmelser til, opstod der en fleraarig Strid imellem dem. Den kom til sidst for Herredagen, der efter en meget udførlig Gennemgang af Stridsspørgsmaalene (Sagen fylder ca. 60 Foliosider i Retsprotokollen) fældede den salomoniske Dom, at Præsten burde forflyttes.

1655 udnævntes han da til Sognepræst og Provst i Stege. Først var det Mening, at han skulde have haft et Landsbykald, Them, i Aarhus Stift, men det blev forandret til Stege. Han fortæller selv, at han blev udnævnt hertil efter at have prædikeret for Kongen paa Frederiksborg Slot, og det betyder formodentlig, at han har søgt Kongen om et andet Kald end det, der var ham tiltænkt, og saa har Kongen ønsket at høre ham først.

Som nævnt var han i sin Tid en af Landets kendte Præster paa Grund af sin videnskabelige Produktion, der hovedsagelig var af teologisk og filosofisk Art og nu er uden Interesse som de fleste af Ortodoxiens videnskabelige Skrifter. Derimod er der ikke opbevaret meget om hans Virksomhed som Præst. Den lærde Mand har utvivlsomt mest siddet i sit Studerekammer. Derpaa tyder ogsaa den Omstændighed, at hans Embede i den sidste halve Snes Aar i hvert Fald delvis blev passet af hans Svigersøn og Efterfølger, Magister Frederik Knoph, uden at vi hører det mindste om, at Magister Viborg var blevet svagelig. Han har ønsket Ro til sine Studier. Men at han ogsaa har kunnet optræde — og endda kraftigt — udenfor sit Studerekammer, er hans Optræden i Lund et Vidnesbyrd om.

Ved Enevældens Indførelse i 1660 var han i København og deltog som Udsending herfra i den Rigsdag, der overdrog Magten til Kongen. At dømme efter hans senere Lovprisning (midt i hans Mønsbeskrivelse) af Kongen og Dronningen og Mændene i Kongens Raad, har han været en af Kongemagtens begejstrede Tilhængere.

Foruden sine mere lærde Skrifter har han efterladt sig en Mønsbeskrivelse paa Latin, „*Descriptio insulæ Monæ*“, udarbejdet i Aarene 1666—79 som Bidrag til Peder Resens*) „*Atlas Danicus*“, men Manuskriptet, der nu findes i en Afskrift i det kgl. Bibliotek, er aldrig blevet trykt. Derimod blev det nogle Aar senere oversat af Præsten Jens With, der en Tid var Kapellan i Stege, og denne Oversættelse blev endelig trykt og udgivet i 1902 (som Særtryk af Møns Folkeblad).

Af Interesse i hans Mønsbeskrivelse er i denne Forbindelse hans Beklagelser over, hvor daarlig og forfalden Stege Kirke paa hans Tid var. I sin Forargelse derover taler han om „denne saa skammelige Ruin“. Hans Svigersøn, Rektor Teglgarth i Stege, havde opsat en Ansøg-

*) Viborgs gamle Elev fra Studenteraarene, da han var Huslærer hos Professor Hans Resen.

ning til Kongen „i meget nette latinske Vers“ om at faa Kirken istandsat, „men da den ejegode og fromme Konge havde af egen Drift bestemt 1800 Rigsdaler til at lade Kirken sætte i Stand for, holdt vi for, at vi ej havde nødig at indgive nogen Ansøgning og lod det derfor fare. . . . Men omendskønt Kirken nu paa det herligste bliver sat i Stand, kan den dog ej holdes vedlige, uden at dens Byrder endnu vorder formindskede eller dens Indkomster formerede“, nemlig ved, at der blev „tiendet efter Kongens Lov“, men det vilde være saa utaaleligt for Bønderne, at de „hellere vilde ønske, at alle Kirker og Helligdomme var ødelagte og fordærvede og hele Gejstligheden med Ordet og Sakramenterne paa en Gang udryddede og afskaffede“ (jfr. Hans Mogensens Besværing over Tienden allerede 1569).

Om Gudstjenesten i Stege Kirke fortæller han, at en Del Studenter, som var udgaaet fra Stege Skole, „ofte lader sig høre paa Prædikestolen for os med grundige og opbyggelige Prædikener, hvilket sandelig ikke er en ringe Gave af Gud“ — samt at Disciplene i Stege Skole (som Svigersønnen indtil 1673 var Rektor for) tidligere blev undervist i Musik, „hvilket ikke lidet opvakte den indvortes Gudstjeneste og fornøjede os alle; men nogles Utaknemlighed har været Aarsag udi, at vi mistede dette Gode, nu sjunges der sjældent i vore Kirker uden med en raa Stemme“.

Magister Viborg døde 27. September 1682. Han var halvandet Aar forinden blevet Enkemand efter et — efter hans egne Ord — „kærligt og venligt“ Ægteskab. Af hans Børn var 3 Sønner og en Datter døde som smaa, mens 3 Døtre var blevet gift i Stege, en med Viborgs Vicarius, M. Knoph, en med Rektoren ved Stege Latinskole, Teglgarth, der 1673 blev Sognepræst i Keldby, og en med dennes Efterfølger som Sognepræst i Keldby, Treschow.

Ved M. Viborgs Død skrev Elmelunde-Degnen Jens Jørgensen Fog i sine Optegneiser: „En berømt Mand for sin Lærdom og Forstand, vel kendt baade inden og uden Landet, og en for sin Fromhed vel afholden Mand. Gud give ham en glædelig Opstandelse“.

Hans Navn staar paa Stege Kirkes Vinkande fra 1699,

idet han tidligere havde skænket en mindre Vinkande (paa 41 Lod Sølv) til Kirken.

14. Magister *Frederik Knoph*, 1682—87, Provst.

Han var Præstesøn fra Alsted ved Sorø (Søn af Sognepræst Hieronymus Knoph og Hustru Elisabeth Nielsdatter) og Sønneson af Frederik IIs berømte Hofprædikant, Christoffer Knoph. Han var født ca. 1639, blev Student fra Sorø 1660 og Magister ved Københavns Universitet 1671.

Allerede 29. Juni 1670 var han kommet til Stege som adjunctus et successor (Medhjælper og Efterfølger) for Provst Viborg, og i denne Egenskab har han tilsyneladende nærmest passet Embedet, indtil han officielt overtog det. Han blev $\frac{26}{6}$ 1672 gift med Provst Viborgs Datter, Mette Hansdatter Viborg. Hun døde 1680 og blev $\frac{21}{8}$ „hæderlig nedsat i Stege Kirke“. Allerede $\frac{23}{7}$ 1681*) giftede han sig (med kgl. Tilladelse, da der ikke var gaaet et Aar) med en Enke, Sophie Evartsdatter Funch fra Næstved.

Ved Provst Viborgs Død 27. Septbr. 1682 indtraadte Mag. Knoph fuldt ud i hans Embede (Herredsbogen siger, at han blev udnævnt til Præst og Provst 3. Oktober 1682). Om hans Virksomhed her er iøvrigt intet særligt bekendt. Han døde 7. Januar 1687.

Ved hans Død skrev Elmelunde-Degnen i sine Optegnelser de mærkeligt dobbeltbundede Ord: „1687, 7 Januar hensov vor kære Provst, Mag. Frederik Knoph, en Mand, som for sin Ærlighed, Oprigtighed og Trofasthed maa højligens beklages. Thi jeg underskrevne vil i god Tro give ham det Vidnesbyrd, at han vilde intet Menneske ilde eller noget ondt“.

Man studser uvilkaarligt ved de tilsyneladende saa velmente Ord og aner, at der har været Strid om hans Navn.

15. Hr. *Hans Danielsen Gemzøe*, 1687—93, Provst.

Han kom hertil fra „Wæsbye“ i Skaane og blev udnævnt allerede 14. Januar 1687, altsaa kun en Uge efter

*) I Elmelunde-Degnens Optegnelser staar der 23. September 1681, men han omtaler den kongelige Tilladelse til Ægteskabet.

Mag. Knophs Død og derfor sikkert uden Ansøgning, hvad dengang ikke var ualmindeligt, naar en Præst skulde forfremmes. Han var født ca. 1. Marts 1646*) og var saaledes o. 41 Aar ved sin Tiltrædelse her. Han var gift med en Søster til Sjællands Biskop, Hans Bagger, Marie Margrete Bagger, og dette Slægtskab med Biskoppen var vel Grunden til, at han, endda uden Ansøgning, fik det dengang store Embede her.

Hvad der er bekendt om hans Præstetid her, viser iøvrigt, at han har været en brav og behjertet Mand. Han tog sig saaledes flere Gange af de undertryktes Sag under det Voldsregimente, som Øen var Genstand for i de Aar, da Oberst (fra 1689 General) Plessen huserede herovre med sine Hestgardere**).

Engang havde Bønderne faaet skrevet et Bønsskrift til Generalen om at faa deres Trældom lettet og i hvert Fald blive fri for Søndagsarbejde (som iøvrigt ved Lov var forbudt) — men ingen turde indlevere det. De maa imidlertid have talt med deres Provst om det, for en Søndag, da Generalen var i Kirke, benyttede Provst Gemzøe Lejligheden til at oplæse Bønsskriftet fra Prædikestolen. Men Generalen kom ikke mere i Kirke i Gemzøes Tid.

Ved en anden Lejlighed forsøgte Generalen en Klage til Kongen over Provsten, fordi denne kom i Stokhuset (Straffeanstalten) hos de Gardere, som sad der, talte med dem og i nogle Tilfælde tog sig af deres Sag. Generalen har vel ment, at han paa dette Punkt kunde ramme Provsten for at blande sig i ham uvedkommende Ting. Men denne kunde bl. a. henvise til, at hans Svoger Biskoppen havde paalagt ham at gøre det, og der høres ikke mere om Sagen.

Gemzøe døde 22. Juni 1693 paa en Rejse. Det hedder nærmere derom: „Den 19. Junii samme Aar rejste Hans Velærværdighed Provsten, Hr. Hans Danielsen, fra Stege til

*) Stege Kirkebog for 1693 oplyser, at han blev begravet 3. Juli „i hans Alders 47 Aar, 4. M., 2. D.“

**) Nærmere derom: Af Møns Historie VI. 212—30, 239—50.

Landemode i Roskilde og var samme Tid hel svag, maatte derfra forføje sig til København en forfaren Medicus at opsøge. Men som den salig Mand fornem, at hos Menisken var liden Hjælp at faa, brugte han de Midler, som for Sjælen var bedst tjenlig, som var det højærværdige Alterens Sakramente, og derpaa den 22. dito om Morgen ved 8 slet i Hr. Biskop Baggers Hus i Herren saligen hensov“. — Den, der skrev denne Meddelelse, var den samme Elmelunde-Degn, som skrev de mærkelige Ord om Magister Knoph ved hans Død, og han tilføjer om Provst Gemzøe de aabenbart velfortjente Ord, at han „som en Guds Mand Stege Menighed med Møje og Fortræd udi 6 Aar og 4 Maaneder troligen havde forestanden. Gud give hannem en glædelig Opstandelse“.

Hans Enke blev gift med Efterfølgeren Reenberg, der blev som en Fader for Gemzøes seks Børn, 2 Sønner og 4 Døtre, hvoraf de fem ved Faderens Død endnu var i Opvækst. De to Sønner blev begge Præster. En af dem, Daniel Gemzøe, var først i en Aarrække Feltpræst og kunde ikke — trods Provst Reenbergs Hjælp — opnaa Ansættelse i Danmark, blev endelig i 1718 nederste Kapellan ved Nicolai Kirke i København, men blev 1734 ved Højesteret dømt fra sit Embede, da han forsøgte at sælge det til en anden.

16. Magister *Morten Reenberg*, 1693—1709, Provst.

Utvivlsomt den originaleste, maaske ogsaa den virksomste og i praktisk Henseende dygtigste af alle Steges Præster. I hvert Fald er han den Præst, hvis Virksomhed her der er opbevaret de fleste Efterretninger om. Han var en udpræget Repræsentant for Ortodoxien, men en usædvanlig levende, slagfærdig og handlekraftig Personlighed.

Han var født 18. Juni 1660 i Viborg, hvor hans Fader, Claus Christensen, var Borgmester og en meget anset Mand. Moderen, Mette Pedersdatter, omtales som „en meget forstandig og dydig Matrone“. Der var i Hjemmet ikke mindre end 9 Døtre og 7 Sønner, og Morten var den yngste af hele

Flokken. Han var indtil sit 7. Aar saa „hengiven til Søvn“, at det voldte hans Forældre stor Sorg. Han sad gerne under sin Faders Skrivebord og sov og tegnede saaledes til at blive sløvsindet alle sine Dage, men da han kom i den offentlige

Magister Morten Reenberg.

Skole, „aabnede hans Hjerne sig Tid efter anden kendeligt og forunderligt“.

Efter Datidens Skik skulde han have heddet Morten Clausen, men han og hans Brødre kaldte sig i Stedet *Reenberg* efter Familiens Stamfader, der ifølge Familietraditionen skulde være indvandret fra Rhinbjergene. Anledningen til denne Navneforandring skal have været, at en Student ved Navn

Clausen blev afsløret som svensk Spion under Københavns Forsvar 1658—60.

17 Aar gammel blev han Student og tog fem Aar senere (1682) teologisk Attestats. Derefter opholdt han sig — i Stand dertil ved sin fædrene Arv — i næsten 7 Aar paa Rejser i Udlandet, hvor han baade i Tyskland, Holland, England og Frankrig søgte berømte Lærere, indtil han 1690 kom hjem igen, fattig paa denne Verdens Gods, men paa anden Maade beriget.

I et Par Aar opholdt han sig nu herhjemme uden aabenbart at kunne opnaa en passende Ansættelse, og han besluttede derfor at rejse til England igen, hvor han tidligere havde faaet tilbudt en Stilling som Bibliotekar. I den Anledning indfandt han sig bl. a. hos Biskop Bagger for at tage Afsked, men denne bad ham udsætte Rejsen i 8 Dage og udvirkede, om end i sidste Øjeblik, at Reenberg blev udnævnt til Feltprovst ved de danske Hjælpetropper i Flandern. Dette var i Februar 1693.

I Marts afrejste han til denne Post, hvor han i 3—4 Maaneder oplevede lidt af hvert og nær havde sat Livet til under en Flugt, som Tropperne maatte foretage. Da faldt han nemlig af Hesten, idet han skulde sætte over en „stridig Strøm“ og faldt i Floden. Vel blev han reddet — ved at en engelsk Feltpræst tilfældigvis var i Nærheden og fik Øje paa ham, da hans Hoved dukkede op af Vandet, rakte ham sin Ridepisk og ved den trak ham ind til Land — men da han maatte blive i sit vaade Tøj og i 3 Dage kun kunde faa „bar Vand og umodne Æbler“, faldt han i en stærk Fieber. Mens han endnu laa syg, naaede et nyt Kaldsbrev fra Kongen ham. Det var til Embedet i Stege, som den 22. Juni var blevet ledigt ved Provst Gemzøes Død.

Under 24. Juni 1693 var han udnævnt til Sognepræst i Stege og Provst paa Møn, kun 33 Aar gammel. Ifølge Herredsbogen ankom han til Stege den 9. November s. A. og blev indsat 12. November. Den 16. Maj 1694 tog han Magistergraden ved Universitetet.

Gennem alt, hvad der er efterladt om ham*), lærer vi ham at kende som en Mand, der satte Spor, hvor han kom — en kraftig Personlighed, der sagde sin Mening uden nogen som helst Personsanseelse, ofte med meget Lune — en Begavelse, der altid kunde finde Vej og Midler — „en grundærlig Mand uden Rænker og Rynker, hvis Ord man kunde bygge paa som paa en Klippe“, siger en af hans Venner — som Sjælesørger de fattiges og forladtes Ven og som Prædikant saa ejendommelig og fængslende, at hans Ord ikke blev glent**).

At han samtidig havde sine Særheder, navnlig at hans Vid kunde give sig saadanne Udslag, at han siden er blevet betegnet som „en snurrig Særling“***) — at han i sine Prædikener kunde være mere „aktuel“ end sikkert heldigt var****) — at han helt og holdent var den gamle Statskirkes Mand, der med Magt vilde opdrage Folk til Kristendom — og at han ligeledes af hele sin Overbevisning var Ortodoksiens (Rettroenhedens) Mand, der ikke taalte afvigende Meninger eller Retninger — formaar ikke at for-

*) Foruden talrige Vidnesbyrd om ham fra andre, foreligger der fra hans egen Haand to betydningsfulde Kilder til Kendskabet om hans Virksomhed her, nemlig Møns Herredsbog, som han har paabegyndt 1699, og især hans Brevbog, hvori han har ladet indføre Afskrift af sine vigtigste Breve og Embedsskrivelser. Af denne Brevbog, som nu opbevares i Aalborg Stiftsbibliotek, er en Del tidligere blevet offentliggjort, men Bojsen har Fortjenesten af at have gennemgaaet den med særligt Henblik paa hans Møns-Tid.

**) En Tilhører siger om ham som Prædikant: „Hans Talemaader var hæftige, hans Skønsomhed og Indbildningskraft ypperlige. Jeg har aldrig hørt nogen Præst som ham, der haver saa stærk Imagination.“

***) Helveg: Den danske Kirkes Historie efter Reformationen, 1. Udgave, II 20, J. Møller: Mnemosyne IV 345.

****) Jfr. hans senere omtalte Prædikener i København, ligeledes en Bededagsprædiken i Stege Kirke 1708 omhandlende forskellige Ugerninger, der havde fundet Sted paa Møn (Kirkehist. Saml. 5. R. I 255—60).

andre det overordentlig tiltalende Indtryk, vi iøvrigt faar af ham.

Hans gode Forhold til Menigheden her fremgaar foruden af meget andet af en Erklæring, han senere afgav i Anledning af en Forespørgsel herfra om et økonomisk Anliggende. Han skriver da, at under sin „Sjælesorg i den velsignede Stege Menighed fandt jeg de Godtfolk altid meget gavmilde, som i forefaldende Kollektor saa og i at bidrage til Kirkens Prydelse . . . Særlig erindrer jeg mig, at som Døbebækkenet var ikkun daarligt, og jeg ved Lejlighed af Katekismusforklaring erindrede dem om noget sligt, skal det ej være noget langt fra 200 Rigsdaler, som og dertil blev sammenskudt“. — Det er Kirkens nuværende Sølvdøbefad, der blev skænket paa denne Maade.

Iøvrigt klager han over Mangel paa Plads i Stege Kirke til den store Menighed, hvorfor han anbefaler at anbringe Pulpiturer i Sideskibene, hvad ogsaa siden skete. Dog havde Kirketvungen naturligvis sin Andel i den store Kirkegang.

Kirketugt øvede han baade samvittighedsfuldt og med god Samvittighed. Der findes i hans Brevbog Skrivelser om alle den Slags Kirketugtssager, som hine Tider var saa optaget af. Men hans gode Vilje til at faa saadanne Ting ordnet paa bedste Maade skinner altid igennem, og desuden har han aabenbart haft et praktisk Greb paa selv at faa saadanne Sager bilagt, saa der ikke uden Nødvendighed kom nogen stor Staahej ud deraf. Han fik saaledes engang at vide, at Bønderne lod et Neg af hver Mark blive staaende til „Jøden af Upsal“*). Han fortæller derom: „Jeg lod derpaa nogle Folk køre ud om Nattetide og føre dem bort til de fattiges bedste, og dermed hørte det Tøj op“. Ligeledes fortæller han m. H. t. Kirketugten: „Jeg tog de værste Bønder til Medhjælpere, og naar nogen Sag faldt for, spurgte jeg dem ad: Hvad siger I gode Mænd dertil? Dette havde den Virkning, at mange blev skikkelige, fordi de ikke

*) Efter gammel mønsk Folketro nærmest en mod Mennesker venligsindet Aand, maaske „Klintekongen“ (Af Møns Historie II 9—10).

vilde sættes i Rette af dem, som de kendte at være værre end de selv“. — Dog kunde han ogsaa blive gram i Hu, som da Garden engang afmarcherede fra Stege, mens der holdtes Gudstjeneste. En Del af Menigheden løb da ud af Kirken for at se paa Optøget og fulgte med ud ad Kostervejen. Men Provst Reenberg sendte ridende Bud ud efter de nysgerrige, og de, der ikke fulgte med tilbage, blev meldt til Ridefogden for Forstyrrelse af Gudstjenesten.

Men han var saa betydelig en Mand, at han ikke — som tilsyneladende flere af hans Efterfølgere — havde nok i at tage sig af alle de Kirketugtssager, der kunde forefalde. Paa en Mængde andre Omraader fik han udrettet noget.

En af de vanskeligste og ubehageligste Opgaver, han fik, var at faa Orden paa Betalingen af Kirke- og Præstetienden.

Der havde altid været Uro om dette Spørgsmaal (se Jørgen Lauritsens Forelæggelse af Sagen for Sognemændene 1528, Hans Mogensens Klage i 1569 og Viborgs i 1670'erne). Uoverensstemmelsen var oprindelig, om Tienden skulde ydes „i Kærven“ (efter Optælling af Negene paa Marken) eller „i Skæppen“ (af det tærskede Korn), hvilket betød en betydelig Forskel, idet en hel Del af Kornet var brugt, inden Tærskningen var tilendebragt. Loven paabød Tiende i Kærven, men Uviljen derimod havde paa Møn været saa stærk, at det var blevet almindeligt, at Bønderne her ydede deres Tiende i Skæppen, og denne Ordning var efterhaanden blevet taget for gyldig.

Det var utvivlsomt gaet som hidtil, dersom ikke Forholdene var blevet helt fortvivlede i de Aar, da Hestgarden laa paa Møn (1685—97). Garden tog alt, hvad Bønderne kunde levere og mere til, saa der intet blev til den øvrige Tiende*), og endda var der Nød alle Vegne. Provsten i

* Reenberg skriver i Brevbogen, at da han kom hertil, var Kirkerne med Taarne, Mur, Tag og Hvælvinger faldefærdige, og Kirkernes Indtægter sunket til $\frac{1}{3}$ af det lovbestemte.

Stege (formodentlig baade Gemzøe og Reenberg) havde ikke villet lade Garden inddrive deres Del af Tienden, skønt det blev tilbudt, men hellere „se Bonden og Tiden an“. Men derved var Restancerne stadig vokset, og det blev en uhyre vanskelig Opgave at faa Orden paa disse Forhold igen, da Garden forsvandt i 1697.

I en Række Aar brændte denne Sag paa og satte ondt Blod mellem Præsterne og Bønderne, og som Provst stod Reenberg midt i denne Strid. Det synes uomtvisteligt, at det ikke var paa egne Vegne, han førte Striden. Saaledes svarede han ved en bestemt Lejlighed Bønderne, at med Hensyn til Kirke- og Kongetienden maatte han ganske rette sig efter Øvrighedens Befaling, men „hvad min egen Tiende angaar, da vil jeg derom akkordere med 2 eller 4 Mænd af hver By, hvilke alene skal svare mig for den hele Bys Tiende, som jeg med dem kan akkordere om, og skal jeg saa handle med dem, at ingen i nogen Maade over mig skal klage“, — og siden erklærer han til Amtmanden, at han „selv tæller aldrig med nogen, men nøjes med dem og de med mig“.

Men for at faa en Ordning i Stand (vel ikke mindst med Hensyn til Restancerne) var det af Betydning, at Præsternes Ret blev fastslaaet, „da Bønderne mener, at de af Naade giver dem, hvad de faar“. I flere Aar maatte Provsten kæmpe med Autoriteterne for at faa dem til at fastslaa, at Tienden skulde ydes efter Loven.

Udgangen blev, at Rentekamret endelig 3. Januar 1702 lod høre fra sig og gav Provst Reenberg Ret, og nu kunde der forhandles om Sagen, som derefter snart blev ordnet.

Et andet Omraade, hvor der i høj Grad trængtes til en ordnende Haand, var Skolevæsenet. Der var som tidligere omtalt en Latinskole i Stege, som faa Aar tidligere synes at have været udmærket, men som nu kun var lidt bevendt. Og med Almuens Undervisning var det endnu mindre bevendt, idet den for Byens Vedkommende kun bestod i lidt Katekismusundervisning om Søndagen i Kirken før Gudstjenesten og om Sommeren enkelte Dage i en

Jordhule ved Noret — og for Landsognets Vedkommende kun Undervisning en Gang ugentlig (oprindeligt kun en Gang maanedlig), idet Latinskoleeleverne som „Løbedegne“ tog ud til en af Landsbyerne og samlede Børnene et Sted, hvor det kunde lade sig gøre.

Dette kunde Morten Reenberg ikke se paa og tie stille til. Saa snart „Istandsættelseskommissionen“ (efter Gardertidens Ødelæggelser) var blevet nedsat, skriver han til dens Formand, Stiftamtmand Krabbe, og foreslaar den mislykkede latinske Skole nedlagt. Der gik kun 17 Elever i Skolen, 3 i øverste og 14 i nederste Klasse, og om disse Elever skriver han, at af de 3 i øverste Klasse er ikke een i Stand til at sætte tre latinske Ord rigtigt sammen, og af de 14 i nederste Klasse kan næppe den halve Del læse indenad. „Kommer det endelig saa vidt, at de har lært at læse Dansk, skrive nogenledes og tone en Salme, render de bort eller sættes af Forældrene til Skibs. De er unyttige, uoptugtede, ugudelige Dreng, som ikke ved andet end at betle, stjæle, drikke og bande“. Derfor foreslaar han, at der i Stedet oprettes en dansk Skole med Skolemester og Degn og Hjælpelærere paa Landet.

En saadan Beskrivelse af Latinskolen maatte virke, men Virkningen blev ikke ganske, som Reenberg havde tænkt sig. Latinskolen blev omgaaende nedlagt (1697), men Kongen resolverede, at der i Stedet skulde oprettes en stor Navigationsskole for hele Landet til Uddannelse af Styrmand, og som Forberedelsesskole for denne en „Regne- og Skriveskole“, altsaa dog lidt i Retning af den danske Børneskole, som Reenberg havde foreslaaet.

For denne Forberedelsesskoles Skyld satte Reenberg sig straks i Bevægelse for at faa Tanken realiseret. Skønt den paatænkte Navigationsskole var blevet opreklameret som et stort Nationalforetagende, som der hurtigt i hele Riget blev indsamlet ca. 20,000 Rigsdaler til, blev det dog ved at trække ud, indtil Reenberg resolut, for at faa Gang i det, skænkede en Byggegrund til Skolen, som derefter opførtes

1703—05*). Forberedelsesskolen, som var Reenbergs Interesse i Foretagendet, havde han allerede faaet i Gang i den gamle Latinskole**). — I Reenbergs Tid gik det store Foretagende nogenlunde, om end det beredte ham utallige Bryderier. Saa snart han rejste, sygnede det hele hen.

For Landsognets Vedkommende lykkedes hans Bestræbelser bedre, idet han — en Menneskealder før de almindelige Skolereformer kom — foreslog det utilfredsstillende „Løbedegne-Væsen“ afløst af en fast Skoleordning med 5 Skoledistrikter med faste Skolebygninger og en fast ansat Lærer hvert Sted, nemlig i Røddinge, Ebbelnæs og Frenderup (i det senere Damsholte Sogn) samt i Bidsinge og Udby. Denne Skoleordning synes i Hovedtrækkene at være blevet gennemført og have staaet sin Prøve i mange Aar, dog at der i 1727 ved Oprettelsen af Frederik IV's Rytterskoler tillige kom Skoler i Svendsmark og Tjørnemark.

Endnu et Omraade, hvor Morten Reenberg fik ryddet op, var Kirkens og Skolens Boliger.

Præstegaarden ombyggede han for egen Regning (tilsyneladende saadan, at Byggesummen til Dels har hæftet ved Præstegaarden, saa hver ny Præst maatte betale sin Formand en Afstaaelsessum). Den nuværende Museumsbygning menes at være Morten Reenbergs Hovedbygning, mens de øvrige Bygninger (Avlsgaard m. m.) brændte ved den store Ildebrand 1771 eller er nedrevet. Hvad der navnlig har gjort Reenbergs Præstegaard berømt, er de originale Indskrifter, han lod male over alle Dørene***).

*) 1727 blev Navigationsskolen flyttet til København, 1737 blev Bygningen omdannet til Tugt- og Forbedringshus, nu er Præstø Amts Sindssygeanstalt indrettet der. Den gamle Indskrift med Frederik IV's Navnetræk og Aarstallet 1703 sidder endnu over Hovedindgangen.

**) Den gamle Latinskole paa Kirkepladsen er nu efter Kirken Steges ældste Bygning, Hovedlængen muligvis ældre end Branden 1457 (se Stege Bys Bog, S. 122).

***) I et Manuskript i det kgl. Bibliotek er de optegnede. Af dem, som Gæster særlig maatte lægge sig paa Sinde, kan nævnes: „Onde Gæster fordriver Værten, end værre, som fordriver

De andre Boliger paa Kirkepladsen (for Skolemester, Hører, Organist og Klokker) var saa faldefærdige, at de ikke kunde gøres i Stand, og i stærk Storm kunde Beboerne ikke opholde sig i dem. Efter en Mængde Skriveri gennem 5 Aar fik Reenberg Afslag paa alle Byggeplaner, men Bemyndigelse til at købe nogle andre Huse ved Kirken, hvilket skete.

Foruden disse større Sager, som Provst Reenberg førte igennem, træffer vi hans Spor paa mange andre Omraader: Legater, Ansøgninger, Klager og Forslag angaaende alt, hvad han fandt Grund til at udtale sig om.

Da den kortvarige Krig med Sverige kom 1700, tog han levende Del i Byens og Øens Forsvarsforberedelser. Som den virksomme Mand han var, kunde han ikke nøjes med for en Stund at blive Feltprovst igen og sætte Morgen- og Aftenandagter i Stand i alle Kirker og Landsbyer, „at Landet kan staa som een Mand for Guds Ansigt imod Fjenden“ — men ogsaa i de rent feltmæssige Forberedelser tog han Del. Han udrustede af sin Husstand „6 munderede Karle med Bøsser og udstrakte Leer“ og Folk til Skansearbejder og han anbragte i Stege Kirketaarn, helt oppe i Spiret, „hvor Prospekten magelig kan tages over og omkring alt Landet“, en Vagt, der skulde klemte med Klokkeren, hvis han saa Tegn til fjendtlig Landgang. Heldigvis blev der dog ikke Brug for disse krigerske Foranstaltninger.

Til sidst skal fra hans Stege-Tid nævnes et Par Eksempler paa hans ejendommelige Lune.

Værtinden“, „Gak ind, tal lidet om dig selv, ilde om ingen, vel om alle, helst om Gud“, „Hvad du gør, det gør snart, thi Tiden har Vinger“, „Jeg er en Tjener for hver Mand, at jeg kan vinde des flere“, „Bliv til 9, du est min Ven; til 10, det kan gaa hen; men til 11, est du min Fjende; til 12 min Bøddel; til 1 min Død“, „Ræk Gud en Finger, han rækker dig igen en hel Haand“ — og paa Latin: „Jeg hader en utaknemlig Gæst“, „Du er indladt, for at du skal gaa igen, Tiden iler“. „Vær kort“, „De bedste Venner er ofte de værste Fjender af Tid og Sundhed“, „Jeg har ikke med Vilje sendt nogen sørgmodig bort“.

Han giftede sig her med sin Formands, Provst Gemzøes Enke, der var betydeligt ældre end han. Da en af hans Venner stillede ham det nærgaaende Spørgsmaal, hvorfor han tog saa gammel en Kone, bed Reenberg ham af med Svaret: „Jeg vil studere kirkelige Antikviteter!“

Da han i 1695 første Gang prædikede ved Landemodet i Roskilde, snærtede han vittigt, men skarpt, efter de mange verdslige Forretninger, der var paalagt Præsterne, og den nye Biskop, Bornemann, fandt hans Ord saa respektløse, at han i Hidsighed udbrød: „Jeg skal ikke lade af, førend jeg ser jert Hoved sidde paa en Stage“, men Reenberg svarede ham roligt: „Det er bedst at lade det sidde paa den Stage, som Gud haver sat det paa.“

Han fik, mens han var her, tilbudt Embedet som Holmens Provst i København (og dermed Provst for Flaaden), men han afslog det med Ordene: „Jeg har prøvet paa at være Ild-Propst, jeg har prøvet at være Land-Propst, jeg vil ikke prøve at være Vand-Propst.“

Den 6. September 1709 blev han imidlertid uden Ansøgning kaldet til Sognepræst ved Helligaandskirken i København.

Morten Reenbergs Virksomhed i København frembyder intet nyt eller overraskende Billede af ham, men viser os ham som den samme djærve, uforfærdede Mand som her. Kun kom han under de større Forhold til at indtage en mere fremskudt Post, elsket og æret af sine Tilhængere, frygtet og forkættet af sine Modstandere.

Frygtløst revsede han den enevældige Konges ægteskabelige Forviklinger, og da hans Venner advarede ham, sagde han: „Skal Hellig Gejstes Klokker ikke klemte, naar der er Ild løs paa Slottet!“ Af Hensyn til Folkestemningen i denne Sag, turde Kongen dog ikke foretage noget imod ham. Derimod holdt Reenberg engang en nærmest politisk Prædiken, hvori han erklærede, at Kongen egentlig var skyldig i Mened, naar Undersaatterne maatte aflægge Ed paa umulige Ting, f. Eks. om ikke at begaa

Toldsvig. Denne Prædiken blev forlangt af Kongen, der ønskede at læse den, men skønt Reenberg havde skrevet under den: „Denne er den Lære, som jeg haver lært og skal lære, saa længe jeg hedder Morten Reenberg“, skete der ham intet. Engang vilde Kongen have ham forflyttet til Færøerne som Biskop, men en af Reenbergs Velyndere sagde straks: „Deres Majestæt, det lader sig i Evighed ikke gøre. Jeg kender Manden vel og har kendt ham i mange Aar. Han tager før sin Afsked og lever som Privatmand. Hvad Uro vilde det ikke volde, da saa mange Mennesker elsker og ærer ham. Een Mund lukkes til og tusinde lukkes op“. Heller ikke andre Bispestole lykkedes det at faa ham til at tage imod, skønt det flere Gange blev ham tilbudt.

1720 blev han mærkeligt nok udnævnt til Stiftsprovst ved Frue Kirke, hvad han iøvrigt aldeles ikke ønskede.

To Gange under hans Præstetid i København ramtes Byen af Katastrofer, nemlig Pesten i 1711 og den store Brand 1728. Ved disse Lejligheder var han tidligt og silde paa Færde i sin Menighed. Under Pesten, der rasede næsten et Aar, var han „særdeles flittig i at besøge de syge og frygtede ikke for Døden. Han bar altid Dyvelsdræk i sin venstre Haand, hvilket han lugtede til, og saa aldrig nogen syg i Øjnene. I den Tid formanede han mange at give noget til fader- og moderløse(*)). Efter Branden i 1728, hvorved han selv mistede alt, hvad han ejede**), sagde han: „Nu vandrer vi med Israels Børn i Ørken og forlader os paa Guds Forsyn“. Iøvrigt viste Kongen ved denne Lejlighed, at han

*) Iøvrigt hedder det, at mens han var i Stege, „døde næsten den halve Del af Indbyggerne i Stege ved en grasserende Sygdom, og han led med de lidende, græd med de grædende“. Det samme stod omtalt paa hans Epitafium i Frue Kirke, men kendes ellers ikke.

**) Foruden Bohave betydelige Værdier: en stor Bogsamling, en betydelig Samling af Malerier, en stor Møntsamling samt hans berømte Samling af Oldsager og historiske Rariteter.

trods alt agtede den gamle Provst, idet han sendte ham 1000 Rigsdaler.

Kendt er Reenbergs voldsomme Kamp mod Pietismen, „der efter hans Mening satte Stemninger og Følelser paa den Plads, det urokkelige Sandhedsord skulde indtage“ og „fremkaldte et hykkelsk Væsen hos Mennesker“. Næsten hver Søndag i sine senere Aar talte han voldsomt imod Pietisterne, og ikke altid i de smagfuldeste Vendinger, f. Eks. sammenlignede han dem engang i en Prædiken med „Væggelus, hvilke man ikke let kan faa bort, naar de først har taget Overhaand“.

Da Frederik IV døde 1730, og Sønnen Christian VI blev Konge (og som bekendt var en Ven af Pietismen), fik Reenberg flere Gange strenge Advarsler, ja, Kongen lod endog i 1733 nedsætte en Kommission til at undersøge Forholdene, „efterdi de fleste Præster i Staden prædiker saa stærkt imod falsk Lære“, „og dersom de, der prædiker saa meget imod falsk Lære, intet vigtigt kan fremføre og intet bevise, maa de straffes derfor som Folkeoprørere“. Ogsaa Reenberg maatte møde i Kommissionen og begrunde sine Udtalelser, men Sagen synes sluttet med en ny Advarsel. I hvert Fald fortsatte han i sit Embede, men skal dog have taget sig Affæren meget nær.

Af de mange Anekdoter, der fortælles om ham, er der en, der bedre end de fleste andre viser os Manden selv. Han skal selv have fortalt: „Naar jeg er misfornøjet, tager jeg et Stykke Kridt i Haanden og optegner af de forbigaaende, hvem jeg vilde bytte eller ikke bytte med. Der kommer saa mange af de sidste Tal, at jeg derved sætter mit Sind til Ro“.

Den 23. Februar 1736 døde Provst Reenberg pludselig, 75 Aar gammel. Indtil sit 72. Aar var han paa Færde, „som om han ikkun var en midaldrende Mand“. Han passede sit Embede til det sidste og prædikede faa Dage før sin Død. Hans trofaste Hustru overlevede ham i tre Aar og blev 93 Aar gammel.

Han har intet bogligt Arbejde udgivet. Hans Arbejdsdag havde været travl, optaget af Dagens Gerning.

17. Magister *Jørgen Huulbech*, 1709—37, Provst.

Han var født i Holbæk i Januar 1664 og tog siden Navn efter sin Fødeby. Han hed ellers Jørgen Michaelsen og var Søn af Michael Jørgensen Faaborg, der ved Sønnens Fødsel var Kapellan i Holbæk. 20 Aar gammel blev han fra Holbæk latinske Skole indskrevet ved Universitetet, tog teologisk Eksamen og blev 1690 Rektor i Nakskov, hvor han Aaret efter tillige blev personel Kapellan for Sognepræsten, Mag. Thestrup, der senere blev Biskop i Aalborg. Da Huulbech blev Rektor i Nakskov, hedder det, at der „i øverste Lektie ikkun var 2 smaa grove og vanvittige Disciple“, men han bragte Skolen paa Fode „med fuldkomne skolastiske og musikalske Exercitier.“ 1696 tog han Magistergraden og blev 1697 residerende Kapellan ved Vor Frelzers Kirke paa Christianshavn. Han var to Gange gift, 1. Gang 1697 med Kirstine Bagger, en Præstedatter fra Fyn (død 1706), 2. Gang 1707 med Kirstine Thestrup, som han havde kendt fra hendes Barn-dom, da han var Kapellan for hendes Fader i Nakskov. Hun overlevede ham i 15 Aar, og der var i dette Ægteskab 2 Sønner og 1 Datter.

Den 24. Novbr. 1709*) blev han udnævnt til Sognepræst i Stege og 1710 tillige Provst for Møn. Af en Dagbog, han har ført under den store nordiske Krig, kan det se ud, som om han i 1710 som Feltpræst har deltaget i Toget til Skaane.

Fra sin Virksomhed i Stege skildres han som „uden Tvivl en brav og duelig Mand af den gamle Skole“. Der findes en Mængde Skrivelser fra ham til Biskop Worm. De fleste af dem angaar Kirketugtssager, idet det hedder om ham, at han „henstillede enhver i mindste Maade tvivlsom Sag til Biskoppens Afgørelse. Den Gang holdtes der nøje Regnskab med ethvert Menneske i Sognet, om de gik til Alters til de tilbørlige Tider; enhver, der kom til Sognet, skulde fra sit tidligere Opholdssted medbringe Skudsmaal

*) Denne Dato for hans Kaldelse er anført i Herredsbogen fra 1729, S. 5, formodentlig indført af M. Huulbech selv.

om sit Forhold, og naar han sidst havde gaaet til Alters. Hvis der var nogen som helst Mangel ved slige Vidnesbyrd, indgik der straks Forespørgsel til Biskoppen om, hvorledes man skulde gaa til Værks. I et stort Sogn som Stege maatte dette give Anledning til idelige Forespørgsler. Den mislykkede Navigationsskole i Stege gav ogsaa Anledning til en Mængde Skriveri.“

At han har været en besindig Mand fremgaar bl. a. af et Brev, han i 1730 skrev til Biskoppen. Det maa forud bemærkes, at der jo dengang ikke var Trykkefrihed i Landet, men Præsterne skulde indsende deres eventuelle Skrifter til Biskoppens Censur. I sin Københavns-Tid havde Magister Huulbech begyndt paa et Værk kaldet „Aarons Bryst-Span“ i 3 Dele: „Hellighed for Herren“, „Lydighed mod Øvrigheden“ og „Hellighed paa Sabbaten“. Men 3. Del af dette Værk var blevet forsinket, idet Manuskriptet var blevet liggende hos Biskoppen i 21 Aar, inden Provst Huulbech i 1730 tager Mod til sig og (i de underdanigste Vendinger efter Tidens Stil) beder Biskoppen overgive Manuskriptet til Prof. Steenbuch, som han mener har bedre Tid end Biskoppen til at censurere Manuskriptet.

At han ogsaa har været en *grundig* Mand, fremgaar af, at ovennævnte Værk er paa 1400 Sider, og i Fortalen skriver Huulbech saaledes: „I Korthed fattes man tit mere til sin Brug; i Vidtløftighed har man ikke aleneste nok til nærværende Brug, men og kan gemme noget deraf til en anden Brug. Vær derfor, gunstige Læser, ikke ond paa mig, fordi jeg har været god mod dig med en fuld Forraad“. — Forhaabentlig har ikke blot hans gunstige Læsere, men ogsaa hans Menighed i Stege skønnet paa denne gode Hensigt med hans lange Udviklinger.

I sin Præstetid her udgav han i 1722 et Skrift om Guds Ords Kraft ud fra Hebræerbrevet 4,12 under Titlen „En hellig Anatomi“. Han efterlod sig ved sin Død en lang Række Manuskripter med lignende Betragtninger over Hebræerbrevet.

Trods Huulbechs fredsommelige Natur synes der at

have været et spændt Forhold mellem ham og hans For­gænger, Reenberg, maaske i Anledning af Overtagelsen af Præstegaarden, som Reenberg jo havde bygget for egen Regning. Derimod kom hans Taalmodighed den højst uheldige residerende Kapellan i Stege, Bondæus, til Gode.

I sine sidste Aar var Provst Huulbech svagelig, hvor­for han i 1735, „da han fornam, at Hukommelse og Kræfter begyndte at aftage“, androg Biskoppen om, at en Viceprovst maatte blive udnævnt, mens hans personelle Kapellan (Povl With, der senere blev residerende Kapellan) passede Sogne­præsteembedet for ham. Det synes ikke, at Sagen om en Viceprovst gik i Orden inden hans Død, den 3. Oktober 1737.

En vis Berømmelse maa han have opnaaet ved sine Skrifter, idet han ca. 1740 i et Manuskript omtales som „en stor Ekseget og Orientalist,“ og det siges, at hans Bø­ger „alle blev oversatte i det Engelske for deres nette og nervøse Indfald.“

Han var den sidste — meget forsonlige, men næppe i nogen Henseende oplivende — Repræsentant for Ortodoxien blandt Steges Præster.

Kildehenvisninger.

Sognepræster før Reformationen (jfr. Bojsen: Stege Bys Bog, S. 157—65.)

1. Hr. Johannes: Stege Bys Bog, S. 157—58, jfr. Bojsen: Af Møns Historie II, S. 156.
2. Hr. Henrik: Stege Bys Bog, S. 158, Ny kirkehistoriske Samlinger IV, S. 569—70, 571—72.
3. Hr. Johannes Clausen: Aar bog for Historisk Samfund for Præstø Amt 1912, S. 83—84.
4. Hr. Hagen: Stege Bys Bog, S. 4.
5. Hr. Tydeke: Stege Bys Bog, S. 12.
6. Hr. Christiern: Stege Bys Bog, S. 160, jfr. Bojsen: Af Møns Hi­storie III, S. 113.
7. Hr. Joakim Flemming: Stege Bys Bog, S. 16.
8. Hr. Svend Jonsen: Aar bog for Historisk Samfund for Præstø Amt 1912, S. 84.
9. Hr. Hans Bosen: Stege Bys Bog, S. 52—54, 56, 160—64.

10. Hr. Hans Stølt: Stege Bys Bog, S. 58, 79—80, 165, Af Møns Historie IV, S. 109.
11. M. Hans Andersen: Stege Bys Bog, S. 59.
12. Hr. Daniel: Stege Bys Bog, S. 165, Af Møns Historie IV, S. 143—44.

Sognepræster efter Reformationen.

1. Hr. Jørgen Lauritsen: Stege Bys Bog, S. 61, Danske Magazin, 3. R. V, S. 71, Møns Herredsbog 1729, S. 2 (Landsarkivet), Ny kirkehistoriske Samlinger V, S. 141, Stege Bys Bog, S. 66—67, Kolde-rup-Rosenvinge: Udvalg af gamle danske Dømme II, S. 42—43, Ny kirkehistoriske Samlinger V, S. 494—95, Samme VI, S. 696—98, jfr. IV, S. 42 ff, Stege Bys Bog, S. 36 og 165.
2. M. Jens Christensen: H. F. Rørdam: Københavns Universitets Historie IV, S. 88—89, Samme I, S. 86 og 675—76, Universitets-program af 12. Juli 1616 i Anledning af Anne Pedersdatters Død, jfr. Ny kirkehist. Saml. I, S. 12, Note 8.
3. M. Niels Jensen Fædder: Rørdam: Lyskanders Levned samt hans Bog om danske Skribenter, S. 286, „Den christne Lystgaard“ osv., København 1579, Ny kirkehist. Saml. IV, S. 156—58, jfr. S. 428, Note 1, Af Møns Historie V, S. 52, Hans Thomesens Salmebog 1569, Fol. 352—58, Universitetsprogrammet over Anne Pedersdatter 1616, Personalhist. Tidsskrift, 1. R. III, S. 122, Ny kirkehist. Saml. III, S. 554.
4. M. Iver Bertelsen: Københavns Universitets Hist. II, S. 507—28 og I, S. 702—03, Ny kirkehist. Saml. III, S. 535—67, Samme I, S. 19—30, Københavns Universitets Hist. II, S. 41—47.
5. M. Hans Mogensén: Københavns Universitets Hist. II, S. 502—07 og I, S. 701, Samme IV, S. 187—88, Ny kirkehist. Saml. I, S. 28 og 30, Kancelliets Brevbøger 1566—70, S. 198, Ny kirkehist. Saml. II, S. 508, jfr. Kirkehist. Saml., 4. R. VI, S. 94, Af Møns Historie V, S. 63, Ny kirkehist. Saml. III, S. 588, Danske Magazin VI, S. 334, Ludv. Daae: Trondhjem Stifts gejstlige Historie, S. 46—54, Dansk biografisk Lexikon XI, S. 342—43, Ny kirkehist. Saml. I, S. 343—48.
6. M. Anders Fos: Rørdam: Historiske Kildeskrifter II, S. 539—79, Dansk biografisk Lexikon V, S. 261 („efter 1570“), Kancelliets Brevbøger 1576—80, S. 291 og 337, Danske Magazin VI, S. 334, Kancelliets Brevbøger 1580—83, S. 669 og 684, Ny kirkehist. Saml. III, S. 625 og 631—35, V, S. 84—88 og 92, Rørdam: Lyskanders Levned osv., S. 185 og 163.
7. Hr. Jesper Christensen: Møns Herredsbog 1729, S. 89, Ny kirkehist. Saml. IV, S. 404, Stege Bys Bog, S. 41.
8. M. Jens Hansen: Møns Herredsbog 1729, S. 3, Personalhist. Tidsskrift, 1. R. III, S. 117, Ny kirkehist. Saml. V, S. 464—65.

9. Hr. Rasmus Nielsen: Københavns Universitets Hist. III, S. 686 og II, S. 686—87, Møns Herredsbog 1729, S. 3, Ny kirkehist. Saml. V, S. 149.
 10. M. Christopher Christensen: Wad: Rektorerne paa Herlufsholm, S. 76—80, Wibergs Præstehistorie III, S. 187, Kirkehist. Saml., 4. R. III, S. 189.
 11. M. Anders Hegelund: Hundrup: Lærerstanden ved Metropolitan-skolen I, S. 21, Kirkehist. Saml., 4. R. III, S. 189, Bøvings Brevsamling D, Fol. 175—77 (Kgl. Bibliotek), Sjællandske Registre 22, Fol. 207 (Rigsarkivet), Ny kirkehist. Saml. VI, S. 114, Af Møns Historie VII, S. 47, Wibergs Præstehistorie II, S. 151.
 12. M. Hans Jersin: Wibergs Præstehistorie III, S. 187, Personalhist. Tidsskrift, 1. R. IV, S. 67, Kirkehist. Saml., 3. R. IV, S. 575.
 13. M. Hans Jensen Viborg: Kirkehist. Saml., 4. R. III, S. 195—201 (Selvbiografi), Dansk biografisk Lexikon XVIII, S. 521—22, Af Møns Historie VI, S. 184 ff. Samme, S. 134—35, „En gammel Mønsbeskrivelse af Joh. Wiborg“, Stege 1902, S. 28—31 og 11—13, Af Møns Historie VI, S. 196 og 146, VII S. 52, Samme VI, S. 187.
 14. M. Frederik Knoph: Wibergs Præstehistorie I, S. 91 og III, S. 188, Af Møns Historie VI, S. 184—85, Noter i Landsarkivets private Eksemplar af Wibergs Præstehistorie III, S. 188 (jfr. Næstved Raadhus' Copiebog, 1683—90, S. 150), Møenbo Herreds gejstlige Skifteprotokol for 1687 (Landsarkivet), Møns Herredsbog, 1729, S. 4, Af Møns Historie VI, S. 189.
 15. Hr. Hans Danielsen Gemzøe: Møns Herredsbog 1729, S. 4, Af Møns Historie VI, S. 224—25, Samme, S. 198, Kirkehist. Saml., 3. R. III, S. 495, Wibergs Præstehistorie III, S. 290 og II, S. 175, jfr. Kirkehist. Saml., 5. R. I, S. 267 ff og III, S. 208—10.
 16. M. Morten Reenberg: Kirkehist. Saml., 3. R. III, S. 481—507, 775—828, Møns Herredsbog 1729, S. 4, Kirkehist. Saml., 4. R. II, S. 308—10, 5. R. I, S. 236—80, 5. R. III, S. 208—10, Af Møns Historie VII, S. 7—84, Aarvog for Hist. Samf. i Præstø Amt 1912, S. 62—63, Af Møns Historie VI, S. 235—36 og 246, J. Møller: Mnemosyne IV, S. 330—47.
 17. M. Jørgen Huulbech: Dansk biogr. Lexikon VIII, S. 185—86, Af Møns Historie VII, S. 181, Museum 1895 II, S. 35 ff, Møenbo Herreds gejstlige Skifteprotokol for 11/11 1737, Kirkehist. Saml., 4. R. V, S. 215, Samme, 4. R. VI, S. 98—103, „Aaronz Bryst-Span“ osv., Kbh. 1706, Af Møns Historie VII, S. 17 og 63, Kirkehist. Saml., 4. R. V, S. 286 og 292, Danske Samlinger IV, S. 103.
-

„Kludetræet“ i Ganneskov.

Af Læge *J. P. Rasmussen*, Faxø.

Første Gang, jeg finder „Kludetræet“ eller „Hultræet“ i Ganneskov omtalt, er i H. K. Rasks „Morskabslæsning for den danske Almue“, 1841, S. 12, hvor en Meddeler, P. Petersen, skriver om:

„Mirakkeltræet i Gannerskov.

I Gannerskov voxer en gammel Eg, som med sine mange og stolte Grene trods Aarhundredernes tilintetgørende Vælde. I denne Eg er der, 3 Kvarter fra Jorden, et Hul, saa stort at et Menneske kan krybe derigennem; hertil havde Almuen i forrige Tider saa megen Tiltro, at de endog rejste fra langt bortliggende Steder til dette Træ for at finde Helbredelse, som bestod deri, at de nemlig skulde gaa stiltiende ind i Skoven, hvis det skulde hjælpe; naar de kom til Stedet, skulde de klæde sig af, og krybe 9 Gange igjennem Træet mod Solens Opgang, og skjære en Spaan af for hver Gang, de krøb igjennem; tillige maatte de og heller ikke forglemme at lade et gammelt Stykke Klædemon forblive paa Stedet, hvilket de ophængte paa Buskene ved Siden, — af samme hænger endnu noget.

Spaanerne bleve omhyggelig indbundne i et Tørklæde, og med dette skulde den Syge sove første Nat efter; siden blev det kastet paa Ilden; hvis det gav et hæftigt Knald, heed det, at den Syge var forgjort af onde Mennesker o. s. v.

Oprindelsen til dette mærkværdige Træes Tiltro fortælles paa følgende Maade:

Tvende Mænd vare meget fortrolige Venner, men bleve paa eengang saa dødelige Fjender, at deres Brøde ej kunde

paa nogen af Siderne udsones. Den, som havde Ret, døde; og den Anden blev nu natlig plaget af Spøgeri og Gjengangeri, hvorfor han henvendte sig til een af de Tiders saakaldte Kloge, og fik af ham det Raad: At han nemlig skulde udvælge sig en ung Egespire i Skoven, denne skulde han flække og bugte ud til Siderne, saa han nøgen kunde krybe derigjennem, og da slaa Spiren sammen igjen og binde en Vidie derom, at den ligefuldt kunde gro. Alt dette skulde være forbi, netop til det Øjeblik Gjengangeren kom, hvilket rigtigt skete, thi Manden var næppe færdig med sin Dont, førend Gjengangeren stod ved den anden Side og kikkede gjennem Sprækken.

En Knop har ovenover Hullet slagen sig om Træet, hvilken Almuen troede var Vidien, der var indgroet“.

Næste Gang træffer man „Kludetræet“ i E. Tang Kristens „Skattegraveren“ 1886, S. 201, hvor Henrik Petersen, Maribo Amtstue, beskriver det saaledes:

„I Ganneskov ved Fakse vokser en gammel Eg, hvis tykke, iøvrigt hele, Stamme under Opvæksten er spaltet saaledes, at der lige oven for Jorden er fremkommen en Aabning saa stor, at et voksent Menneske uden Møje kan krybe igjennem.

Saa lang Tid tilbage (og sagtens meget længere), som de ældste nulevende mindes, har overtroiske Mennesker søgt nævnte Eg, naar de led saadanne Sygdomme, som de mente, Lægerne ikke vidste Raad for. De krøb da tre Gange gjennem Aabningen; og naar de forlod Stedet ofrede de. Om det var til Træets Aand eller hvem, har ingen kunnet meddele mig. Ofringen bestod i, at et Underklædningsstykke, den syge havde baaret, kastedes op mellem Træets Grene, saa det blev hængende. Mange svagelige Børn er af overtroiske Mødre baarne til Træet og puttede de tre Gange gjennem Aabningen, hvorefter der paa nævnte Maade er ofret af Børnenes Tøj. — Om der ved Farten gjennem Egen eller ved Ofringen skal fremsiges Trylleord, har jeg ikke kunnet faa at vide.

Da jeg 1877 paa et Besøg i Fakseegnen saa Træet,

hang der i dets nederste Grene baade uldne og linnede, meget snavsede Underklædningsstykker, der sikkert kort i Forvejen var ofrede.

Senere omtales Ganneskovtræet af Kr. Nyrop i Tidsskriftet „Dania“, 1. Aarg. 1890 i en Afhandling: „Kludetræet. En sammenlignende Undersøgelse“.

„Under Titlen „Nutidens Overtro“, læstes ifjor i et københavnsk Dagblad (Nationaltidende 19. Aug. 1889) følgende:

Under et Ferieophold i Fakse hørte jeg ofte, Tale om et Træ i en nærliggende Skov, der skulde være i Besiddelse af Ævne til at helbrede Sygdomme, navnlig Gigt og Kirtelsyge. For at overbevise mig om dette mærkelige Træs Eksistens, besøgte jeg en Dag Skoven, og ved Hjælp af en gammel Bonde, jeg tilfældig traf paa, fandt jeg ogsaa Vidundertræet, ligesom jeg af ham fik Oplysning om Kuren. Træet er et gammelt Egetræ, der af Tidens Tand er blevet udstyret med et vandret Hul helt igennem Stammen, gennem hvilket en Person kan passere i liggende Stilling. Dette skal nu Patienten ogsaa foretage -- i Adams Kostume — hvorhos der skal skæres et vist Antal Spaaner af Tæet, og et Klædningsstykke eller Dele deraf henlægges ved dets Fod. At det hele skal foregaa efter Solnedgang og stiltiende, hidsættes for Fuldstændighedens Skyld; hvilke Følger en saadan Fremgangsmaade i Forbindelse med manglende Lægehjælp kan have for den Syge, kan enhver selv dømme om.

Egnens Beboere forsikrede imidlertid, at Kuren stadig var i Brug, hvilket ogsaa tydeligt fremgik deraf, at adskillige af de „ofrede“ Klædningsstykker (der fandtes vist henved en Snes), var af temmeligt nyt Udseende.

Det skulde synes forholdsvis let at udrydde denne Overtro, hvis f. Eks. vedkommende Skovejer vilde lade Træet fælde. Men — det er jo en Selvfølge, at Træets Aander aldrig vilde tillade sligt. — Det fortælles da ogsaa, at hver Gang man hidtil har prøvet derpaa, er Øksen sprungen tilbage, som fra en Sten, eller der har vist sig Gnister fra Træet“.

Kr. Nyrop, der aabenbart ikke selv kendte Ganneskovtræet, fortsætter: Det Træ, som her sigtes til, er rimeligvis det saakaldte Kludetræ, om hvilket Rejsehaandbogen „Danmark“ giver følgende Oplysning:

„I Lestrupskov, øst for Bækkeskov, findes en Eg („Kludetræet“), hvoraf en Gren danner en Port, som af Almuen antages at være i Besiddelse af Lægedomskraft, naar man passerer den 3 Gange, og hænger et Stykke af sin Klædning paa den; saadanne Stykker ses hyppigt hængende der, men fjernes med korte Mellemlum af en Kludekræmmer.“

Det fremgaar imidlertid tydeligt af Beskrivelsen, at det i „Nationaltidende“ omtalte Træ *ikke* var Lestruptræet, som antaget af Nyrop, men Træet i Ganneskov, idet Hullet i Lestruptræet var dannet af en Gren, medens det i Ganneskovstræet var et Hul, der gik direkte gennem Træet næsten nede ved Træets Rod. Lestruptræet er forlængst faldet for Øksen. Dets Brug var mere lokalt begrænset, medens Ganneskovstræet søgtes af syge baade i og udenfor Stevns og Faxe Herreder.

I en Artikel: „Sydsjællandske Folkesagn“ i „Aarb. for Hist. Samfund for Præstø Amt“, 1920, fortæller Arkivar H. Ellekilde efter Meddelelse til Dansk Folkemindesamling om Hultræet i Ganneskov:

„I Ganneskov mellem Tokkerup og Karise findes der et meget gammelt Træ, om hvilket gamle Folk tror, at det har helbredende Kræfter. Gennem Stammen er der et Hul, og det skulde den syge krybe nøgen igennem ni Gange. Meddeleren, Birthe Frederiksen i Jenstrup, er selv som Barn blevet helbredet for Ringorm, der svandt bort Dag for Dag, efter at hun havde været gennem Hultræet. Det Linned, man havde paa ved Ankomsten, skulde ofres til Træet. Engang blev det bestemt, at Hultræet skulde fældes. Men Skovarbejderne kunde ikke finde det. Naar de kom til Stedet var Træet forsvundet. (Seminarist Karen Rasmussen, 1913).

En Meddeler til Anna Petersen, Strøby, der selv har oplevet Kuren, fortæller, at da de kom ind i Skoven, hvor Hultræet var, maatte de ikke sige et Ord. Lærer Seidenfaden

har været ved Træet to Gange: „Den første Gang (sidst i 60erne) hang der paa de lave Grene en Mængde Pjalter, og paa Jorden under og ved Træet laa Stykker af Trøjer og Bukser. Det saa ud til, at Hultræet blev flittigt benyttet, selv om der ikke var mange, der længer troede paa dets undergørende Kraft. Men da jeg kom der igen nogle Aar efter, var der slet ingen Pjalter; enten maa en Kludesamler have ryddet Træet, eller Folk ganske havde tabt Troen paa Træets Kraft. Det faldt i Julestormen 1902“.

Mærkeligt nok har ingen af de citerede Meddelere faaet fat paa, at der ogsaa, foruden Klædningsstykker, skulde ofres Penge. Man ofrede gerne een eller et Par Smaamønter. Et Stykke oppe paa Træet var en Gren gaaet ud, og et Hul førte ind til et Hulrum i Stammen. Deri lagde man ofte Smaamønterne. Men Værløse og Tokkerup respektløse Drengene dyppede en Kæp i „Avselskavt“ (gammel Tjære-Vognsmørelse paa Vognens Træakselnav) og fiskede Mønterne op. Der var ofte ikke saa faa, eftersom Vognene undertiden holdt i lange Rækker med Syge, der skulde gennem Træet. Og med Mellemrum kom der en Kludekræmmer, der ryddede op i de ofrede Pjalter.

Det fremgaar af Meddelelsen fra 1841, at Træet allerede da havde været stærkt besøgt fra meget gammel Tid. Og Besøget holdt ved langt op i Aarhundredets sidste Halvdel, men tabte sig saa efterhaanden, dog uden at høre helt op. Paa det sidste foregik Hultrækurene mest i Smug, idet en Del af den yngre Generation ikke var tilbøjelig til at gøre Grin dermed. De Sygdomme, hvorfor man mest søgte til Ganneskov, var Skæver (engelsk Syge), Kirtelsyge og Gigt; men forøvrigt var Kuren god for alt. For saa vidt de Syge, der brugte Kuren, forbandt nogen egentlig Forestilling dermed, gik denne vistnok ud paa, at Sygdommen overførtes paa Træet.

Angaaende disse Hultrækure, der kan spores helt fra Oldtiden gennem næsten hele den gamle Verden, og som menes at bunde i visse Genfødsels- eller Renselsesceremonier, kan henvises til ovennævnte Afhandling af Kr. Nyrop i

„Dania“. Her i Landet synes de væsentligst at være anvendt paa Sjælland. Ifølge Optegnelser i „Dansk Folkemindesamling“ (Thomas B. Bang i „Danske Studier“, 1915), kendte man da 13 Hultræer, som anvendtes, eller tidligere var anvendt paa Sjælland, men kun 2 i Jylland, og ingen fra de øvrige Landsdele. Forøvrigt brugte man ogsaa omkring i Landet lignende Gennemkrybningskure bestaaende i at løsne en lang, firkantet Græstørv, helst paa Kirkegaarden, paa de to Langsider, saa den hang fast ved de to Smalsider. Tørven løftedes op paa Midten, og den Syge krøb saa under den under Iagttagelse af de samme Ceremonier, som var brugelige ved Hultræskurene. Kurene brugtes ogsaa undertiden mod Sygdom hos Kreaturerne.

Men skønt den gamle Trylleeg endnu 1841 havde „trodsset Aarhundredernes tilintetgørende Vælde“, kunde den dog ikke i det lange Løb trods de gamle Skoveges overalt snigende Fjende, den opvoksende Bøgeskov. Bøgene voksede den over Hovedet og kvalte den. Maaske har ogsaa de mange Splinter, dens Bark i Tidens Løb maatte afgive, været medvirkende. Og 1902 kom Julestormen og kastede den gamle Kvaksalver, utalte naive Menneskers Trøst og Tilflugt, til Jorden. *Og der ligger den faldne Storhed endnu!!* Endnu efter dens Fald forsøgte enkelte at udnytte dens magiske Kraft. Og Sagnet melder igen, at da der blev givet Ordre til at ophugge den gamle Vindfælde, sprang først Arbejdernes Økse, og da man senere vilde forsøge igen, blev det saa taaget, at man ikke kunde finde Træet. Saa opgav man at binde an med de mystiske Kræfter.

Og Aarene gik. Verdenskrigen drog hærgende over Land og Hav. De engelske Kulladninger udeblev. Brændselsrationering blev indført. Fattigmand samlede omhyggeligt hver en Pind, der blæste ned fra Storbøgene, som nu omgiver det gamle Kludetræ. Men *dette* var Tabu, som ingen vovede at røre; dog fortæller man, at en Mand forgreb sig paa en Gren, som han tog med sig hjem. Men da han blev angrebet af Sygdom, bragte han den hurtigst tilbage igen.

Endnu i det Herrens Aar 1930, midt i de store Opfindelsers og den store Oplysningens Tidsalder ligger Ganneskovs gamle berømte Kludeutræ, som det faldt for Julestormens Kast for 28 Aar siden. Et middelstort Egetræ, hvis Stamme har været hul i en lang Aarrække før dets Fald. Stammen er nu knækket og faldet sammen i flere Stykker. Tidens Tand gnaver videre paa den halvraadne Vindfælde, der endnu i en lang Aarrække vil kunne fortælle den, der har Øre derfor, om en Fortid, stærkt præget af Overtro, og om en Nutid — med samme Præg. Præget er lidt mere udvisket og uklart; men Konturerne træder stadig skarpt frem for den, der har Lejlighed til at bemærke dem.

Og hvorfor ikke! Fortidens Varsler, Spøgeri og Gengangere blev til Nutidens — i de store Træk anerkendte — Telepati, Telekinese, Clairvoyance, Visioner o. s. v. (se f. Eks. afd. Martensen-Larsens Bøger), Og det gamle Klude-træs hundreedaarige, suggestionerende Betydning i en lettroende Befolkning behøver man ikke at undervurdere.

Sten Rosensparre til Vallø.

Af O. P. Jensen, Vallø Højskole.

De fleste Kirkegængere i Herfølge Sogn vil vistnok have lagt Mærke til en Indskrift: „Rosensparre“, der er anbragt paa Muren ind mod Udbygningen i Nord i Nærheden af Varmeapparatet.

Mange Mennesker har naturligvis gennem Aarene set og læst dette, men for de fleste har det vel kun været et Mærke, et Navn; men hvad der skjuler sig bagved, er dem maaske temmelig fremmed og ukendt. Men saaledes burde det ikke være; thi det er Navnet paa en god Slægt, hvoraf flere har fundet det sidste Hvilested i Gravhvælvingen under Kirkegulvet. — Og den af Slægten, som kanske blev „Kronskuddet“ af Ætten, i al Fald i særlig Grad har gjort Slægten berømt, var den unge Sten Rosensparre, en Adelsmand i Ordets rette Betydning. Han var ikke alene en god og ydmyg Kristen, en af dem, hvori man endnu kunde mærke noget af Reformationens Glød og Varme, men han var tillige en brav dansk Mand, der elskede sit Folk og Fædreland og lod sit unge Liv for begge Dele i Kampen paa Skellinge Hede ved Varberg 1612, kun 24 Aar gammel, saa man over ham kan efterkvæde Grundtvigs Vers om Villemoes:

„Kommer hid I Piger smaa!
Strengen vil jeg røre,
Taare skal i Øjet staa,
naar min Sang I høre
om saa bold en Ungersvend,
alle fagre Pigers Ven,
sørgelig jeg sjunger.

Sten Rosensparre blev født paa Skarholt i Skaane 10. Oktober 1588. Sin Skoleundervisning fik han dels i Landskrona og Malmø, dels paa Mariager Kloster i Jylland.

Sten havde næppe naaet 17 Aars Alderen, før han følte „Udlængsel“, stor Længsel og Lyst til at se sig om mellem fremmede Mennesker i langt bortliggende Lande, men da den unge Sten Rosensparre var en gudfrygtig Unger-svend, saa tog han sin Bibel med paa Rejsen. Hver Dag æste han i den, ligesom han ogsaa betragtede det for en meget ulyksalig Dag, paa hvilken han glemte sin Morgen- og Aftenbøn. Han var, som der staar i Sangen:

„lysvaagen for alt stort og skønt hernede
og med de dybe Længsler velbekendt“.

Han styrede ført sin Fart gennem Tyskland til Strassburg ved Rhinen. Her steg han op paa Domkirkens 450 Fod høje Taarn, hvorfra der var en saa storartet Udsigt, og med ungdomsfrisk Sjæl indtrak han dette langtrækkende Udsyn. Videre gik Turen ind i det dejlige Schweiz, og hvor henryktes han ved at se den storslaaede og mægtige Natur.

Alperne syntes han som Jordens sammenlagte Vinger; hvad om denne opløftede dem, udbredte de store Fjer med brogede Billeder af sorte Skove, brusende Vande, Skyer og Snemasser.

Sten kom ogsaa ved at færdes dernede i det mærkelige Bjergland til at mindes de store og tapre Fortidsbedrifter, som dette Bondefolk havde øvet og derved givet Friheden et Ly og Fristed i hine barbariske Dage.

Foruden Byerne Genf og Basel gæstede han ogsaa Lyon, Orleans og Paris.

Imellem maatte Sten til Bøgerne, thi hans Hovmester havde bestemte Ordre hjemmefra.

Efter tre Aars Fraværelse gensaa Sten atter sit Fædreland, men kun for efter et Fjerdingsaars Forløb atter at rejse sydpaa — og denne Gang til det solbeskinne Italien. Rom, den „evige Stad“, Byen paa de syv Høje ved Tiber-

strømmen øvede næsten en fortryllende Magt. Det var for ham, som han i denne gamle historiske Stad med dens mange Minder og Ruiner fra fordums Dage — baade klas-siske og bibelske — gennemlevede de henfarne Aarhundrede. Det var ikke saa lidt af et Æventyr midt i Virkelighedens Verden. — Men trods alt det store og skønne, han oplevede hernede ved de „sollyse Strande“, saa var der dog et andet Land, han endnu mere længtes efter at betræde, og han kunde ikke tænke derpaa, uden at en vis hellig Andagt fyldte ham. Det var det „hellige Land“ eller Jødeland, hvor Frelseren havde vandret i det Køds Dage. Men da ingen Skipper turde paatage sig at føre ham dertil over Havet paa Grund af tyrkiske Sørøvere, maatte Farten dertil opgives. Efter sin Hjemkomst til Fædrelandet 1610 blev han kort Tid efter ansat ved Hoffet, og da Kong Kristian 4 tyktes saa godt om den unge vidtforrejste Sten Rosensparre, blev det forordnet, at han daglig skulde være i Kongens Nærhed, thi denne holdt meget af at høre om den unge Adelsmands Oplevelser og Hændelser i de fremmede Lande.

Men dette Forhold varede kun kort, da Kalmarkrigen allerede udbrød Aaret efter, og Rosensparre maatte gøre Tjeneste i Hæren, hvor han viste sig som en kæk og modig Soldat. Fjenden var falden ind i Halland, havde hærget 18 Kirkesogne og afbrændt Varberg By. Paa Skellinge Hede, ikke langt fra Varberg, angreb Kong Kristian om Aftenen den 21. Februar den langt overlegne Fjende, men Svenskerne lod sig ikke overraske. De danske maatte vige for Overmagten og kunde takke Vinternatten for, at de fleste slap ind i Varberg Slot. Den 24-aarige Sten Rosensparre var stedse paa Tilbageslaget blandt de bageste for at formaa de øvrige til at gøre tapper Modstand. Da nogle af hans Kammerater bad ham være mere forsigtig og betænke, at han var den sidste af Rosensparrernes Æt, svarede han; „Du har Ret, et godt Navn gaar frem for alt“. Og efter at have samtaleet med sin Frende, Corfits Rud, befalede han sig i Guds Vold og fortsatte Kampen.

Næppe en halv Time efter faldt han, ligeledes Kristen Barnikov til Tølløse, Frantz Rantzau til Søholm i Stevns o. fl.

„Der faldt i Ungdoms Alder
saa mangan modig Svend“.

Ligene af de faldne blev plyndrede og laa i flere Dage ganske blottede paa den nøgne Mark. Først den 24. Februar blev de opsamlede og førte ind til Varberg Slot.

Liget af Sten Rosensparre blev derefter ført til København, hvor det den 1. April blev bisat i Helligaandskirken.

Sognepræsten Hans Bang holdt Ligtalen, hvori han fremhævede Sten Rosensparres Guds frygt, Tapperhed og Fædrelandssind. — — —

En Foraarsdag — nogle Dage efter Bisættelsen — drog et Ligtog gennem Køge ad Landevejen syd paa, medens Kirkeklokkerne i Herfølge uophørlig ringede. Det var Sten Rosensparres afsjælede Lgeme, der førtes til sit Hvilested i Gravhvælvingen i Herfølge Kirke. Før Kisten sattes ned i Familiebegravelsen talte Sognepræsten, Provst Lyskander, berømmelige Ord om den unge Helt, der fulgte sin Konge og faldt for sit Land.

Rosensparres Trolovede, Margrethe Brok fra Vemmetofte, døde tre Aar efter, og hendes Lig førtes ligeledes til Gravhvælvingen i Herfølge Kirke, og kom til at hvile ved hendes Fæstemands Side.

„Hører det, I Piger smaa,
I maa ikke græde,
men naar over Eng I gaa
mellem Vaarens spæde,
binder da af dem en Krans,
parre Blomsterne med Sans
til den faldnes Øre“.

Sagn og Tro om Sten i Præstø Amt.

At Aug. F. Schmidt, Brabrand.

En stor Part af de Sagn, der er knyttet til en Række store Sten i Præstø Amt, meddelte i den nedenstaaende Stenliste, har til Opgave at forklare, hvordan og hvorfor denne eller hin store Sten netop er kommet til at ligge, hvor den nu ligger. Saadanne naturforklarende Sagn opstaar paa Grundlag af den Forestillingsverden, som Mennesker med et primitivt Tankesæt ejer, og de har det bestemte Maal for Øje at forklare alt, hvad man møder i Naturen i Menneskenes Samfundsforhold, i Sæder og Skikke. En saadan Forklaring, som gives i Mythens eller Sagnets Form, betegnes med et græsk Ord *Aition* (deraf Ætiologi), der betyder *Aarsag*.

Ved at gennemlæse Stenlisten for Præstø Amt vil man let se, at Hovedparten af Stensagnene indeholder Motivet: *Kæmpekast efter Kirker* (Nr. 1, 2, 3, 7 [efter Kloster], 9, 10, 11, 12, 13, 16, 21, 22, 26 [Borg], 28). Denne Sagntype er forholdsvis ung, idet den forudsætter, at man havde glemt, at de store Sten laa paa deres Pladser, da Kirkerne blev opførte. Maaske denne Folkedigningsform er et Par Hundrede Aar yngre end Kirkerne — fra omkring eller snarere efter Reformationens Indførelse. — At Stenkasteren har været en Kæmpe (Trolde, Jætte, Djævel, Heks) siger sig selv. Der skulde særlig mange Kræfter til at kyle de vældige Sten, og Folkefantasiens udstyrede jo Trolde o. s. v. med store Kræfter.

I nogle Sagn *kaster Kæmper om Kap* (Nr. 2, 10) eller de smider Sten efter hinanden for at afgøre indbyrdes Tvi-

stigheder, saaledes som flere Optegnelser meddeler (Nr. 6, 7 [efter utro Kæreste], 15, 18 [efter Troid], 22 [efter Troidkælling]). Sagnene om Kæmper, der slaas indbyrdes, er i sin Tankegang ældre end „Kæmpekast efter Kirker“, som maaske er en Slags „Afløsning“ af Sagntypen: Kæmper slaas indbyrdes. Hos primitive Folk kendes Sagn om saadanne Kæmpeslagsmaal. Fra den græske Oldtid haves Sagn om Kykloper, der kastede Sten efter hinanden — baade i Alvor i Spøg. De danske Sagn er jo Sidestykker hertil.

Sten, der har en *særlig Form* eller *Farve*, eller hvori der er *Fordybninger og Mærker* af særlig Form, er Sagn-tiltrækkere. Saadanne Stenmærkers Form er Forudsætningen for visse Enkeltheder i en Mængde Stensagn, hvad jo ogsaa siger sig selv. Det ses, at der knyttes Sagn og Trosforestillinger til Stenene Nr. 1 (med Menneskehoved), 5 (Ellekongens Ridehest), 10 (Form som en Agestol), 14 (Fodmærker af en Gødemor), 20 (Fodtrin), 24 (Hestehov), Fingermærker (15, 19), 18 (Hosebaandsmærke). De fleste af Stenfordybningerne er naturlige Mærker fremstaaede ved Stenenes Dannelse engang i en fjern Jordperiode. Nogle af Stenmærkerne i den følgende Liste kan være Minder fra Oldtiden og være Udtryk for religiøse Tankegange og Forestillinger, som det vil føre alt for vidt at komme ind paa her, idet man saa skulde gøre Rede for visse omfattende Helleristningsproblemer.

Ligesom i Oldtidshøje saaledes troede man ogsaa i gamle Dage, at der i, ved eller under store Sten boede *Underjordiske* (Ellefolk, Trolde, Nisser). Det kunde derfor undertiden være farligt at flytte eller sprænge en stor Sten (se Nr. 5, 8, 10, 23); thi saa vilde Ulykke under en eller anden Form ramme det Menneske, der foretog slig en Handling.

Sagn om *nedgravede Skatte* under store Sten, *Varsels-sagn* o. lgn. knyttedes trindt omkring meget hyppigt til Kampesten (se Nr. 17, 26, 30). — *Dans* paa en stor Sten som paa Oresten (Nr. 9) hører derimod til det ualmindelige, men om denne „*Dans paa Sten*“ har haft nogen særlig

Betydning udover det morsomme i at danse saadan et ejendommeligt Sted, turde vel være et Spørgsmaal.

Smaabørn hentet fra store Sten (se Nr. 3, 7, 31) er en i Danmark saavel som i andre Lande vel kendt Narrespøg (Historien om Storke er af nyere Dato), der dog synes at kunne være et sidste Minde om en ældgammel Forestilling om Menneskene som kommer paa Jorden. — Spøgefuld i sin Form er ogsaa Fortællingen om, at denne eller hin store *Sten* (her Nr. 3, 26) *vender sig*, naar den lugter nybagt Brød. Da en *Sten* ikke kan lugte, vender den sig aldrig. Der er dog visse Ting, der taler for, at dette Narremotiv er en ændret sidste Overlevering om Stenoffer.

Stenenes Navne er hyppigst afledte af deres ydre Form eller Farve eller af de Sagn, der knyttes til Sagnsten, der har Navne (se Nr. 4, 5, 7, 8, 9, 10, 17, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33). Undertiden er en *Sten* benævnt efter en Person (Nr. 10) eller efter den Sagnskikkelse, der er knyttet til Sagnene om Stenen (5, 8, 17, 28).

I Stenlisten vil Stenene blive nævnt i den Rækkefølge, hvorefter Sognene, i hvilke de paagældende *Sten* ligger, følger i Traps Danmark. Der vil, foruden en ordnet, kortfattet Fremlægning af Folkemindestoffet, blive meddelt udførlige Henvisninger til trykt og utrykt Litteratur om de enkelte *Sten*. Iøvrigt kan interesserede henvises til *Thorkild Gravlunds Bøger*: „Skelstene“ og „Herredsbogen I“, hvori vore store Sagnsten omtales paa en helt anden Maade end jeg evner det. Her er Sagnstenstoffet kun meddelt fra et enkelt Amt. Hos Gravlund er visse *Sten* indarbejdede i en Fremstilling, der er almen og fremsat i en kunstnerisk Form.

1. *Sten* paa *Store Hedinge Kirkes* Sydmur med et indhugget Menneskehoved er ifølge Sagnet kastet af en Trolde efter en Præst, der stod paa Prædikestolen¹⁾.
2. *Sten* (nær *Næstved*) er kastet af en Kæmpe med en „saadan Kraft, at den faldt langt bag ved Steenskoven,

¹⁾ D. F. S. (3: Dansk Folkemindesamling, oprettet 1904) 1906/23: 493.

nærved den Landevej, som gaar fra Næstved til Ringsted“.¹⁾ (Se Nr. 10).

3. *Sten* (Bjeverskov Herred, *Enderslev Sogn*) i Enderslev Gadekær er kastet af en Trolde i Vraaby efter Enderslev Kirke, hvorved Kirketaget drejedes en halv Omgang, og Stenen rullede tilbage og faldt i Gadekæret nær Kirken. Taget paa Taarnet vender modsat som andre Kirketaarnes. Fra Stenen kommer de smaa Børn, fortæller Folketroen, og Stenen vender sig hver Gang, en Trolde lugter nyt Brød.²⁾
4. *Blak* (Stevns Herred, *Holtug Sogn*) findes i Stranden ved Gjørslev Bøgeskov. Stenen er meget stor.³⁾
5. *Junkerstenen*, *Ellekongens Ridehest* eller *Rytterstenen* (Stevns Herred, *Strøby Sogn*) ved Stranden af Køge Bugt, „er omtrent to alen høj over jorden, tre kvarter bred og en halv alen tyk. Foroven er den indhugget eller dannet af naturen i form som en sadel, og den er ret magelig at sidde skrevs oven paa [eller den „skal have en fjern lighed med en hest“⁴⁾]. „Om denne sten fortælles, at den engang var tagen op i den gaard, paa hvis mark den staar, og var lagt foran i bagerovnen, hvor man her paa egnen før har brugt at have en slig langstrakt sten liggende. Ejeren af gaarden blev imidlertid nødsaget til at flytte stenen ned paa sin gamle plads igen, da der hver evige nat var saadan en køren og riden, at ingen kunde lukke et øje. Efter at stenen var flyttet tilbage og stillet op paa samme maade som tidligere, var spøgeriet forbi. Stenen staar paa samme plads endnu, og ingen vover at flytte den“⁵⁾ Peder Jørgen Hansen i Strøby meddelte Evald Tang Kristensen,

¹⁾ J. M. Thiele: Dansk Folkesagn¹ I (1818), 80, ² (1843) II, 45.

²⁾ D. F. S. 1906/23: 513.

³⁾ D. F. S. 1906/23: 520.

⁴⁾ Skattegraveren III (1885), 215.

⁵⁾ E. Tang Kristensen: Danske Sagn I, Nr. 611. Medd. o. 1884 af Lærer P. Chr. Hansen, Langø, f. 1. Januar 1859, rimeligvis i Strøby Sogn.

at Ellekongen hver Midnat kom ridende paa en graa Ko langs med Stranden fra Prambroen til Junkerstenen paa Strøby Jærne. P. J. Hansen meddelte ikke det gængse Strøbynavn paa den saddelformede Sten: „Ellekongens Ridehest“, et Navn, der forudsætter et nu glempt Sagn om, at det er paa denne Sten og ikke paa en graa Ko, Ellekongen foretager sit natlige Ridt langs Nordkysten af Stevns. — Arkiver *Hans Ellekilde* tolker det ovenfor af P. Chr. Hansen meddelte Sagn saaledes, „at Ellekongen i Forbitrelse over at maatte undvære sin sædvanlige Ridehest til sit natlige Kystridt, hævner sig ved at ride paa Stenen inde i den Gaard, hvortil den er flyttet“. ¹⁾ Peder Jørgen Hansen fortæller, at, da den forrige Ejer flyttede Junkerstenen hjem til Gaarden, var det ligesom noget kom kørende ind i Gaarden og gjorde et farligt Spektakel, Kreaturerne blev syge, og alting mislykkedes, men saa snart Stenen blev sat ned paa sin gamle Plads, var alt i sin gamle Gænge igen.²⁾ Dette Sagn er kendt i Strøbys Nutidsoverlevering. Frk. Anna Pedersen, Strøby, fortæller efter sin Farmoders Fortælling, at Junkerstenen, der skulde bruges til Ledstolpe, ret hurtigt blev flyttet tilbage igen til sin gamle Plads; thi der var aldrig Fred i Gaarden en eneste Nat, saa længe den stod der. Højskoleelev Jørgen Andersen, Strøby Grøftemark, optegnede 1927, at da Stenen blev baaren hjem i Stuen, var der Uro over hele Huset, og fra Stenen hørtes der ligesom en svag Musik. Han fortæller ogsaa, at den skal have været en Konges Hest, men han husker ikke hvilken.³⁾ — Sagnet kendes ogsaa udenfor Strøby Sogn. Lærer J. P. Jensen i Sindbjærg paa Mors (f. 3. April 1851 vistnok i Varpelev S.) meddelte omkring 1885 til E. T. Kristensen om en stor Sten nede paa Strøby Strand: den har en fjern Lighed med en Hest, og den „siges bestemt

¹⁾ Danske Studier 1929, 25 f.

²⁾ Smsts. (med Henviisninger).

³⁾ Danske Studier 1929, 26.

at være Elverkongens Ganger. Den nuværende Ejer af Gaarden vilde en Gang trodse Folketroen og førte Stenen hjem for at bruge den et eller andet Sted, men der blev nu en ulidelig Ufærd paa Gaarden, og man fik ikke Fred, før man førte Stenen tilbage paa den forrige Plads“.¹⁾ Rentier Lars Nielsen, Runebo, Store Hedinge, der har ejet Bakketoft i Holtug Sogn, fortæller 1914, at „Junkerstenen lige saa almindelig kaldes Rytterstenen, han har i alt Fald aldrig hørt anden Benævnelse“.²⁾ Indhakkene i Stenen kaldes Stigbøjler. I 1920 meddeltes, at en klog Mand, Tobiassen, vistnok fra Stensved, engang blev hentet til Magleby. Undervejs, i Køge, blev Vognen tung, men kunde de blot paa 3 Hjul naa Junkerstenen, vilde de let kunne tilbagelægge Resten paa 4 Hjul.“³⁾ — Stenen indgaar som et Led i Sagnkredsen om Ellekongen i Stevns; i denne Sagnkreds findes ogsaa Forestillingen om hans Ridt langs Nordkysten af Stevns.⁴⁾

6. *Sten* (*Strøby* Sogn) paa Tammosogaards Mark i Strøby. Stenen er nu dækket af Jord, men man forsøgte at sprænge den, „for et halvt hundrede aar siden“ (medd. 1922). Man fik flere Læs Sten derfra, men saa opgav man det. Stenen er kastet af en Troldkvinde i Højelse efter Gjørslev⁵⁾.
7. *Musestenen* (Fakse Herred, *Vemmetofte* Sogn) under Vemmetofte Skov i Stranden tæt ved Land, hvortil den skal være kastet af en Karl paa Møn efter hans utro Kæreste, som boede der ved Strandbredden, men den naaede ikke Landet eller hende. Varianter: Stenen er kastet af en Troldkælling paa Møn efter Vemmetofte Kloster, da hun hørte Klokkerne ringe; Stenen har ligget

¹⁾ Skattegraveren III, Nr. 1125.

²⁾ Danske Studier 1929, 26. H. Ellekildes Redegørelse for Stenen er her benyttet.

³⁾ D. F. S. 1906/31 b: 525.

⁴⁾ Danske Studier 1929, 10—39.

⁵⁾ D. F. S. 1906/31b: 525.

- længere ude, men er af Isen baaret hen til sin nuværende Plads nærmere ved Klosteret, „det kunde gærne ligne efter, at den engang skal komme der“. — Kastet efter Vemmetofte af Kvinde paa Møns Klint, fordi hendes Kæreste paa Vemmetofte havde sveget hende. — Kastet i Strømpebaand af gammel Heks paa Møn efter Vemmetofte Kloster, hun kastede først med Smaasten, men de røg for langt¹⁾. — Kastet fra Møn af en Jomfru, der hadede Jomfruklostret. — Kastet af svensk Heks efter Vemmetofte Kirkeklokker, som hun irriteredes over at kunne høre over Sundet. — Kastet af en Troid paa Møn efter Vemmetofte Kloster; Stenen er skruet op paa Strandbredden af Isen liggende i Toppen af et højt Træ, hvorfra den senere faldt ned. — Fra Musestenen kommer de smaa Børn²⁾. I en Artikel fra 1921³⁾ med Billede af Musestenen meddeles, at Stenen er alle Faxe Ladeplads Sommergæsters Maal; Stenen skal bestiges. Den ligner en kravlende Kæmpemus (deraf vel Navnet).
8. *Stenmusstenen* (Fakse Herred, *Roholte* Sogn) paa Lindersvold Hovmark ved Orup, blev bortsprængt omkring 1890. Stenen var saa stor som et lille Værelse og flad ovenpaa. Under den boede Trolden Stenmus. Naar man om Aftenen satte en Skaal Mad ved Stenen, fik man en Guldskaal igen, men forrettede man sin Nødtørft der, blev man slaet pukkelrygget af Stenmus⁴⁾.
9. *Oresten* (Tybjærg Herred, *Tybjærg* Sogn) i Skoven ved Tybjærg Kirke, hvortil en Troidheks slyngede den fra et Klokketaarn. Thiele⁵⁾ meddeler 1818, at det er „Menigmands Tale derom, at Egnens Karle og Piger har engang havt Dands og Lystighed deroven paa, saa at man heraf kan begribe, at den maa være meget stor“. I en Optegnelse fra 1920 meddeles om „Ordsten“, at

1) E. T. Kristensens utr. Sagnsaml. i D. F. S.

2) D. F. S. 1906/31b: 544.

3) Aftenbladet 23. Aug. 1921.

4) Præstø Amts historiske Aarbog 1920, 93, smlgn. smsts. S. 77.

5) Danske Folkesagn II, 20 II² (1843), 43.

- den er ca. 12 m lang, 10 m bred og 7 m høj. Paa Stenen er indskrevet Forbøgstaverne af Navnene paa Tybjærggaards Ejere — begyndende med *J. S.* 1291¹⁾. I Varianterne fra Nutiden meddeles, at Stenen er kastet efter Herlufmagle Kirke af en Trolld ved Lidemark; Stenen kom ikke langt nok. — Kastet af Trolld i Østerskoven ved Glumsø; Stenen kom ikke langt nok. — Kastet af en Trolld paa Menstrup Bjærg efter Herlufmagle Kirke; Stenen kom for langt. — Kastet af Trolld Aversi efter Tybjerg Kirketaarn; Stenen kom for langt²⁾.
10. *Eriks Sten* (Tybjerg Herred, *Rislev Sogn*) i Nærheden af Rislev Kirke ved en Vej, er kastet efter Rislev Kirke af en Trolld fra Næstved. 1818 meddeler Thiele, at Stenen faldt ved Landevejen mellem Næstved og den saakaldte Gangers Bro, hvortil den var slynget af en Kæmpe, der kastede om Kap med en anden Kæmpe (se Nr. 2)³⁾. Den, der flyttede Stenen, som blev kaldt Eriks Sten, skulde dø. Da en Gaardmand lod den kløve, døde han⁴⁾. I en Optegnelse fra 1921 i D. F. S. meddeles, at Stenen er kastet tilligemed to Sten, der ligger i en noget større Afstand fra Kirken. En Gaardejer tog den store Sten og slog den itu og satte den i sin Gaard. Han blev fra den Tid af syg og kom sig aldrig mere. De andre to Sten forblev urørte. Den ene har Form som en Agestol.
11. *Sten* (Hammer Herred, *Nestelø Sogn*) paa Nestelø Mark, var den anden af tre Sten, som en Trolldkvinde paa Samsø (?!) kastede i sit Haarbaand efter Næstelø Kirke⁵⁾. Mon Samsø ikke er en Fejlhuskning for en anden Ø?
12. *Sten* ved Nestelø Kirkegaardsdige var den sidste af tre Sten, som en Trolldkvinde fra Samsø i sit Haarbaand kastede efter Nestelø Kirke⁵⁾.

¹⁾ Præstø Aarbog 1920, 92. Trap ¹ III, 415.

²⁾ E. T. Kr.'s Opt. i D. F. S.

³⁾ Thiele I, 80 ² (1843) II, 45.

⁴⁾ Præstø Aarbog 1920, 92 f.

⁵⁾ E. T. K.'s Sagnsaml. i D. F. S.

13. *Sten* (Hammer Herred, *Vejlø Sogn*) i Ret'estrup Banker, var den første af tre *Sten*, som en Troldkvinde paa Samsø kastede i sit Haarbaand efter Nestelø Kirke¹⁾.
14. *Sten* i Nylandsmoen (*Vejlø Sogn*) har Mærker af Menneskefødder, „og de er traadte af en Gødemoer“²⁾.
15. *Sten* (Hammer Herred, *Vejlø* eller *V.-Egesborg Sogn*) ved Dybsøfjordens Bred Sydvest for Næstved, er kastet af Djævelen. Der er Fingermærker af hans Tag³⁾.
16. *Sten* (Hammer Herred, *Kastrup Sogn*) paa Rosenfelds Mark, er saa høj, „at en rytter paa sin hest maa rejse sig i stigbøjlerne for med haanden at naa det øverste af dens kant“. Stenen er kastet efter Kjøng Kirke, Sjælland, af en Trold paa Fanø (?!); han kastede først en *Sten*, der faldt i Næstved Bugt³⁾. Mon Fanø ikke er en Fejlhuskning?
17. *Slage-Langpattes Sten* (Baarse Herred, *Everdrup Sogn*) ved Foden af Skrigebjærg i Præsteskovens paa Everdrup Præstemark, er „en meget stor sten“. Slage-Langpatte maatte lægge sig ud over Stenen for at give Die til sine to Børn, som var halvt Fisk og altid opholdt sig i Vandet; naar hun gik, maatte hun slaa Brysterne op over Skuldrene, deraf hendes Navn. I en Optegnelse meddeles, at Beboerne i Egnen i 1910 ikke kende noget til Stenen, der angives at være 1 m høj, 1,5 m bred og 2 m lang⁴⁾.
18. *Sten* (Baarse Herred: *Beldringe Sogn*) ved Kastrup Skov er kastet af en Heks ved Præstø efter en Trold. Omkring den store *Sten* er Mærke af et Hosebaand⁵⁾.
19. *Stenkisten* (Baarse Herred, *Allerslev Sogn*) er to *Sten* paa en Mark i Tjørnehoved, den ene hvilende paa den anden. I den øverste er Mærke af fem Fingre. Ni sorte Mænd skal have hentet den fra en Stenhob i Sko-

¹⁾ E. T. K.'s Sagnsaml. i D. F. S.

²⁾ D. F. S. 1906/23: 580.

³⁾ E. T. Kristensen: Danske Sagn III, Nr. 139

⁴⁾ D. F. S. 1906 23: 601.

⁵⁾ D. F. S. 1906/23: 604; opt. 1927.

- ven „Niels Hemmes Handsker“ og begravet et lille Lig under den¹⁾).
20. *Sten* (Baarse Herred, *Mern* Sogn) i Høvdinggaards Have, har Mærke af Fodtrin. Stenen har oprindeligt ligget paa *Djævlebjærget* i Hjortevænget. Troltene, som boede der, blev vrede over, at Folk tog af de mange Sten paa Højen til Kirkebygning, og en af dem satte sin Fod saa haardt mod en Sten, at Mærket blev siddende, og man maatte lade Stenen ligge. Den blev 1855 flyttet til Høvdinggaards Have²⁾).
 21. *Sten* i *Nørre Mern*, er kastet af en møensk Trolde efter Allerslev Kirke. Stenen er nu slaaet i Stykker til Bygningsbrug³⁾).
 22. *Den store Sten* (Baarse Herred, *Kallehave* Sogn) i Strandkanten ud for Vestenbæk er kastet i en Troldekvindes Slyngebaand fra Bogø efter Ø.-Egesborg Kirke. Hun var vred paa Klokkeklengen. Strømpebaandet brast og Stenen naaede ikke sit Maal. I en Variant fortælles, at Stenen er kastet af en Trolde paa Bogø efter en Troldekælling paa Sjælland⁴⁾).
 23. *Sten* i *Kallehave* Sogn i Petersgaards Skov tæt ved Alfærvej. Et Menneske er ifølge Sagnet begravet ved den; en sort Dame gaar igen ved Stenen hver Nat. Forbikørende vælter i Grøften⁵⁾).
 24. *Valdemarsstenen* (Baarse Herred, *Vordingborg* Landsogn) i Vintersbølle Skov er stor og flad, hvori der er et omtrent tre Tommer dybt Hul af Form som en Hestehov. Sagnet siger, at det er traadt af Kong Valdemars Hest paa hans natlige Ridt mellem Vordingborg og Gurre. En Variant fortæller, at Fordybningen (der er lang) er kommet ved, at Kong Valdemar en Nat hvert Aar slaaer der med sin Ridepisk. Eller: Kong Valde-

¹⁾ Danske Sagn III, Nr. 296.

²⁾ Danske Sagn III, Nr. 34. Fot. i D. F. S.

³⁾ D. F. S. 1906/23: 612, 607.

⁴⁾ D. F. S. 1906/23: 613.

⁵⁾ D. F. S. 1906 23: 613.

mar, der plejede at lade sin Hest sætte af fra de krumme Ege, var i dybe Tanker kommet op i Vintersbølle Skov, og lader den sætte af fra Stenen for at fare til Gurre; Hovtraadet ses i Stenen, der af den Grund benævnes *Valdemarsstenen*¹⁾).

Der staar altid Vand i Hullet, og den, der har Vorter, kan blive af med dem ved at dyppe Haanden i Vandet og lægge en Skilling (nu en Toøre) deri. Det brugtes meget i tidligere Tid, og da det var almindelig Tro, at den, der tog Pengene, fik alle de frigjorte Vorter, kunde der af og til være en god Høst for Folk, der ikke var overtroiske²⁾). Spytter man tre Gange i Sporet og ønsker, gaar Ønsket i Opfyldelse. Naar Vandet i Hullet udtørres, varsler det onde Tider¹⁾). Valdemar vander sin Hest i Fordybningen under sit natlige Ridt³⁾).

Møn.

25. *Svømmestenen* (*Stege*) ligger temmelig langt ude i Vandet lige ud for Skydevænget i Stege. „Blev af Drengene i Stege kaldt Svømmestenen, fordi ingen Dreng med Rette kunde bære Navnet „Svømmer“ før han havde fundet og staaet paa denne Sten“⁴⁾).
26. *Tøvelde-Stenen* (*Stege* Landsogn) i Hjlemsbugt ved Landsbyen Tøvelde, er saa stor, „at Heste og Vogne kan holde paa den“⁵⁾). „Tule-“ eller „Tøvel“-sten ligger saadan i Hjlemsbugten, at man under visse Vinde hørte en brummende Lyd, hvor Stenen findes. Fiskerne sagde, at det var Tulestenen, der brummede, og det for Varsel om kommende Uvej. Stenen vender sig, naar den lugter nybagt Brød. Den skal være kastet af en Trolld fra Stevns efter Stege Borg⁶⁾).

¹⁾ D. F. S. 1906/23 : 614.

²⁾ J. Olsen: Fra Sydsjælland 1913, 22 (med Fot.).

³⁾ Trap ³ II, 952.

⁴⁾ D. F. S. 1906/23 : 621.

⁵⁾ Puggaard: Møens Geologi 1851, 179.

⁶⁾ D. F. S. 1906/23 : 621.

27. *Klagetvedstenen* (*Borre Sogn*) findes ved Nedgangen til Havet mellem Stubberuphave og Overbjerg, i Havet, hvor den beskyttes fra de tre Sider.¹⁾
28. *Svanestenen* eller *Svanesestenen* (*Magleby Sogn*) paa Abborrebjærg, var, da *S. Abildgaard* o. 1781 maalte den, 3½ Alen over Jorden, og dens Omkreds neden om 17 Alen, men oventil smallere, „dens Skikkelse kan ikke efter nogen Rimelighed have givet Anledning, at kalde den Svane-Steen, thi denne Granitsteen ligner hellere en af Alderdommens Bautasteene“. Dertil synes den at være altfor stor; „rimeligere er det, at de der i Nærheden den liggende tvende meget smaa nu næsten tilgroede Søer eller Kær, paa Klinten hen under Skoven, have tilførn været Opholdssted for Svaner, hvilke kan have foranlediget, at give denne af sin Størrelse mærkelige Steen ovenmældte Navn“²⁾. *Johan Paludan*³⁾ er af den Mening, at vi her staar overfor et hedensk Tempel, „en Offerplads for en Gudinde *Svanese*; thi at den skulde være benævnet af Svaner, som i de omliggende Smaasøer have havt deres Ophold, er ikke at formode“. I *Christopher Puggaards Møens Geologie* 1851, 178 kaldes Stenen *Svantese Stenen*, den „ligger paa en af Abborrebjærgets sydlige Toppe; den ligger ganske løst paa Overfladen, er omtr. 10 F. i Gjennemsnit og har et Cubikindhold af ca. 1000 Cub. F. Dog er denne Størrelse ikke meget usædvanlig, og paa flere Steder i Klinteskoven, navnlig paa Aasen og ved Grimsdalen, findes ligesaa store Blokke“.

Selvom *J. A. Dyssel* i sin „Tilforladelige Efterretning om Møens Klint“ I (1757), 248⁴⁾ oplyser, at Bønderne kalder Stenen Svanesten, „men ved ikke det mindste at fortælle derom“, saa passer denne Udtalelse

¹⁾ Sagn? D. F. S. 1906/23: 624. (Fot. i D. F. S.).

²⁾ *S. Abildgaard*: Beskrivelse over Møens Klint 1781, 4 f.

³⁾ Beskrivelse over Møen I (1822), 173.

⁴⁾ *Oekonomisk Magasin* I, 239 flg.; jfr. *Pontoppidan*: Danske Atlas I (1763), 439.

dog ikke, idet der findes optegnet flere varierende Sagn om Kæmpekast knyttet til „Svanestenen“, og disse Sagn meddeles derfor her. Ifølge Thiele er Stenen slynget til sin Plads af en Troldkvinde i Skaane, der med begge Hænder kastede den efter Magleby Kirke, som var den første kristne Kirke paa Møen, men Stenen ramte ikke sit Maal¹⁾). Ifølge en Optegnelse fra 1920 fortælles, at det var en Trold fra Rygen, der fik Held til at slaa Spiret af Magleby Kirke, men denne Oplysning kender Optegner, Skrædder *N. K. Pedersen*, Borre, ikke fra Egnens gamle Befolkning. Varianter: Svantesten kastet af Trold fra Rygen for at hindre Kirkebygning; ligger lige saa dybt i Jorden som over Jorden. — Kastet af Jættekvinde paa Rygen mod en kirkebyggende Søster, med hvem hun blev uenig. — Svansesten kastet af svensk Heks efter et københavnsk Kirketaarn. — Kastet af Heks paa Bornholm efter Magleby Kirke, Strømpebaand knækkede. — Kastet af Trold fra Tyskland eller af Mand fra Sverig efter Magleby Kirke²⁾). — Kastet af Trold i Sverig efter Magleby Kirke, der da var under Bygning³⁾).

29. *Hals* (*Magleby Sogn*) er en Sten paa Mandemark Strand paa det tredje Rev regnet fra Brændshøj; Stenen er kun synlig ved ualmindelig stærkt Lavvande. En ældre Mand, der havde boet ved Kysten mange Aar, troede det var et Skib, men gamle Folk fortæller, at det er en Sten⁴⁾).
30. *Ristestenen* (*Magleby Sogn*). Kan næppe paavises endnu, men dens Plads skal have været en Fjerdingsvej Nord paa i Grimsdal. En Røver, som i lang Tid havde plyndret paa Møen, nedgravede en Skat og flygtede over til Stralsund. „Da han nu der var kommet saavidt, at han alt stod paa Stigen under Galgen, spurgte

¹⁾ Thiele¹ II (1819), 20. ²⁾ II (1843), 43.

³⁾ D. F. S. 1906/31 b: 625.

⁴⁾ Skattegravere II V (1886), Nr. 653.

⁵⁾ D. F. S. 1906/33: 625 og 1906/31b.

han: „Er her nogen her tilstede fra Høie-Møn?“ — En Mand meldte sig da, og denne befoel han at gaa fra Øst til Vest gennem Grimsdal; der skulde han finde en Steen, hugget som en Rist, og under den en stor Skat. Da reiste Manden iilfærdig over til Møn og henvendte sig til Mikkel Degn i Magleby, for at faae at vide, hvor vel hin Steen monne findes. Men Mikkel Degn, som var begierlig efter Skatten, gik til Stedet og bemægtigede sig den og blev saa riig, at hans Søn endogsaa blev Borgermester i Stege¹⁾.

Chr. Winther har skrevet en Fortælling paa Prosa: „Ristestenen“, hvorom Winther selv meddeler, at han til Grund for Fortællingen har det her ovenfor fra Thiele citerede Sagn. Winthers Fortælling er først trykt i „Folkekalender for Danmark“ 1854; senere i „Samlede Digtninger“ 1860 og nu sidst i *Oluf Friis's* Udgave af Chr. Winthers „Poetiske Skrifter“ III (1929) 325 ff.; Kommentar S. 374 ff.

31. *Vestenbjergstenen* (Magleby Sogn) Vest for Budsene Endnu 1926 fortalte gamle Folk, at her blev i tidligere Tider Spædbørnene fundne²⁾.
32. *Sten* (Damsholte Sogn) paa Grøns Grav nær Frændrup „klinger ved nok saa ringe Berøring, som om der var hult under den“ meddeles til Resens Danske Atlas o. 1670, oversat og trykt i E. Tang Kristensens Danske Sagn III, Nr. 289.
33. *Pilegrimssten* (Fanefjord Sogn) har ligget i Skellet til Kokseby nær Fanefjords indre Vig, var stor og tilhugget³⁾. Til Stenen har været knyttet Sagnet om Truels Døtre, der af Røvere blev voldtagne og myrdede; Røverne viste sig at være Pigernes egne Brødre, der som smaa var blevet fanget af Røvere. De to blev stejlede,

¹⁾ Thiele: Danmarks Folkesagn I (1818), 101; 2. Udg. I (1843), 156 (med Henv. til Resen, Sandvig, Kaalund og Oekon. Mag. I, 250); jfr. Frede Bojsen: Af Møns Historie I (1905), 117.

²⁾ D. F. S. 1906/85; opt. af Johanne Olsen ^{15/11} 1926.

³⁾ Trap⁴ III, 515.

den tredie sprang ud af Vinduet og undløb. Han sonede siden sin Synd med en Pilgrimsrejse, „kom siden tilbage og blev begravet paa Harbølle-Mark, hvor der tilforn har staaet et lidet Liigtræ med et Kors, som kaldtes Pillegrimssteenen, hvorved ere opgravede mangt Menneskeben“¹⁾. „Dette Sagn fortællles paa Møen med indflettede Vers af den gamle Vise, som findes i Danske Viser fra Middelalderen III, 392“ meddeler Thiele i 2. Udg. af sine Danmarks Folkesagn I (1843), 364, hvor der ogsaa findes en Mængde Henvisninger til ældre Litteratur om Møen, hvor Sagnet om Hr. Truels Døtre er omtalt. En udførlig Redegørelse for Folkevisen „Hr. Truels Døtre“ er givet af *Axel Olrik* i Danmarks gamle Folkeviser, Danske Ridderviser I, 1895—98, 114 ff, Vise Nr. 338.

Under Venderkrigene gik i Aaret 1172 en Skare Vender i Land paa Møen ved Grønsund, hvor de nedhuggede et paa Strandbredden rejst Kors. Dette Kors er maaske identisk med det Kors, der, som ovenfor nævnt, hedder „Pilgrimssten“, hvortil Sagnet om „Hr. Truels Døtre“ henlægges²⁾. Efter *B. C. Sandvigs* Oplysninger (1776) kunde det se ud til, at der har været en Begravelse ved Pilgrimssten, og denne Gravplads har øjensynlig hørt den kristne Tid til, siden der har været rejst et Kors ved den, maaske det sidste Minde om en Kirke eller et Kapel for Fiskere og Søfolk?

Nye Oplysninger og Rettelser til den ovenanførte Stenliste bedes godhedsfuldt sendt til *Danske Folkemindesamling, Kgl. Bibliotek, København K.* Lokalkendte Folk kan maaske meddele nye Enkeltheder til og rette eventuelle Fejl i de foran fremsatte Oplysninger om store Sten.

¹⁾ B. C. Sandvig: Beskrivelse over Øen Møen 1776, 34.

²⁾ Frede Bojsen: Af Møns Historie II (1906), 58, 60.

Henrik Ibsens Stamfader.

Af *M. Bogstad.*

Det er vistnok almindelig bekendt, at Henrik Ibsen paa fædrene Side nedstammede fra en dansk Skipperslægt, idet hans Tipoldefader *Peter Rasmussøn Ibsen* fra Stege i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede sammen med sine 2 Brødre Johan og Mathias tog Skipperborgerskab i Bergen, som J. K. Bergwitz ogsaa meddeler i sin Bog: „Var Ibsen i sin Afstamning norsk eller fremmed?“ (Oslo 1910). Men jeg tror ikke, nogen hidtil har beskæftiget sig med Faderen til disse tre Brødre, Skipper og Handelsmand *Rasmus Ibsøn* i Stege — begravet 5. Januar 1703 71 Aar gammel og altsaa født 1631—32. Længere tilbage vil man næppe kunne komme. Den ældste Kirkebog for Stege begynder først 1661 og er ført paa en ret skødesløs og lidet oplysende Maade — der er oven i Købet et Hul paa en halv Snes Aar i Daabsprotokollen for ægtefødte Børn — og det er jo i det hele taget et temmelig tidligt Tidspunkt i Henseende til almindeligt Arkivmateriale. De fleste Oplysninger faar man ved Skiftet efter Rasmus Ibsøn, hvor ogsaa Skiftet efter hans første Kone staar anført in extenso, men ellers finder man en hel Del Glimt af hans Tilværelse i hans senere Leveaar i Købstadregnskaber, Toldregnskaber, Bytingsprotokol og Raadstueprotokol for Stege.

Hvor Rasmus Ibsøn er født kan altsaa ikke siges. Hans fulde Navn er *Rasmus Ibsøn Holst*, og man tør vel derfor gætte paa en *Ib Holst* som hans Fader. Fornavnet *Ib*, *Jep* eller *Jeppe* sees ellers ikke at være videre brugt i Stege paa denne Tid, hvilket vel er Aarsag til, at Navnet *Ibsøn*

er lige ved at gaa over til fast Slægtsnavn — *Holst* staar ofte i Parantes — og Sønnerne antager det altsaa som saadant ved deres Udvandring til Norge, hvor det formodentlig var et sjældent Navn. Ellers havde den berømte Digter heddet Henrik Holst.

Megen Ufred maa Rasmus Ibsøn have oplevet i sine Dage — som Barn Trediveaarskrigen og Danmarks ulykkelige Deltagelse deri — Krigen med Sverige med Københavns Belejring — og senere den skaanske Krig! Hans Oplevelser i disse Aar kender man ikke, men disse Begivenheder, der bragte saa mange i Nød og Elendighed, lader til at have været heldige for den unge Skipper, der formodentlig forstod at fiske i rørte Vande. Eller ogsaa har han giftet sig Penge til med sin første Hustru, *Eva Johansdatter Ostmand!* Man kan unægtelig ikke frigøre sig for Indtrykket af, at det ikke har været noget Inclinationsparti — at hun har været ældre end han og muligvis sygelig, som i alt Fald hendes Børn var. Hun døde allerede i 1681, og ved Skiftet efter hende faar man Indblik i et meget velhavende Hus — godt forsynet med Lagener, Duge o. s. v. (men kun 7 „Salvetter“). Ogsaa „dend salig Quindis Gang Klæder“ virker ret imponerende. Der regnes op en utallig Mængde Kjoler — deriblandt „en Borattis Kioll med Graauerck“, „et Fløyels Snørlif med Sølvmailer“, „en Sartzis Klædning“, „en Palmettis Klædning“, „en Stoffis Klædning“, „en sortt Klæde Kaabe“, flere Silkedragter og Silkeforklæder foruden diverse Huer, Kapper og Hovedsæt, „12 Sercker og 2 røde Nattrøyer“. Møblementet bestod jo den Gang mest af Skabe og Kister, men man maa ligefrem beundre Skrivers Opfindsomhed i at variere Betegnelserne paa Kisterne — „en stoer, gammel Kiiste“ — „en lang Kiiste“ — „en Halfkiiste“ — „en Skibskiiste“ — „to Kiistebencher“ o. s. v.

Med de Huse og Grunde, Ægteparret ejede i Byen, vurderedes det Hele til over 2000 Rdr. — efter den Tids Forhold en stor Sum!

I Ægteskabet var der — foruden et Par dødfødte Børn — to smaa Piger Eva og Ingeborg f. 1671 og 1674

el. 75. Det kan ikke oplyses, om de er født i Stege, da de uheldigvis netop træffer i det omtalte Hul i Kirkebogen. Hver af dem arvede saaledes en anselig Sum Penge — godt 500 Rdr. — som blev indestaaende hos Faderen under Byraadets Værgemaal, og desuden lovede Rasmus Ibsøn dem i overstrømmende Godhed 100 Rdr. hver af sine egne Midler „formedelst deris Svaghed Skyld paa deris Helbred“. Man faar senere at vide, at Eva var vanfør fra Fødselen af, mens Ingeborg dog senere har bragt det saa vidt, at hun blev gift med Olle Claussøn Post.

Rasmus Ibsøn maa, som vi skal se, have hilst Eva Ostmands Død som en Befrielse, og hans Løfte om ekstra 100 Rdr. til hver af Døtrene maa maaske opfattes som et Udtryk for baade Samvittighedsnag og Glæde. Der var nemlig et ejendommeligt forviklet Forhold i hans Tilværelse, som jeg ikke har kunnet finde nogen rigtig Opklaring paa.

Eva Ostmand blev begravet 15. April 1681, og 2. Febr. næste Aar holdt Enkemanden Bryllup med *Karen Jørgensdatter Prip* „af Stege“. Deri var jo intet ualmindeligt og heller ikke i, at der i deres Hjem opvoksede en talrig og livskraftig Børneflok, men naar man i Skiftet efter Rasmus Ibsøn undersøger hans Børns Alder, forbavses man ved at se, at de to ældste af Karen Jørgensdatters Børn er født, medens den første Kone endnu levede.

En Sømand kommer jo vidt omkring og kan saa let komme til at have en Kæreste — om end ikke i *hver* Havn saa dog i *een* af dem. Dersom Eva Ostmand har været en aldrende og sygelig Person, kan man maaske nok tilgive den raske Skipper, at han har søgt Erstatning andetsteds — især da han bagefter gjorde sit Bedste for at gøre Fejlen god igen — men Datiden tog ikke blidt paa den Slags Forseelser og lod dem i hvert Fald ikke passere upaataalt. Det er ret besynderligt, at der ikke findes synlige Spor efter det. Formodentlig har han lyst de to Børn „i Kuld og Kiøn“, da de ingensteds omtales som uægte, men Pantebøger eller Raadstueprotokoller i egentlig Forstand findes der ikke fra Stege i det paagældende Tidsrum.

Den Præst, som i saa mange Aar har forsømt at optegne de ægte Børn, har mærkeligt nok været meget samvittighedsfuld med de uægte, men imellem dem finder man ikke Karen Jørgensdatters Børn. Heller ikke staar Rasmus Ibsøn mellem de Personer, der har staaet offentligt Skrifte eller i Købstadsregnskabernes Fortegnelse over dem, der har maattet bøde til Fattigkassen for Forseelser mod Moralen. Man kan vel heller ikke tænke sig, at det har kunnet lade sig gøre at have en saadan Forbindelse i en lille By som Stege. Det hele maa efter den første Kones Død være blevet ordnet et andet Sted, hvorefter han formodentlig har hentet Karen Jørgensdatter og ladet hende bo i Stege en Tid, men hun lader til at have en Slægtning (Broder?), Powell Prip, paa det Hamborger Posthus i København, saa muligvis stammer hun fra Hovedstaden. Rasmus Ibsøn færdedes ofte med sin „Galliodt“ ved København — bl. a. var det ham i 1677 betroet at bringe det indsamlede „Krigsstyr“ fra Stege Byraad ind til Rentekammeret.

I Skiftet efter ham (15. Sept. 1703) nævnes følgende Børn foruden Datteren Ingeborg af første Ægteskab og hendes Mand:

Jørgen Rasmussøn Prip, studiosus, 28 Aar (f. 1675).

Johan Rasmussøn Prip, 26 Aar (f. 1677),

Mathis Rasmussøn Ibsen, 19 Aar (f. 1684).

Gallus Rasmussøn Ibsen, 11 Aar (f. 1692).

Peiter Rasmussøn Ibsen, 8 Aar (f. 1695).

Margaret Rasmusdatter Ibsen, 22 Aar (f. 1682).

Anne Marie Rasmusdatter Ibsen, 17 Aar (f. 1686).

At der virkelig er noget mærkeligt ved de to ældste Brødre bekræftes af, at de begge frafalder Arv efter Faderen — desværre uden nærmere Kommentar!

Det var den lille Peiter — Flokkens Benjamin — født, da Rasmus Ibsøn allerede var en gammel Mand — der skulde blive Stamfader til en af Verdens største Digttere.

Det var efter Svenskekrigen en drøj Tid for Steges Borgere som vel for hele Landet. Regeringen søgte ved utallige Skatter — Kopskat, Fortificationsskat, Krigsstyr,

Skat paa Ildsteder o. s. v. at skrabe Penge sammen under Borgernes Veklager eller passive Modstand. Toldforvalteren havde den Opgave at inddrive „Consumptionskatten“ paa alle de Varer, som førtes ind i Byen, men Rentekammeret bebrejdede ham aabenbart stadig, at der ikke kom nok ud af hans Virksomhed i denne Retning. Han forsvarer sig nemlig flere Gange i hjerteskræende Udtryk bagpaa sine Indberetninger. I 1662 skriver han saaledes: „At icke mehre udi Consumption indkommet er, haffuer icke werit min Forsømmelse, menss min Opuartning och Møye derfor werit lige Meget. Dess Aarsag er, at Borgerskabet udi den for-gangne besuerlig Krigstid Mestendels er Ruinerit och en stoer Del for Armoed bortreyst fra Byen“. I 1663 skriver han: „Byen och Borgerskabet er dend største oc beste del Ruineret af Fienden tillige med den hele insul huor for meget Ringe Consumeris, thi udi inspektionen er ingen nachlassighed“. Han havde i alt Fald en god Samvittighed.

I denne fattige Periode maa Rasmus Ibsøn have klaret sig godt og indtager stadig en smuk Plads paa de mange Ligningslister, og i 1681 er han jo — eller mener i alt Fald at være — en velhavende Mand. Hans „iboende“ Gaard laa paa Møllergaden „mellem „Peiter Jensens Gaard“ og „Peder Heltens øde Bøgeplads“ og var vurderet til 500 Sldr. Efter Eva Ostmands Død blev den i Aarenes Løb mere og mere veludstyret, som det ses af Skiftet efter Rasmus Ibsøn. Endnu flere Kister var kommet til foruden de gamle talrige Borde, et Spejl og en hel Del Stole — „tvende Himmelsenge dend Eene Billedsniderarbeyde“ med hjemmegjorte Omhæng og mange andre nævneværdige Stykker. Der var Bordklæder paa Bordene, Bænkedyner af „Pleudz“ (det har været et vanskeligt Ord for Skrивeren!) og flamsk Klæde paa Slagbænkene og Kistebænkene og „6 Stk. guule oc grønne Winduesgardiner“. Rasmus Ibsøn manglede heller ikke Sans for Kunsten — han ejede „6 Skiellerier paa Læredt i Ramme“ og „6 Smaa franske Støcker“. Særlig veludstyret var Bryghuset, der rummede 13 større og mindre Tønder foruden en Mængde Fjerdinger, Ottinger, Ankere og Bimpler.

I Stueetagen har Købmanden haft sit Kontor, og derover har „Salen“ ligget med de gule og grønne Gardiner. Ned gennem den lange Gaard har Handelen gaaet med Jern, Tran, salt Sild, Specerier og Tobakspiber (!) og alt muligt andet.

Det havde været meget passende, om Rasmus Ibsøn havde „faret paa Bergen“, men det kan desværre ikke bevises. Toldregnskaberne giver ingen Oplysning derom. Kun een Gang nævnes han, da han har betalt 6 Sk. for lidt i Told, men da kommer han med Salt fra Lübeck.

Man faar altsaa Indtryk af solid borgerlig Velstand og Driftighed, og den skaanske Krig lader til at have bekommet Huset vel. Men fra 1689 omtrent lader det til at være gaaet noget tilbage for ham. Han indgiver med 5 andre Borgere „deris Klagemaal, at de formedelst Næringens Merckelige Formindskelse och anden paakommende Besuerlighed ey kand udstaae at giffue saa høit i Kopskatten som tilforn“. Hans Tjener- og Kvægbestand formindskes, og i 1691 maa han have „Forlindring“ i Fortifications-skatten. Samtidig findes hans Skib ofte i Fortegnelsen over de Fartøjer — „Skiberomme“ —, der laa ledige i Havnen. Han var maaske allerede da begyndt at blive skrøbelig og har holdt sig hjemme og prøvet at klare sig med Handel og Bryggeri. Børneflokken voksede stadig, og han var jo ingen ung Mand længere.

Imidlertid var de ældste Børn blevet voksne. Sønnen Jørgen holdtes frem til Studeringerne, hvad der formodentlig vilde sige, at han maatte klare sig selv, som han kunde bedst, men Johan var blevet Sømand som Faderen. I Modgangen maa han være tidlig modnet, da han allerede fra sit 18de Aar foer som Faderens „bæste Karll og Baadsmænd“ og egentlig lader til at have taget det Hele i sin Haand og prøvet at sætte nyt Liv i Tingene. Der blev rejst et Laan hos Provst Reenberg i Stege og anskaffet en større „Galliodt drægtig 8 Læster kaldis Hobbet“, og et Par Aar efter, da dette var betalt tilbage, laantes en større Sum Penge af Vordingborgpræsten Mag. Jacob Bartholomæussøn Hansteen.

Det lader til, at Rasmus Ibsøn trods sin dalende Velstand havde sine Medborgeres Agtelse og Tillid. I 1696 blev han valgt ind i Ligningskommissionen for Consumptionsskatten og kaldes ved denne Lejlighed „Formand for Byen“.

Men det har sikkert paa mange Maader været trange Tider i Købmandsgaarden paa Møllergaden. En af Vanskelighederne, der følte mere og mere, eftersom Velstanden svandt, var den vanføre Datter, Eva, af første Ægteskab, der maa have været en tung Byrde for Karen Jørgensdatter. I 1696, da der igen laa en lille spæd Broder i Vuggen — en lille Broder, der ikke anede sin kommende Storhed som Stamfader til et Geni — har de alle syntes, at de blev for mange, og den svage Eva Rasmusdatter skev en Ansøgning til Borgmester og Raad om at hjælpe hendes Fader til at skaffe hende ind paa Vartov, „saasom ieg fra min Fødsels-tid opad har waaredt et wanført Menneske og derfor icke kand tiene mit Brød“. Hun skriver, at alle Byens Folk ved, hun er et fattigt og elendigt Menneske „och nu i de 25 Aar ieg har leffuedt har derofver kost min K. Fader mange møisom stunder“. Nu er han „aldrende och svag“ og kan snart dø, hvorfor hun med Glæde vil frafalde ethvert Krav paa Arv efter ham, hvis hun kunde opnaa „denne store Rolighed“ at komme paa Vartov. Hun takker ham for hans store Omsorg og Kærlighed, men vil ikke falde ham til Byrde længere. Formodentlig har hun faaet sin Bøn opfyldt, da hun ikke nævnes ved Faderens Død. Det maa jo have været en Lettelse i Hjemmet, for der var Ærgrelser nok, og mens Mændene foer ud over alle Have med „Haabet“, kunde det være stridt nok for et stakkels Kvindfolk, der gik derhjemme og skulde passe Bedriften og de mange smaa Børn. I Gaarden paa den anden Side af Gaden boede Toldvisiterer Frantz Thomassøn, og ingen har Fred længere, end hans Nabo eller Genbo vil. Til daglig var man Venner og skrev under til Vitterlighed paa hinandens Papirer, men i November 1699 var Madammerne kommet op at skændes saa alvorligt, at de stævnedes hinanden for Byretten! Mændene var borte, og Karen Jørgensdatter, der syntes, hun trængte

til Støtte, sendte sin Pige hen i Retten med skriftlig Begæring om, at Sagen maatte udsættes til hendes Mand kom hjem. Borgmesteren bevilgede dette, men samtidig lagde han de to Damer alvorligt paa Sinde, „at saafremt de nogedt udestaaende med hinanden haver, at de med hinanden udi uenlighed og mindelighed med hver andre forenes uden uidere warselsføring, Process eller penges Spilde“. Han var aabenbart en fornuftig Mand, og de to stridende Parter kom ogsaa til Fornuft. Ved næste Byret fremstillede de sig og meddelte, at de lod Sagen falde. De var Venner igen og lovede at skikke sig, som det sømmer sig for gode Naboer og Genboer. Dersom de ikke havde været saa fornuftige, havde man maaske faaet et interessant Indblik i de to Familiers Forhold — eller i det gaadefulde Punkt i Karen Jørgensdatters Fortid.

Ogsaa Tjenestefolkene kunde blive besværlige og ufor- skammede, da Rasmus Ibsøn var blevet gammel og svag, og de voksne Sønner var borte. I September 1702 maatte Karen Jørgensdatter i Byretten igen, fordi hendes tidligere Karl Rasmus (Jyede?) fra Falster krævede hende for 9 Rdr. i Tjenesteløn. Hun mente sig i sin gode Ret til at nægte ham dem, da han var løbet af Tjenesten længe før Faredag, men Dommeren mente desværre, at hun i alt Fald maatte betale 6 Rdr. 8 Sk. for den Tid han havde været der.

I denne Sag nævnes Rasmus Ibsøn slet ikke, skønt han ikke var ude med „Haabet“, der nu førtes af Sønnen alene, saa det har vist været smaat med ham. I Slutningen af 1702 træffer man ham endnu to Gange i Bytingsprotokollen, idet han først sælger en af sine Ejendomme til Hemming Christensen Skreder for 100 Rdr., og dernæst lige før Jul overdrager sin Søn Johan Galliodten „Haabet“. Det er et rørende Dokument, der giver et tiltalende Indtryk af Forholdet mellem Fader og Søn, og af den unge Mand, der i en ung Alder har taget saa tung en Byrde paa sig. Rasmus Ibsøn „witterliggør, at saasom min Søn Johannes Ibsen udi trende Aaringer har ført min Galliodt kaldis Haabet och imidlertid den med Proviandt forsynedt uden Vederlag

eller min Bekostning“ foruden øvrige Afgifter og Udgifter — „iligemaade min Søn Johan Ibsens Hyre som Skipper ude forbemelte trede Aar foruden hans Hyre udi 9 Aar som min bedste Karll og Baadsmand, fra første Begyndelse han foer oc seejlede med dend, saa Galliodten icke er de penge værddt, som hand i ovenbemeldte Maader haver udlagt til Udredning og bekostning eller fortjent med sin Hyre og Fortieneste, om ieg skulde hafve sadt en anden dertil“ — saa vil han nu overdrage ham Galliodten, som han vurderer til 400 Rdr.

Rasmus Ibsøn fremhæver med ængsteligt Eftertryk, at Johan alligevel skal gaa i lige Arv med de andre Søskende.

Dette maa omtrent have været hans sidste Foretagende, for ved Nytaarstid maa han være død, da han blev begravet 5. Januar 1703.

Først langt hen paa Efteraaret blev det store og vidtløftige Skifte afsluttet, og det viste sig da efterhaanden, at selv om Boet var stort, var ogsaa Gælden stor. Alt blev solgt paa Auktion, og da enhver havde faaet sit, var der kun 123 Sldr., 1 Mkr., 8 $\frac{1}{2}$ Sk. at dele mellem Enken og Børnene. Da de to ældste Brødre havde frafaldet deres Arv, blev der dog nogle Daler til hver af de andre. Vanskeligst var det med den store Sum Penge, som Datteren Ingeborg af 1ste Ægteskab havde Krav paa som sin Mødrenearv. Den skulde endnu indestaa i Boet, men der var ikke Tale om, at der fandtes saa store Værdier, og ingen kunde rigtig sige, hvor de var blevet af. Vitterlighedsvidnerne fra den Gang kunde formedelst Alder og Svaghed ikke huske noget om, hvorvidt de virkelig havde set disse Værdier eller bare skrevet under. — Arven var smuldreret stille bort sammen med Rasmus Ibsøns Rigdomme og hans gode Forsætter om at sikre sine Børn.

Man enedes dog om, at Svigersønnen Olle Claussøn Post i Vederlag for Arven skulde overtage den af Rasmus Ibsøns Gaarde, som han hidtil havde beboet som Lejer. I det hele taget er der intet Sted Spor af Familiestridigheder. Karen Jørgensdatter, der gør Indtryk af at være en Del yngre

end Manden, hævder sig djærvt ved Skiftet overfor de Kreditorer, der myldrer til som Fluer, og faar nogle af dem sendt hjem igen. Da saaledes Peiter Jacobsøn Skreder møder med en Fordring paa 1 Dlr., 8 Mrk. for en Sartzis Kioll til en Tjenestepige her i Huuset for nogle Aar siden, erklærer Karen Jørgensdatter, at det kommer aldeles ikke Boet ved. Det maa han ordne med vedkommende Pige.

Johan bliver Formynder for sine Søskende og lover sammen med Moderen, at han redelig skal forvalte deres Arv og skaffe dem en god Optugtelse, og uvilkaarlig tvivler man ikke paa, at han vil holde Ord.

Det vil føre for vidt at følge hans videre Livsskæbne, og det er jo heller ikke ham, der er Hovedpersonen. Formodentlig har han ikke haft videre Held med sig til at oprejse Husets Velstand, siden han nogle Aar senere tog de to Brødre Mathias og Peter med sig til Bergen, hvor Peter i Tidens Fylde blev gift med Birgitte Holtermann og døde 1766. Fra Slægten Holtermann stammer Navnet Henrik, der gik over paa Ægteparrets Søn, f. 1726, d. 1765. Samme Aar, som denne første Henrik Ibsen døde, fødtes hans Søn, der ogsaa kaldtes Henrik og bosatte sig i Skien. Dennes Søn igen var Købmand Knud Ibsen, f. 1797, der blev den berømte Digters Fader.

Kilder, benyttede ved Udarbejdelsen af omstaaende:

Stege Raadstueprotocol.

Stege Kiøbstads Skifteprotocol 1703—1711.

Stege Kirkebog 1661—1691.

Stege Kiøbstadsregnskaber 17. Aarh.

Stege Toldregnskaber 17. Aarh.

Stege Bytingsprotocol 1696—1706.

Den gl. Rokkedrejer og hans Slægt.

(Gennem 260 Aar).

Af *O. P. Jensen*, Vallø Højskole.

„Hist, hvor Vejen slaar en Bugt,
ligger der et Hus saa smukt“.

Der hvor Vejen fra Grubberholm og Aggerup slaar en temmelig stærk Bøjning eller Bugt — lidt før den naar Endersløv By — ligger Hyldestentehuset, der formodentlig har faaet sit Navn af, at det i fordums Tid har været omgivet af Hylde træer og Hyldebuske og en Stente, der var Indgangen til en Sti, der løb bag om Byen.

Dette Hus blev i Aarene omkring 1800 bortfæstet til min Bedstefader Ole Henriksen, der var Rokkedrejer og boede der til sin Død 1851.

Denne Mand var født 1777 i Stokagerhuset ved Kohaven i Herfølge Sogn — og stammer fra en gammel Skovfoged-slægt. Den første af Slægten der blev Skovfoged her kom fra Lidemark og hed Peter Olsen (født 1670).

Sønnen af ham hed Ole Petersen og arvede Bestillingen som Skovfoged, han var født 1705 og blev den 22. Marts 1747 troløvet med og den 6. Oktober samme Aar gift med Birthe Sørensdatter. Deres Søn var Henrik Frederik Elias Olsen, der ligeledes blev Skovfoged og tog sin Faders Bestilling i Arv. Han var døbt i Herfølge Kirke d. 16. November 1750 og konfirmeret i Sædder Kirke 1767 — altsaa 17 Aar gammel. Han blev den 14. November 1773 viet til Anna Mortensdatter fra „Widschølle“ (Vidskjølle). Han døde i Vartou i Kjøbenhavn den 8. August 1823, hvor han havde faaet Plads paa Grev Adam Vilhelm Moltkes Befaling. I

Vartou Hospitals Eksaminationsprotokol findes følgende Linjer om ham:

„Fød i Sjælland, Faderen var Skovfoged og hed Ole Petersen, har en Søn, som er Rokke-Drejer. Var ikke i nogen Lig-Kasse, kan ingen Arv vente, og bortskylder intet“.

Hans Søn var Ole Henriksen, der blev døbt i Herfølge Kirke d. 9. November 1777 og gift med Kirstine Frandsdatter fra Himlinghøje, en Datter af Frands Sørensen født 1781. —

Det var altsaa omkring ved Aaret 1800, at disse to unge Mennesker fæstede Bo i Hyldestentehuset. Om Rokkedrejerens nogensinde har gaaet i Skole tror jeg næppe, men saameget er imidlertid vist, at ikke alene kunde han læse, men han havde ogsaa en ualmindelig smuk Haandskrift. Jeg har en gammel Geografi fra 1776, som han har ejet — og hvori han har skrevet: „Denne Bog tilhører Ole Henriksen i Hyldestentehuset“ — meget pænt skrevet. Han lærte Rokkedrejerhaandværket i Kjøge og af Begivenheder fra dette Tidrum i hans Liv omtalte han ofte den store Ildebrand, der overgik Vedskjölle d. 21. Juni 1794, da hele Byen — med Undtagelse af et Hus — gik op i Luer

Efter udstaaet Læretid lejede Ole Henriksen sig en lille Lejlighed hos Kristen Mortensen, Nyhavegaarden, som den Gang laa nærmere Skoven, og indrettede sig der et Værksted og begyndte at lave Rokke og Hasper, og hvad andet der hørte Haandværket til — og snart fik han alt hvad han kunde bestille.

Og da han saa efterhaanden mærkede, at Forretningen kunde gaa rundt, begyndte han at se sig om efter et Hjem, hvor han kunde sætte Foden under eget Bord — og det endte saa med, hvad ovenfor er fortalt, at han havnede i Hyldestentehuset ved Enderslev. Hvilket Aar, han hjemførte sin Hustru, kan jeg ikke med Bestemthed sige, men saa meget er imidlertid vist, at da Englænderne kom her paa Egnen 1807, havde de faaet deres ældste Barn, Datteren Ane. Det var en urolig Tid, og en Gang flygtede Rokkedrejerens og hans Kone med deres lille Pige, sammen med flere af Byens Folk ud i den nærliggende Skov for at skjule

sig for Fjenderne. Et Par Aar efter at Rokkedrejeren havde faaet deres førstefødte, blev Familien forøget med en Søn, der i Daaben fik Navnet Frands, senere kom Datteren Elisabeth Kirstine, og Rækken sluttede med Sønnen Hans. — Rokkedrejeren var en driftsom Mand og oparbejdede sin Forretning, saa han efterhaanden havde baade Svende og Drengene paa Værkstedet og solgte en Mængde Rokke, Hasper og Garnvinder, ikke alene paa Hjemegnen, men ogsaa ved Markederne i Kjøge, Roskilde, Storehedinge, Hovby, Præstø og Ringsted, og hans Rokke var i mange Aar en efterspurgt Vare i Østsjælland. Men Ole Henriksen var mer end Rokkedrejer og Pumpemager, han kunde ogsaa forædle Frugttræer og anlagde en udmærket Have, der efterhaanden gav god Indtægt og drev den frem i en saadan Grad, at det kongelige Landhusholdningsselskab skænkede ham et Sølvbæger med Indskrift som Paaskønnelse. Og 1810 fik han et endnu større Sølvbæger for en Udtørringsmaskine. Disse Sølvbægere er endnu i Slægtens Eje. Det første fik Datteren Elisabeth Kirstine med til Dyrehavegaarden ved Vallø — var i flere Aar paa Vallø Højskole, men er nu givet til den ældste Datter, Tove, paa Dyrehavegaarden; det sidste fik Sønnen Frands med til Kjøge, hvor det senere er gaaet i Arv til Søn og Sønnesøn i Roskilde og Kjøbenhavn.

Rokkedrejeren i Hyldestentehuset var mere oplyst end Folk i Almindelighed paa den Tid, men denne Oplysning havde han selv erhvervet sig ved Selvarbejde, jeg har ovenfor nævnt, at han kunde læse, hvad mange ikke kunde i hine Dage, og med sin naturlige Begavelse opfattede han godt, hvad han læste, og derved indvandt han sig mange Kundskaber paa flere Omraader. Han holdt saaledes „Blade“ sammen med Præsten, og paa den Maade fulgte han „Tidens Gang“, og rundt om, hvor der blev solgt Bøger, var han en sikker Mand, og han fik efterhaanden en meget betydelig Bogsamling.

Da jeg som Barn kom paa Besøg i Hyldestentehuset — flere Aar efter min Bedstefaders Død — da var den

store Bogsamling, han havde efterladt sig, noget af det første, der opvakte min Forundring og Opmærksomhed. Rokkedrejeren førte Regnskab over sit Arbejde, hvad der vistnok var en Sjældenhed hos en Landsbyhaandværker paa de Tider.

Foran i sin „Værkstedsbog“, som endnu er til, har han med sin Gaasefjer skrevet med Snirkler og Sving: „I denne Bog, tror jeg, at alt vort Arbejde kan indføres i indtil Aaret 1845. Det er muligt, at jeg ikke lever saa længe. Giv Agt derpaa —“. Bogen havde han bekostet med Læderbind og Læderremme til at binde den sammen med, og for hver Gang han havde indført en af sine snurrige, gammeldags Sætninger, satte han sig paa Hug paa Lergulvet med Bogen og dryssede lidt Gulvsand hen over Skriften, han blæste dog Sandet omhyggeligt bort fra Bladene før han lukkede Bogen og bandt Læderremmene med et Par store Løkker. Dette var nu hans Maade at udføre sit Kontorarbejde paa. Bogen udviser forøvrigt, at han i de trange Aar, der fulgte efter Syvaarskrigen kunde hjælpe sine betrængte Medborgere paa Egnen med ret betydelige Laan.

Rokkedrejeren følte altid Savn af ikke at have faaet nogen Undervisning i sin Barndom, og han besluttede derfor, at hans Børn skulde opdrages og undervises efter bedste Evne, og de fik derfor aldrig Lov til at forsømme nogen Dag i Skolen, ja, maatte endogsaa anvende Vinteraftener i Hjemmet til Skrivning og Læsning.

Rokkedrejeren anskaffede sig en tyk Skrivebog, hvori de maatte — hver især — skrive et Stykke før de gik i Seng. At han havde Glæde af denne private Undervisning ses af den ældste Datters Livsskildring, som hun skrev deri, 16 Aar gammel:

„Jeg er født den 1. Maj 1805 og døbt samme Aar 2. Pinsedag. Da jeg var 7 Aar begyndte jeg at gaa i Skole, og to Aar derefter, den 28. Oktober 1813, da jeg var 9 Aar, fik jeg Præmie i Vallø Slotskirke og bekom 15 Rigsdaler dansk Corant, fire Aar derefter, den 28. Oktober 1817 bekom jeg en anden Præmie paa 9 Rigsdaler, og to Aar

derefter, 1819, Søndag efter Paaske, blev jeg konfirmeret i Endersløv Kirke, hvor jeg havde den Ære at staa øverst.

Endersløv den 1. Februar 1821.

Ane Olsdatter“.

Skønt det var under det „landsfaderlige“ Regimente, at min Bedstefaders allerfleste Dage henrandt, saa var der ikke saa lidt af en Oppositions-, Fremskridts- og Fremtidsmand i ham. Han kunde saaledes ikke finde det i sin gode Orden, at Bøndernes (Almuens) Sønner skulde være Soldater, være værnepligtige, medens Embedsmændenes Sønner og mange andre skulde være „frifødte“, og han udtalte en Gang overfor en Officer, der en Tid boede i Hyldestentehuset, følgende Sætninger som min Moder fortalte saa mange Gange: „Jeg holder ikke min Søn for bedre end Præstens og Herremandens Søn, men jeg holder ham for ligesaa god, og skal min Søn være Soldat, saa bør de andre ogsaa være det, lige Ret og lige Pligt for alle!“ Dette viser, et fribaarrent Sindelag, som ikke var almindeligt hos Almuen paa den Tid. Han oplevede lige at se disse sine Tanker blive til Virkelighed. —

Bedst som Rokkedrejerens var kommet godt i Gang med sit Haandværk, indtraf den verdenshistoriske Begivenhed, at Englænderne kom med en stor Flaade med Landgangstropper ombord til Kjøbenhavn 1807 og fordrede vor Flaade udleveret (da Napoleon ellers vilde bruge den til „Fastlandssprængningen“); men med sikkert Løfte om at give os den tilbage, naar Kampen var kæmpet tilende, men dette vilde Kronprinsen (Frederik 6) ikke gaa ind paa, og saa blev Følgen, at Kjøbenhavn blev bombarderet i 3 Dage og Nætter, hvorefter den maatte overgive sig, udlevere Flaaden, og engelske Tropper blev kastet i Land paa Sjælland, og dermed var Krigen i fuld Gang og varede i 7 Aar og bragte stor Nød og Elendighed over Landet. En Følge af Krigen blev ogsaa, at en stor Del af Landets Sønner blev kaldt under Fanerne og imellem dem var ogsaa min Bedstefader, Rokkedrejerens fra Endersløv. Men før han drog afsted, maatte han til Vallø for at tilmelde Abbeddissen,

Prinsesse Sofie Magdalene, at nu kunde han ikke tilse Pumperne paa Slottet længere, da han skulde bort fra Egnen og være Soldat. Dette var jo en værre Historie, thi at skulde undvære Vand til Husvæsenet paa Slottet kunde jo drage de alvorligste Følger efter sig. — Prinsessen kom i stor Vaande — men kun et Øjeblik; thi saa gik der et lyst Smil hen over hendes kongelige Aasyn — en Beslutning var taget — hun greb Papir og Pen, og nu skrev hun et Brev, som hun bad Rokkedrejereren bringe Kronprinsen, saa snart han kom til Kjøbenhavn. Og nu kom Rokkedrejereren til Hove — bad om Audiens (Foretræde), og da Kronprinsen kommer rask frem og spørger, hvad han vil, saa trækker Rokkedrejereren Brevet op af Lommen og leverer ham det. Kronprinsen brækker det straks og læser det, vender sig derefter hen imod Rokkedrejereren og siger: „Rejs du kun hjem min Søn og sørg for, at de ikke kommer til at mangle Vand paa Slottet, og hos andre gode Folk i Stiftet“; og dermed var Rokkedrejereren permitteret (hjemsendt) og blev aldrig indkaldt mere.

Rokkedrejereren foretog sig aarlig en Tur til Hovedstaden, og tog da gerne et af Børnene med for at glæde de smaa. Det er nu langt over Hundrede Aar siden, saa en Kjøbenhavnsrejse foregik jo lidt anderledes end i vore Dage. Rokkedrejereren valgte altid de længste Dage i Aaret til denne Tur, og imellem Høhøsten og Sædhøsten havde han ogsaa bedst Tid. Dagen i Forvejen blev Vognen grundig eftersat og rigelig forsynet med Smørelse, og Hestene fik Lov til at hvile sig ud, før de skulde trave den lange Vej. Den lille Ane glædede sig over al Maade til Turen, da det var første Gang, hun skulde se Kongens Kjøbenhavn, som det hed sig. Hun havde rigtignok hørt om den grimme Kælling, der sad ved Vesterport, og som enhver skulde „kysse i Bagen“ første Gang, de kom til Staden og skulde gennem Porten, men hendes Fader havde beroliget hende med, at denne Historie ikke havde noget paa sig. Dagen før Afrejsen pudsede Ane Sølvknapperne i Drejerens Stadstrøje, medens Mesteren selv sad for Bordenden og opskrev

nogle Adresser; hvorefter han vilde gøre Indkøb i Hovedstaden. Desuden skulde han have nogle Rokke med paa Rejsen. Saaledes skulde Bogtrykkeren i Sct. Petersstræde have en Opstanderrok og en Haspe. En anden Opstanderrok skulde afleveres i Kjøge til Madammen i den „Blaa Stud“.

Allerede Kl. 2 om Morgenen maatte Drejekarlen ud af Fjerene for at spænde Hestene for Vognen. Den store Dag var inde. Snart gnavede Vognen henad den grusede Vej forbi Aggerup Gaarde. De mange Storke, som der havde bygget Rede i nogle gamle Egetræer, var allerede paa Tærne. I det gryende Dagsvær tog de Flugten mod Moserne ved „Almisse Vænge“. Ved Grubberholm var Faare-Schæfen allerede ifærd med at drive i Marken med sin store Faareflok, ellers var ingen Mennesker oppe endnu. Jo, ved „Lyrehuset“ lagde Ane Mærke til, at en gammel Kone stod bag Bageovnen mellem de blomstrende Kartoffel-toppe og saa nysgerrig efter Vognen. Ane beklagede i sit stille Sind den gamle, der ikke skulde med paa Turen til Hovedstaden. Da de kørte forbi Nyhavegaarden fortalte Rokkedrejeren sin lille Datter om, hvorledes en Afdeling Englændere i Krigens Tid havde slaaet Lejr udenfor Gaarden, men var bleven overfaldet af Kristen Mortens Bier, der havde jaget dem paa Flugt i en Haandevending. Efter en god Times Kørsel rullede Vognen ind ad Broport i Kjøge og ind paa den ujævne Stenbro. Fra et Bageri duftede det lifligt af Kager og Kringler. Ellers var Gaden folketom. Paa Hjørnet af Torvet mødte de Jens Vægter med sin Morgenstjerne paa Skulder og syngende de sidste Linier af Klokken Fire-Verset:

„Der ringes nu af Vagt
for Natten god,
lald Gud til Fod,
tag Tiden vel i Agt“.

„Vinden er Nordvest!“ raabte han i Tilgift. Rokkedrejeren hilste paa ham som en gammel Bekendt og Jens Vægter gjorde Honnør med sin Morgenstjerne. Ole Henriksen holdt Hestene an og afleverede den ene af Opstanderrockene

til ham og bad ham bringe den til Madamen i den „Blaa Stud“. Drejeren gav ham en Mark for Ulejligheden, og med Spinderokken under den ene Arm og Morgenstjernen paa Nakken vraltede Vægteren hen i „Studen“.

Vognen rullede nu ud ad Nørregade, forbi „Norske Løve“ og var saa ude paa Heden (Hedeboegnen). Ude i den flade Strand, langt, langt ude kunde Ane se Heste og Vogne. „Det er Sandmændene, der er ude og læsse“, forklarede Drejeren. Der blev „bedet“ i adskillige Kroer. Skillingskroen, Korporalskroen eller hvad de nu hed, det kunde Ane ikke huske, da hun som gammel Kone fortalte sine Børnebørn om denne berømmelige Rejse, men der var omtrent ens i dem alle, syntes hun; men mest undrede det hende, at de allevegne kendte hendes Fader, og at han forlangte, hvilken Slags Mad han vilde have; dette syntes hun var sært af ham, hos fremmede Folk. Henimod Aften kunde de begynde at øjne Hovedstadens Taarne og Spir. „Der er Rundetaarn“, sagde Ane og pegede; dette kendte hun saa godt fra Billedet paa den lille Almanak.

Langt om længe rullede Vognen ind over Voldgraven og gennem den smalle Vesterport. Drejeren kørte straks til Gæstgivergaarden i Vestergade, hvor Hestene skulde opstalles, og hvor han og hans lille Datter skulde bo. Her kendte Gaardskarlen og andre ligeledes Rokkedrejeren. I Skænkestuen sad mange Bønder og passiarede — ogsaa Koner og Børn. — Ane fik ikke noget af Hovedstaden at se den Aften, da hun var træt af den lange Køretur; Rokkedrejeren og hans lille Datter fik anvist et Værelse for sig selv, og gik tidlig i Seng. Hvad lille Ane fik at se den følgende Dag var mere, end her kan fortælles. Tredje Dags Morgen gik Turen atter hjemad til den lille Landsby og til den daglige Dont; men selvfølgelig havde lille Ane meget at fortælle Mor og de andre derhjemme.

Da Rokkedrejers Drenge voksede til, maatte de hjælpe til i Værkstedet — og nu var det, at han forsøgte at udvide sin Forretning ved at lave Markedsrokke. Det var den 27. Septbr. 1815, at han kørte med det første Læs

Rokke til Storehedinge Marked, og paa det sidste Marked, den gamle Rokkedrejer besøgte: Roskilde Skovbomarked 1845, solgte han 51 Rokke. Hjemmespindingen havde den Gang naaet Højdepunktet her paa Sjælland. Ude omkring i Mark og Vænge blomstrede ved Sommertid de blaa Høragre, saa det var en Øjenlyst at skue, og i de lange Vinteraftener snurrede Spiderokkene i Gaard og Hytte — ja, selv Prinsessen og Stiftsdamerne paa Vallø Slot forstod Kunsten og satte en Ære i at frembringe hjemmespundet Garn. Rokkedrejerens var i Vælten. — Her ude paa Landet mellem de snurrende Rokke trivedes han bedst, og de fleste Rokkedrejere var da ogsaa udprægede Landsbyhaandværkere, som udførte deres Arbejde paa det gammeldags Vippedrejelad, hvis Stivere og Stolper havde Fæste i det stampede Lergulv. Omkring ved Midten af det 19. Aarhundrede (1851) gik den gamle Rokkedrejer til Hvile efter et meget virksomt Liv — hans Hustru var død et Par Aar i Forvejen. De hviler begge paa Endersløv Kirkegaard.

De tre ældste af Børnene havde allerede den Gang fæstet Bo andre Steder. Ane var blevet Gaardmandskone i Himmelhøje. Den ældre Søn Frantz blev ogsaa Rokkedrejer og Brøndsætter og nedsatte sig i Kirkestræde i Kjøge, hvor han fik en stor Virksomhed, fik Patent (Eneret) til paa en egen Maade at sætte Brønde, og leverede i mange Aar en Masse Rokke til Island. Blev paa sine gamle Dage Skibsreder. Elisabeth kom til Dyrehavegaarden ved Vallø. Den yngste af Rokkedrejerens Børn var Hans Olsen, der ogsaa blev Rokkedrejer og Pumpemager, og arvede Hjemmet og Værkstedet i Endersløv. Hans Olsen deltog i det vaagnende politiske Liv ved Midten af det 19. Aarhundrede og blev opfordret til at stille sig til Valg til den grundlovgivende Rigsdag, han trak sig tilbage, men vedblev hele sit Liv at være polisk interesseret. — Var i mange Aar Sognefoged og Sogneraadsformand.

Nu ejes Hyldestentehuset af Erik Jørgensen, der er gift med en Datter af Gaardejer Frants P. Hansen i Kannerød — altsaa en Sønnestatter af den gamle Rokkedrejer Ole Henriksen.

Navnet Frants har været temmelig almindelig i Slægten, saa de fleste, der bærer dette Navn her paa Egnen hører sikkert til Familien. Vi kan altsaa følge Slægten fra 1670 til Dato — over halvtredje Aarhundrede — men den gamle Rokkedrejer kan jo nok betragtes som Kronsuddet af Ætten.

Efterskrift.

Maler Frants Olsen (født i Birkeby v. Kjøge) en Dattersønnesøn af den gamle Rokkedrejer, har for flere Aar siden udgivet „Spinderokkens Historie“, en meget velskreven Bog, hvori der ogsaa gives Bidrag til hans Oldefaders Historie, og i „Aftenposten“s Søndagsnummer for 2. Novbr. 1924 har samme Forfatter givet en meget smuk og tiltalende Skildring af den gamle Rokkedrejer i Endersløv. Af disse to Kilder i Forbindelse med min Moders Fortælling om sin Fader — har jeg hentet ovenstaaende Optegnelser af min Bedstefaders og nærmeste Slægts Saga.

Hr. Knud i Rislev.

Ved *Niels Stenfeldt*.

I Rislev og Fensmark havde man i Aarene mellem 1607 og 1621 en underlig Præst, der af en Lensmand her-nede i Vordingborg Len blev omtalt som „et overdaadigt Menneske“; han hed Knud Jensen og var Søn af en Næstved-Borger, hvis Gaard laa „paa Ringstedgade mellem Peder Straales og Hans Meesemands Gaarde“. — Sin Barn-dom og Ungdom levede han Byens Liv med, og det har præget ham. Læser man i Byens gamle Tingbog og i Raadstuebogen, slaar der ud af dens Blade en ram Lugt af Raahed, Stridighed, Overtro, Trolddomstro; det vrimler af Beretninger om Tyverier med øjeblikkelig paafølgende Henrettelser; en bliver greben om Formiddagen, overbevist ved Vidner, og en—to—tre dømt til „Galge og Gren og heden Jord“, d. v. s. til at begraves i uindviet (hedensk) Jord, alt inden Solen er gaaet ned over hans Brøde. De „levede Livet farligt“ for at bruge et moderne Udtryk, de gamle Næstvedborgere.

Knud Jensen blev Student og blev en fin Latiner, i sin Embedsbog skrev han stadig satiriske Bemærkninger paa Latin; han tog sin theologiske Eksamen. Faderen døde, og Moderen giftede sig igen med en Raadmand i Næstved, Hans Duerick, som boede i det gamle, endnu eksisterende „Store Stenhus, kaldet Kompagniet“. Rimeligvis ved Stedfaderens Indflydelse blev Knud Jensen i 1607 Kapellan i Rislev og Fensmark, som man dengang sagde, da Fensmark først et Aarhundrede senere blev Hovedsognet, hos den gamle Hr. Niels Pedersen, som da var 82 Aar og nok kunde

trænge til en Medhjælper. Den gamle Præst boede ikke i den „Præstegaard“, der laa ved Rislev Kirke som hørende til Kaldet; den var forpagtet ud til en Bonde; nej, hans Hjem var inde i Købstaden ved Storebro, og det maa have været drøjt for den gamle Mand at køre i alt Slags Vejr ad elendige, „onde“ Veje den milelange Tur ud til de to Sognekirker.

Den gamle Hr. Niels har ogsaa været en „overdaadig“ Herre, efter hvad Krøniken beretter. I 1608 (den 4. Juli) var den 83-aarige Præst og hans Kapellan stævnet for Byretten for en Skandale, de i Fuldskab havde begaaet. De havde drukket saa tæt, at de var bleven oplagt til Løjer. Dem fik de ogsaa i Gang, og de blev efter Tidens Skik ret grove. Der staar derom i Tingbogen:

„Da er fremkommen for Retten Anne Peders og vidnede, at Hr. Knud skikkede Bud efter sine Karle og spurgte, om de kunde ingen Skælmeri gøre, og i det samme førte (skubbede) de hverandre paa hende, som hun gik med en Skuffel (Skovl) med nogen Ild, saa hun faldt omkuld og spildte Ilden“. — „Endvidere bekendte hun, at da Hr. Knud kom i Gaarden, slap han en Kat af en Pose og sagde: Far nu om i de tusinde Djævles Navn!“ — „Nok bekendte hun, at Hr. Niels Persen ved Storebro slog et Slag paa Laasen, som var for Naboens Port, med en Øksehammer, og siden rakte han Karlen Øksen og bad ham slaa Laasen sønder“. Apollone Mikkelsdatter vidnede, at Hr. Niels, Hr. Knud og Merette, Hr. Niels' (den gamle Sognepræsts Kone) og deres Medfølgere kastede ud af Aastuen Kobber, Tin, Klæder og andet, hvad der var derinde, og en Part deraf slog de sønder“. — Det var da „Skælmeri“, saa det kunde lade sig høre.

Ogsaa fra 1604 foreligger der i Tingbogens underlige Forhør — de har ofte hverken Hoved eller Hale — noget om Knud Jensen, som viser, at han ikke alene var skrap i Munden — det var hans Hovedfejl — men ogsaa til at bruge Næverne. Per Orgelmester (Organist) havde indklaget Knud Jensen for, at han havde slaaet nogle Tænder

ind paa ham, just, da han havde sit Bæger for Munden. — „Christen Skrædder bekendte, at Per Orgelmester mistede ingen af sine Tænder udi Jacob Orgelmesters Hus, men han saa, at Knud Jensen slog hannem med en Tinpotte, men den Tid havde Per intet Bæger for sin Mund. — Jacob Orgelmester — Værten — bekendte, at han var i Gaarden og kom ind i Stuen; da saa han, at Per Orgelmesters Mund blødte, og han saa ingen Tænder at være kommen af Per Orgelmesters Mund den Tid, men Knud Jensen bekendte selv, at han slog til Per med en Tinkande“.

Gamle Hr. Niels Pedersen døde i en Alder af 92 Aar, og Kapellanen blev Sognepræst. Han forlod sin Bolig i Næstved og flyttede ud til den Præstegaard, han havde i Rislev; det fremgaar af en Historie, som siden skal berettes. Vi læser intet om ham, før vi faar at vide, at han i 1620 har været stævnet og er bleven dømt for Landemodet — den gejstlige Overret, der holdes to Gange om Aaret i Roskilde Domkirke. Han var anklaget for „Simoni“, 卽: Handel med gejstlige Embeder. Hr. Knud havde ingen grove Forbydelser paa sin Samvittighed, men han havde to meget slemme Fejl: han gav efter for sin Drikkelyst, og under Rusen ytrede han dristige Ting, som siden bragte ham i Fortrød; naar han saa blev ædru, slog han det hen: hans Ord havde ikkun været ment som Spøg; man maatte jo huske paa, de var falden i en ærlig Rus, saa man vidste aldrig rigtig, hvor man havde ham. — Kong Christian den Fjerdes Advarsel mod Drukkenskab hos Præster kunde gælde for vor Hr Knud: „Præsterne bør vare sig for Drukkenskab og raade alle til Maadelighed, selv sky al Overflødighed i deres Bryllupper, Barsel og Gæstebud, ej brænde Brændevin i deres Huse, meget mindre byde eller forebære det, holde sig fra Dansen med Glas i Haanden og deslige verdslige Usømmeligheder, som de i sig selv gudeligen kan betænke“.

Vi søger atter til Tingbogen og finder Sammenhængen med denne „Simoni“, som iøvrigt vanskeliggøres, for den samme Mands to Vidnesbyrd strider tilsyneladende mod hinanden. Den 8. Novbr. 1619 sagde han for Retten, hvor

„Jep Pedersen, Foged paa Vordingborg Slot, paa hans Husbond, velbyrdige Palle Rosenkrantz's Vegne vidnede, at to Kaldsmænd gav Hr. Knud i Riisløff 14 Dages Varsel imod Vidnesbyrd at paahøre“. — Hr. Knud maa have brudt med sin Stedfader, Raadmanden Hans Duerick (Duffrich), for denne stod frem „og vidnede efter Loven med højeste Ed, at den Tid salig Hr. Niels Eskilsen (Præst) her i Byen (Næstved) var død, og samme Kald var ledigt, da kom Hr. Knud en Dag ind til hannem og bad hannem, at han paa hans Vegne vilde indgaa til Borgemester Anders Nielsen og bede hannem, at han vil forhjælpe Hr. Knud til samme Kald, saa vilde han give hannem et Hundrede Daler; dog saa Hans Duerick ingen Penge“. — Sønnen af den omtalte Borgmester, Jacob Andersen, vidnede, at den Tid samme Kald var ledigt, kom Hr. Knud ind til hannem en Løverdag Eftermiddag og ombad hannem, at han vilde forhjælpe hannem til samme Kald, saa vilde han give hannem hundrede Daler; og der Jacob talte med sin Fader derom, svarede Borgemester, at han vilde give hans hundrede Daler tusinde Djævle udi Vold („— att hand vilde giffwe hans hundere daller thusind dieffle wdj wold“).

Da var til Stede Hr. Knud og svarede, at hvad Hans Duerick haver vidnet om hans Ord, da var de ikkun giort udi Kortvillighed (- tysk Kurzweile - for Spøg), at han dermed vilde prøve Borgmesteren, thi han vidste, at han var dog pengebegærlig. — Dette var Vidnesbyrd om Hovedsagen, men der var andre, som meldte om ugudelige Ord, Hr. Knud var fremkommet med. — „Jens Hansen Drauger vidnede, at nogen Tid efter sidste Bededag — man havde 3 paa Rad — var Hr. Knud inde hos Rasmus Jørgensens. Da hørte han, at Hr. Knud sagde, der var tusinde Djævle udi disse mange Bededage“. Og andre: „Rasmus Glarmester og Povl Nielsen var tilskikkede til Niels Jensen, som laa ved Sengen (til Sengs). De vidnede, at den syge sagde, at han og var til Stede hos Rasmus Jørgensen den Dag, Hr. Knud var til hans (hos ham) og købte to Stude. Da sagde Hr. Knud, at han skulde været her ude (i Næstved) havde ikke de Pokkers (Fandens) Bededage været“.

Den fristede Borgmester anmeldte nu Hr. Knud for Provsten i Tybjerg Herred, Hr. Jacob Lauritzen i Herlufmagle, for Simoni. Han lod Klagen gaa videre til Bispen, Dr. Hans Resen, der beordrede ham til foreløbig at suspendere Præsten og lade Embedsbrødrene i Herredet besørge hans Præstegerning. Samtidig indstævnede Provsten ham for Landemodet og fik der Dom over ham, saa han var afsat som Præst. — Hr. Knud var harmfuld overfor den haarde Behandling og vilde ikke bøje sig. Han respekterede ikke Dommen, men besteg sine Prædikestole, og det med Vold og Magt. Derom fortæller os et Brev fra Lensmanden; han skrev til Kansleren, Christen Friis, hvem han giver den venlige Titel „kære Broder“.

„Min kære Broder og synderlige gode Ven! Ganske venligen givendes dig til Kende, hvorledes en Præst her paa Lenet ved Navn Hr. Knud i Riisløff til Landemodet for nogen sin Forseelse er dømt fra sit Kald nu i Sommer, og endog (skønt) Provsten blev af Biskoppen befalet at forordne 6 (Nabopræster), som udi hans Sogn skulde forrette Tjenesten til Sagens endelige Paadømmelse, saa haver han sig dog i Begyndelsen understaaet selv at forrette Tjenesten, men siden derefter nogen Tid sig fraholdt; men da Vidnesbyrdene var til Landstingsstadfæstelse, haver han i samme Sag taget Kongelig Majestæts Stævning (til Højesteret) og sig med de samme straks indvæltet og udimod Dom og Forbud indtraadt udi forrige hans Sogn at gøre Tjeneste, og Provsten og en anden Præst, som han havde forordnet at forestaa Tjenesten, pludselig og med ubekvemme Ord (Skældsord) af Kirken fortrængt og forjaget, ja, siden understod han sig Tjenesten at forrette. — Da Provsten mig saadant beklagede, haver jeg forordnet min Fuldmægtig, som Provsten skal bistaa saadan hans Gevalt med Gevalt at styre. Men der de var kommen til Kirken, og det havde ringet tredie Gang til Prædiken, haver han endog ikke villet lade Kirken oplukke, men trodseligen dennem Nøglen forholdt og vilde ikke lade oplukke, saalænge de til Stede var, men der de foraarsagedes for større Forargelses Skyld

at begive sig derfra, haver han siden selv forrettet Tjenesten. Og da Provsten atter til Landemode for saadan hans Modvillighed hannem indstævner, haver han ikke villet møde; dog er der dømt paa hannem derefter at staa til Rette og paa at holde sig fra Kaldet, til der blev paakendt fra højere Øvrighed. Dog alligevil vil han ikke rette sig derefter, men endnu trodseligen sig understaar Tjenesten at forrette imod Provstens Beskikkelse og endogsaa lader sig høre udi Selskab (han skriver „Siellschab“) med mange ubekvemme Ord, hvormed Provsten sig beklager, at han hannem truer og undsiger, saa han ikke ved, hvor og naar han kan være sikker for hannem, saa han er „itt offuerdaadig mennische“. Efter slig Lejlighed er jeg paa det venligste af dig begærendes dit gode Raad, hvad dig bedst tykkes, at jeg skal gøre herudi“. — „Aff Wordingborrigh slott dend 22. octobr. Anno 1620. Palle Rosenkrandz“. —

Netop samme Dag sendte Kongen Brev om Præsten til Hr. Palle Rosenkrantz:

„Vor Gunst tilforn! Vid, at eftersom os underdanigst berettes, hvorledes en ved Navn Hr. Knud, fordem Sognepræst til Riisløff og Fensmark Sogne udi dit Len, som for nogen sin Forseelses Skyld er bleven dømt fra sit Kald, skal nu for kort Tid siden sig udi nævnte Kald igen have villet indtrænge med Tjeneste at gøre og anden modvillig Forhindring, han Provsten (Proffuisten) udi sit Embedes Forretning udi disse Sogne skal have bevist, da beder vi dig og vil, at du Hr. Knud Prædikestolen og Kaldet lader forbyde og en anden dygtig Person efter Ordinansen lader til dette Kald igen kalde“. —

Da nu selve Majestæten havde lukket Kirkerne for Hr. Knud, drog den ulykkelige Præst til København og fik Kong Christian i Tale paa Højbro (der virkelig den Gang var en høj, spids Plankebro med et Taarn paa Midten og førte fra Højbro Plads over til Slottet); det fortalte han da, som vi senere skal læse; Kongen skulde da have stillet ham et andet Præsteembede i Udsigt i Sønderjylland. Denne Samtale hjalp ham for Øjeblikket økonomisk, hvad følgende Konge-

brev vidner om. Kongen vilde ikke, før Højesteret havde dømt i Sagen, slaa Haanden af Præsten, der vel nok har haft et Parti i Menighederne for sig:

„Vi haver naadigst bevilget Hr. Knud Jensen, Sognepræst i Riisløff og Fensmark Sogne, at han maa nyde saa vidt af Tienden i hans Sogne, som han havde forhen, før han imod Forbud understod sig at befatte sig med sit Kald, der han var det forbuden, saa og lade hans Fæmon (Kreature) tære, hvad Foder han kan have. Thi beder vi dig og vil, at hannem ingen Forhindring derimod sker. Hafniæ d. 26 X bris (December) 1620“.

Hr. Knud Jensen havde imidlertid faaet sin Sag appelleret til Kongens Retterting (Højesteret), som afsagde sin Dom i 1621. Den fremstiller først Sagen set fra hans Side, at han „i Drukkenskab“ er fremkommen med den kriminelle Udtalelse om de hundrede Daler, og at „aldrig han efter den Tid ydermere skal have om samme Kald anmodet“; og Provsten har af den Grund med Urette suspenderet ham. Han mener sig ogsaa højlig forurettet af de Myndigheder, der ved Roskilde Landemøde bekræftede Præstens Dom.

Den Dom, Landemødet var kommen til, endte saaledes: „Efterdi Hr. Knud ikke kan benægte, at han jo haver budt Penge for Kald, dog at det efter hans egen Beretning er sket udi Skæmtevis, hvilket ikke bør ske udi saadan vigtig Handel imod christelig og Øvrigheds strenge Forbud, kunde vi ikke andet forefinde end, at Provsten haver dømt ret, og at Hr. Knud haver forbrudt sit Kald. Hvad anlanger de utilbørlige Ord om Bededage, kunde vi ikke dømme, førend der dømmes paa. Desuden irettelagde Hr. Knud et Indlæg, hvor udi han formente, at Hr. Jacob (Provsten) ved sin Dom havde gjort hannem Uret, efterdi han kan bevise aldrig at have udbudt, hverken ved Hans Duerick eller Jacob Andersen (Borgmestersønnen), for samme Kald enten Guld, Sølv, Penge eller Penges Værd hos Borgemester eller nogen Øvrighedsperson, som han nu beviste ved et Vidnesbyrd af Næstved Byting den 20. Novbr. 1620, som Jacob Andersen haver vidnet: „Da er fremkommen Jacob Andersen og var

hans forrige Vidnesbyrd, han i samme Sag vidnet haver, gestændig (han vedstod det) og vidnede ydermere ved højeste Ed og oprakte Fingre efter Loven, at hverken Hr. Knud Jensen eller nogen anden paa hans Vegne nogen Tid haver leveret enten Guld, Sølv, Penge eller Penges Værd, ej heller nogen Haandskrifter at frembyde til hans salig Fader, Borgemester Anders Nielsen, for bemeldte Næstved-Præstekald at bekomme“. Saaledes formelder Tingsvidnet, men alerneste, da han sad hos Hans Duerick og var beskænket blandt andre Godtfolk, da lod han Skæmtsord falde, vor kongelige Reces og Lov derved ikke tænkendes at ville overtræde“. Disse to Vidnesbyrd af Jacob Andersen synes at stride mod hinanden, men gør det i Virkeligheden ikke; det første siger, at Præsten har henvendt sig til Borgemesteren om Præsteembedet gennem Mellemand og har ladet forstaa, at han var villig til at yde Penge for Hjælpen; det sidste siger kun, at han ikke er fremkommen med Pengene. Derfor kan Jacob Andersen sige, at han ogsaa staar ved sit første Vidneudsagn.

Saa faldt Højesterets Kendelse:

„Da efter Tiltale, Gensvar og denne Sags Omstændighed, og eftersom Hr. Knud Jensen haver selv vedgaaet og er bekendt, saavel som og nu for Retten ikke kunnet benægte sig slige Ord jo at have talt og sagt om de Penge, han skulde have udbudt for det Kald, som samme Vidnesbyrd haver vidnet om, skønt han vil undskylde sig med saadanne Ord og Tale at være falden udi Drukkenskab og skæmtevis, hvilket dog en Præst ikke sømmer imod Ordinansen og vor Reces' Lydelse, og han derfor er bleven dømt derved at have forset sig og derfor sit Kald at have forbrudt, da sagde vi derpaa saaledes af for Rette:

„At samme Dom bør ved Magt at blive, og hans Dommere ved Landemodet bør for Hr. Knuds Tiltale kvit at være, dog, hvad belangendes de andre Ukvemsord, han beskyldes for at lade sig forlyde med om Bededage — som han dog benægter — da, dersom slige Ord hannem herefter med bedre og tryggere Vidnesbyrd kan overbevises, da gaa

derom, hvad Ret er. Og Hr. Knud skal give sine 4 Landemode-Dommere hver af dennem til Kost og Tæring 10 Rdl.“. Hermed var Knud Jensen altsaa afsat som Præst, men havde han kunnet ane, at han saa snart skulde forlade Rislev og Fensmark og komme tilbage til Næstved, ikke som Præst, men i et ringere Brød, saa vilde han vel ikke have ønsket at sælge den Have, som Bytingsbogen omtaler den 21. Juni 1619, men han var nok tvungen dertil af Pengetrang.

Der staar:

„Claus Holst stod i Dag inden Tinge med Fuldmagt af Hr. Knud Jensen, Sognepræst til Rislev og Fensmark Sogne, skødede og afhændede fra Hr. Knud Jensen, hans Hustru, Børn og Arvinger (dette er det eneste Sted, det omtales, at han var gift) en Have, liggendes ved Ringsted Port, og til Rasmus Nielsen, Træskomager, hans Hustru, Børn og Arvinger og den at nyde, bruge og beholde, mens Verden staar (∴ for Fremtiden), dog saa, at hvad Jordskyld der aarligen afgaar til Helliggejstes, skal Rasmus Træskomager og hans Arvinger udgive“. — Nu, da han var kommen til Byen, maatte han som fattig Mand se at komme af med sin Fødegaard; han skyldte den Rasmus Træskomager, der købte hans Have, mange Penge, men ham undede han ikke Gaarden; vilde derimod en af hans egne Slægtninge købe den, saa han kunde betale sin Gæld, saa han hellere det.

„I 1620, den 15. Maj, fremstod paa Tinget Christoffer Knudsen paa Hr. Knud Jensens Vegne, og var det i Dag hans fjerde Tingdag, udi hvilke han lovlig havde lovbudt Hr. Knuds Gaard, som er beliggendes paa Ringstedgade imellem Peder Straales paa den ene og Hans Meesemands Gaard paa den anden Side, om der var nogen, enten Slægt eller Blodsforvandte, som samme Gaard vilde købe, da var han (Gaarden) fangelig (∴ til at faa) for Sølv og Penge. Og ingen frenkam, som købe vilde“.

Det blev dog Træskomageren, der fik Gaarden. Den 29. Januar 1621 staar der: „De haver givet Hr. Knud Jensen 14 Dages Varsel imod Indførsel udi hans Gaard her i Byen for, hvad han Rasmus Træskomager er skyldig efter

hans Regnskabsbog og Hr. Knud udgivne Haandskrifts Lydelse (hans Laanebevis). Og Borgemester og Raad her i Byen havde i lige Maade givet fornævnte Hr. Knud lovligt 14 Dages Varsel for Indførsel i samme hans Gaard for, hvad han er de husarme her i Byen skyldig, Hovedstol og Rente“.

Han maatte skaffe sig et Levebrød, og han blev Organist, ogsaa en gejstlig Stilling, som burde have forpligtet ham til at vare sin løse Mund, men det var ham ikke muligt; naar Øllet gik ind, gik Viddet ud. Han skabte sig mange Fjender, der altid lurede paa hans Ord og skyndte sig at faa ham for Retten. Tingbogen indeholder en lang Række Sager om Knud Jensens mærkelige Udtalelser, saaledes den 23. Septbr. 1623:

„Hr Knud Jensen sagde til sin Stedfader, Hans Due-rick, Raadmand, at han (Hans D.) havde hjulpet ham (Knud J.) af det Sæde (Præstestillingen), han sad udi; han (Knud J.) skulde sætte ham igen af det Sæde, han sad udi (Raadmandsstillingen). Dertil svarede Rasmus Jørgensen, Raadmand, og sagde: „I maatte end sætte det hos: saa vidt I kunde gøre det med Lov og Ret“. —

Den 22. Maj 1624 udtalte et Vidne:

„Hr. Knud var udi Karens Hus, og som de sad, hørte Vidnet, at Hr. Knud sagde, at han havde tjent Gud her til Dags, han har ikke villet hjælpe hannem; nu vil han tjene Satan og Djævelen, og haaber til, han skulde nok hjælpe ham“. — En anden sagde: „Han har haft mange Ord mod Gud og vor christelige Religion, enten det nu har været Skæmt (!) eller Alvør, heller i Drukkenskab“. — Og en tredje: „Han havde taget en blaa Kappe over sig udi Ane Jostis Stue (for gejstlige Personer var sorte Klæder det eneste sømmelige). Da sagde Claus Lyder til Hr. Knud, at den Kappe var god til en Rytter; da svarede Hr. Knud: „Hvi skulde jeg ikke have en blaa Kappe, efterdi Præsten staar for Alteret med en Fastelavnskappe?“

Den 20. Maj 1627 var der atter en Sag med ham for Retten, der kaldtes han „Orgemester (Organist) til Skt. Mor-

tens Kirke“. En Borger, Hans Svendsen, vidnede imod Hr. Knud, som havde sagt, Gud har ilde lønnet hannem; nu vil han tjene Djævelen; han vilde aldrig være Ven med Gud, før han blev hævnnet over et Menneske, som havde skadet ham. Dette sagde han i Hans Skomagers Hus, hvor de sad og drak for to Aar siden. — Da en ytrede, han skulde trøste sig ved Jobs Exempel, svarede han: „Hvad Djævelen er Job for en, jeg ved, hvad Afkom han er af; Jobs Bog er ikkuns en Fabel“.

Den 9. Juni 1628 faldt der et Vidnesbyrd mod Hr. Knud, som virkede fældende. Han havde tilladt sig at kritisere selve Kongen, Christian den Fjerdes Krigerdygtighed, det var under Trediveaarskrigen, Kongen havde stadig haft Uheld med sig: „Povl Sigvartsen vidnede, at straks efter at Fjenderne desværre var indkommen i Jylland, da kom Hr. Knud ind til ham og sagde: „Kongelig Majestæt maa kriges, hvor længe han vil, han skal aldrig faa Sejr“. — Ogsaa Hans Svendsen vidste noget derom: „Hr. Knud kom ind til Hans Skomager og sagde, at han havde talt med Kongelig Majestæt paa „Høysbroen“ i København og beklaget sig over, at han var kommen af hans Kald; da skal Hans Majestæt have svaret Hr. Knud: „Da kan du tage det der“ (∴ et andet Kald i Sønderjylland). Og der Fjenderne var kommen i Jylland og Holsten, sagde Hr. Knud: „Nu kunde Hs. Majestæt tage det der igen“ (∴ Præsteembedet). Det er vel disse Ytringer, der er bragt for højere Vedkommende og saa har foraarsaget, at den sølle Mand kom i Fængsel, snarere end den nye Landemodesag om hans frække Ord om Gud og Djævelen, som skaffede ham af ogsaa med Organiststillingen, for af den Grund havde man vel ikke behøvet at fængsle ham. Der staar under den 15. Septbr. 1628:

„Eftersom ærlige og velagte Mand, Peder Jabobsen, Ridefoged til Vordingborg ved sin Fuldmægtig, Oluf Slegt, har her for Retten ladet fremføre en Fange ved Navn Knud Jensen, forrige Organist til Skt. Mortens Kirke og efter en Landemodes Doms Indhold anlangende nogle bespottelige og forargelige Ord, han imod Gud og hans hellige Ord skulde

have talt, sætter i Rette, om han ikke efter Dom og disse bespottelige Ord og Menighedens store Forargelse bør at straffes paa hans Liv“.

Saa galt gik det nu ikke. Han beholdt Livet og Friheden, men stadig strømmede Angivelser ind imod ham. I 1629 fremstod der et Vidne og sagde, „han mindedes nogle Ord, Knud Jensen — nu sagde man som oftest ikke mere „Hr.“ om ham — havde talet i Hans Duericks Hus udi „Ølsmaal“ for to Aar siden. Niels Jacobsen sad da med Knud Jensen ved Bageovnen og drak, thi Niels Jacobsen havde været til Hans Duericks med noget Arbejde. Da fortalte Knud Jensen, at han havde været til Brunsbjerg i Preussen (Ϸ: Braunsberg — i Nærheden af Königsberg, dengang som nu en fuldstændig luthersk Egn) med flere danske „Studerere“; da havde han faaet flere af de jesuitiske Skrifter, hvilke han holdt meget af, og var der bleven en af dem, som kom ud med hannem, som blev der under deres Religion, og Knud sagde, han fortrød, at han blev der ikke, for den Person, der blev, var bleven en mægtig Biskop. — Da sagde Niels Jacobsen til Knud Jensen: „Det er bedre at være her udi Dannemark med et ringe Stykke Brød (Indtægt) end at være dernede i deres Religion med store Rigdomme. Det er dog Skam, som Papisterne (Katolikerne) har med at fare“. Derpaa svarede Knud Jensen og sagde, det var Skam (noget skammeligt), en Part af disse Præster har med at fare her i Dannemark. — Dog har Knud Jensen engang sagt til ham, at han talte saa, for han vilde derved forsøge (prøve) hannem. Og stod Knud Jensen for Retten og vidnede med høj Ed og benægtede, han aldrig havde været til Brunsbjerg, ej heller nogen andre Steder udi Tyskland“.

Senere fandt Hr. Knud ud af, at alle disse Ulykker, han havde lidt under, kun kunde forklares som en Virkning af Trolddom. Og nu erindrede han ogsaa, hvorledes Trolddommen var kommen over ham.

Den 21. Septbr. 1629 mødte han for Retten og vilde have dette klaret: „Eftersom Knud Jensen udi Rette lagde

Landstingsstævne, hvorudi han har stævnet nogle Rislev Sognemænd deres Sandhed at vidne imellem ham og Johanne. — Da fremkom Peder Bosen af Kalkerup (i Rislev Sogn) og vidnede, at for nogle Aar siden, den Tid, Hr. Knud boede i Rislev, har Hr. Knud budt ham og hans Hustru til sig til Gæst, og som de sad, kom Johanne ind til Hr. Knud og krævede ham for nogle Penge. Da sagde Hr. Knud: „Jeg har nu ikke Tid at tale med eder“. Saa gav hun hannem mange onde Ord. Da tog Hr. Knud et Dørhængsel og vilde have slaaet hende med, men Peder Bosen tog fat paa hans Arm og sagde: „Nej, Hr. Knud, ikke saa!“ Saa kom Johanne ud; da hørte han, at hun bad, Hr. Knud skulde faa en Ulykke, og det kunde han høre, til hun var kommen omkring Kirken, at hun lovede ham en Ulykke, og Karen, hans Kone, havde hørt, hun sagde, at han skulde faa en Fandens Ulykke“. — Ogsaa Hans Nielsen i Rislev, Snedker, vidnede, at baade han og hans Hustru har hørt, at Johanne har lovet Hr. Knud en Fandens Ulykke. — Per Skrædder i Rislev saa, at Johanne gik fra Hr. Knuds Gaard i Rislev og ad den grønne Sti, som løber til Kirken, og som hun gik, vendte hun sig tilbage mod Præstegaarden og sagde, Hr. Knud skulde faa en Fandens Ulykke“.

Se, det var da tydeligt nok Trolddom, mente den haardt ramte Mand, og han klagede da saaledes for Retten;

„Eftersom Johanne i Næstved har for 10 Aar siden forleden udlovet til mig og over mig Ulykke at skulle faa og overkomme, og efterdi at Vidnerne udtrykkeligen formelder og vidner hende paa, saadant at have mig forjættet, saa desværre saadant hendes Løfte er alt for meget fuldkomment (gaaet i Opfyldelse) over mig, og hvad mig tilhører, endog (skønt) jeg ikke vel burde at give „Defflen“ nogen Ære eller tillæge hannem saadan Magt at have, saa efterdi ved Vidner og sandelige Tegn erfares, saadant at have haft sin fulde Gænge over mig, kan jeg ikke andet end give hende fuld Sag at være en Aarsag formedelst sit Trylleri og Trolddomskunst udi min store Ulykke, som aabenbarlig er for Gud og hvert ærligt Menneske, mig kender og tilform kendt

haver. Har Troldfolk udi Moses' Tid været til og efter Guds Befaling Lov over dem at være givet, da kan de meget mere findes at være til nu og meget mere kraftige at være i deres „Dieffuels Konster“, efterdi det stunder til den sidste Verdens Tid“. —

Ved samme Lejlighed fremførtes der et Vidne, som hed Boel Pedersdatter, der villigen, uden al pinligen Forhør bekendte, at Ane Per Smeds i Hellufmagle var en Troldkvinde og har forgjort Lauritz Olsen, fordi han pantede hende for hendes Gærder. Udi lige Maade har hun forgjort Lauritz Tysk. Udi lige Maade bekendte Vidnet, at den Stud, der kom til Hr. Knud paa Kirkegaarden, den havde Johanne kommet Fanden udi, saa han skulde støde ham ihjel, fordi han slog hende“.

Det fældende Vidnesbyrd skulde synes at kunne bringe hende paa Baalet, men Retten tog ikke Hensyn til Knud Jensens Klage over hende; den mente, han kunde takke sig selv for sine Ulykker, her behøves ingen overnaturlig Forklaring:

„Knud Jensens Saggivelse kan ikke agtes, fordi saa det synes, at han, som sig selv saa groveligen har forset og derover er dømt baade fra Kald og Kittel, vilde saaledes med hendes Liv (Henrettelse) sin Sag besmykke; men hvad belanger, at hun nogenledes haver vedgaaet, at hun med Signeri eller sligt kan fly Raad til Mælk (til at faa Smør til at kerne sig) eller andet, da bør hun derfor at straffes efter Kongelig Majestæts Forordninger, efter som hun af Øvrighed eller Dommer bliver tilfunden“. Konen blev sat i Fængsel og ventede sig Døden, men den 21. Oktober 1629 blev hun benaadet med Landsforvisning; der staar: „Johanne stod her for Retten og bepligtede sig under hendes Livs Fortabelse at ville rømme alle Kongelig Majestæts Lande og Riger inden 3 Solemærker“.

Endnu nogle Gange ser vi noget angaaende Knud Jensen. I 1628, den 19. November lader Kongen skrive til Høvedsmanden paa Vordingborg Slot, Peder Basse: „Vi bede dig og ville, at du den Præst, som paa vort Slot

Vordingborg sidder anholden formedelst Gudsbespottelse og andre Mishandlinger (Ugerninger) og Forseelser, han beskyldes fore, vel forvaret hid til vores Statholder udi vor Købsted Kiøbenhaffn forskikker, hvor han siden skal forvares indtil hans Sag ved Retten og lovlig Proces efter Vidnesbyrder og Dokumenter bliver forhørt“.

Midt i næste Maaned (d. 17. December 1628) har Kongen bestemt, at Processen skal foregaa i København for Borgemestere og Raad. Han sendte dem dette Brev: Christianus Qvartus.

Vor Gunst tilforn. Vider, at fra vor Købsted Næstved er hid ankommen en afsat Præst med Navn Knud Jensen, som paa det blaa Taarn sammesteds er for nogen Angivelse anholden. Thi bede vi eder og ville, at I forskrevne Knud Jensens Sag med det første, muligt er, for eder tager og derudi sentenzerer og dømmer, efter som I kan eragte christeligt og billigt at være“.

I „det blaa Taarn“ sad Knud Jensen og regnede ud, at han ved at appellere sine Tingsvidner kunde hale Tiden ud, og med Tiden kunde der maaske komme Raad for ham. Kongen afbrød da Borgemesteres og Raads Forhør over ham og sendte ham til Hjembyen, for at han der kunde faa sine Papirer i Orden. Kongen lod skrive: „Borgemester og Raad i Næstved fik Brev Knud Jensen forrige Organist anrørende“. Christianus Qvartus. Vor Gunst tilforn. Vider, at nærværende Knud Jensen, som paa nogen Tid har tjent for en Organist der udi vor Købsted Nestweedt, hvilken for nogle ubesindige og letfærdige Ord her haver været fængseligen anholden efter en Dom, som til Konventet udi vor Købsted Roschild over hannem er gangen, underdanigst haver ladet os andrage, hvorledes samme Dom er forhvervet, imidlertid (imedens) han de Vidnesbyrd, som over hannem vundet (vidnet) haver, havde indstævnet for
: ((Dommer, og førend der paa samme Vidnesbyrd blev kendt (afsagt Kendelse), om de burde komme hannem til nogen Hinder og Skade, underdanigst herhos begærendes at maatte bevilges at føres til Næstved, hvor han begærer at maatte

nyde et lideligt (mildt) Fængsel, indtil paa Vidnesbyrdene er gangen Dom. Thi haver vi naadigst bevilget, at han did maa føres, bedendes eder og ville, at I hannem, indtil paa Vidnesbyrdene er kendt, vel forvaret lader hensætte, saa han ikke bortkommer, som I vil ansvare; desligeste, at I, paa hvad som han for eder indstævner, og I bør dømme paa, sententzerer (dømmer), som forsvarligt kan være. Haver dermed Indseende, at alting ganger rigtigt til, og naar Dom er gangen, vil vi, at I hannem fængseligen igen skal hid skikke med Dommen. — Hafniæ, den 20. Januari; Ao 1629“. — Samme Dag skrev Kongen til sin Lensmand og Landsdommer Jacob Ulfeld og gav ham samme Besked. Han skal dømme paa de Vidnesbyrd, som Organisten har indstævnet eller vil indstævne for ham. —

Myndighederne i Næstved har udbedt sig Oplysninger om Proceduren mod Knud Jensen, og Kongen skriver d. 11. Februar 1629: „Christianus Qvartus. Vor Gunst tilforn. Eftersom I underdanigst er begærendes at maa forstændiges (at maatte underrettes om), hvo der skal være Knud Jensen, forrige Organist der udi Næstved, som for nogen hans Forseelse er fængseligen anholden, hans Anklager og Sagsøger, saa er vores naadigste Vilje, at den, som først haver hannem angivet og anklaget, skal dermed fortfare og Sagen til Ende føre. Hvad Vidnesbyrdene anlanger, paa dennem skal dømmes for deres tilbørlige Dommere. Hafniæ, d. 11. Februari 1629“.

Foraar og Sommer 1629 gik, uden at Knud Jensen rørte paa sig, maaske befandt han sig ganske vel i sit „lidelige“ Fængsel. Men Kongen tabte Taalmodigheden og skrev den 25. Oktober til Lensmanden i Vordingborg Len, hvorunder Næstved hørte, Palle Rosenkrantz: „Vid, at eftersom en afsat Præst sig udi Næstved opholder, som nogen Tid forleden fra vort Slot, København, fængslig did er forskikket belangende Vidnesbyrd, som han formente at ville stævne og svække, og vi forfarer (erfarer) hannem endnu de gejstlige Vidner ikke at have stævnet, da bede vi dig og ville, at du hannem vel forvaret til Kiøbenhaffin forskikker, hvor

Sagen videre kan procederes. Frederiksborg, den 25. Oktobris A. D. 1629“. —

— Efter de sidste Ord i Brevet kan man slutte, at Processen for Københavns Magistrat er bleven genoptaget og ført til Ende; men derom kan man ingen Besked faa, alle Bytingsbøger brændte ved Københavns store Ildebrand i 1728. Man kunde ogsaa tænke sig, at Sagen var bleven appelleret til Højesteret („Herredagen“), men Protokollerne med Herredagsdomme for de Aar indeholder intet om Knud Jensen. Den Dom, de københavnske Magistratsherrer har fældet over ham, og som Kongen har stadfæstet, er bleven haard. Men vi kan slutte af en Sætning, Næstved Tingbog (i 1630) indeholder, hvorledes det endte med ham: Knud var stævnet i en Sag om Penge, men han mødte ikke; der blev givet den Grund til hans Udeblivelse, at „han af Kongelig Majestæt for samme hans begangne Gerninger er forvist Riget“. Og er han hermed ude af Sagaen.

Kilder: Næstved Tinghus, Sjællandske Registre, Kongens Herredagsdomme, O. Nielsen: Københavns Diplomatarium.

Historisk Samfund for Præstø Amt 1930.

Ved skriftlig Afstemning mellem Medlemmerne genvalgte de ifølge Loven d. 1ste Januar 1930 fratrædende Bestyrelsesmedlemmer, Kammerherre Vedel, Amtmand Toft og Gdr. Lauritz Larsen. Til Revisorer genvalgte Amtsfuld­mægtig Andersen, Næstved, og Skolefondskasserer Christian­sen, Lille Næstved.

Bestyrelsesmøde afholdes den 14. Maj 1930, paa hvil­ket Amtmand Toft, Landbrugskandidat, Gdr. Hansen og Arkitekt Tidemand-Dal genvalgte henholdsvis til Formand, Kasserer og til Sekretær.

Regnskabet for 1929 balancerede med 4790,41 Kr.

Samfundets Midler udgør 2459,50 Kr.

Samfundet tæller ved Aarbogens Udsendelse 539 Med­lemmer mod 567 ifjor. Under Hensyn til, at der stadig er Tilbagegang i Foreningens Medlemsantal henstiller Besty­relsen indtrængende til Medlemmerne at virke for Tilgang af nye Medlemmer, da det er af allerstørste Betydning for Samfundets Virken, at saa mange som muligt slutter sig sammen om dette.

Søndag den 22. Juni 1930 afholdtes en velbesøgt Ud­flugt til Sorø. Rektor Raaschou-Nielsen holdt et interessant og instruktivt Foredrag om Sorø lærde Skole gennem Tiderne. Bagefter besøgte man Kirken, hvor Organist Andrup prælu­derede, og Graver Larsen holdt et indgaaende Foredrag om Kirkens Historie og derefter førte Medlemmerne rundt til Beskuelse af Kirken.

I Aarets Løb har Samfundets lidt det Tab at miste et Medlem af sin Bestyrelse, Kammerherre Howden-Rønnenkamp, Næsbyholm, som døde den 26. December. Andetsteds i Bladet vil Medlemmerne finde Mindeord om den afdøde.

Ældre Aargange af Samfundets egne Aarbøger kan faas til Købs for følgende nedsatte Priser: Aargangene 1—8 for ialt 10 Kr. og 1,50 pr. enkelt Aargang, de senere Aargange for 2 Kr. pr. Stk.

Da der af enkelte Aargange nu kun resterer et ringe Oplag, tilraades det snarest at sikre sig, hvad man ønsker.

Modtagne Aarbøger fra andre historiske Samfund afgives til Centralbiblioteket i Næstved, der velvilligst har paataget sig deres Opbevaring og Udlaan.

Forfatterhonorar for Bidrag til Aarbogen er 3 Kr. pr. Side.

Medlemmerne kan antagelig i Lighed med tidligere erholde det af Nationalmuseet udgivne Hæfte „Fra Nationalmuseets Arbejdsmark“ til nedsat Pris (2 Kr. + Porto) ved at indsende Bestilling til Gyldendals Forlag. Ved samtidigt Køb af Aargangene 1929 og 1930 kan Aargang 1828 faas gratis, saa længe Forraad haves.

Januar 1931.

G. Toft,
f. T. Formand.

Kammerherre

P. Chr. Howden-Rønnenkamp

til Næsbyholm og Bavelse afgik den 26. December 1930 ved Døden — et Budskab, som rammer Historisk Samfunds Bestyrelse, af hvilken Kammerherren var Medlem, med Sorg, men ogsaa alle, der — i alt Fald som Deltagere i Udflugten, Samfundet foranstaltede til Næsbyholm 1925 —, lærte ham at kende. Den Krans, Samfundet henlagde paa hans Baare, var en hjertelig Tak til den Afdøde for denne uforglemmelige Dag og for den overordentlige Interesse, han gennem de 50 Aar, han besad Godserne, havde vist de historiske Minder. Deltagerne i hin Udflugt vil erindre, hvilket levende Helhedsindtryk man fik af Godsets Historie og talrige Minder, først ved Mødet i Skoven, hvis 90 fredede Gravhøje vidner om den store Oldtidsbygd, der har ligget paa Næssel. Man husker Underinspektør Broholms Foredrag om hine primitive Folkeslag og den Appel, han rettede til alle Deltagerne om at skaane Minderne om vore Forfædre

i Liv og Død med samme Pietet, som Ejeren af Næsbyholm havde udvist. Det Indtryk, man havde faaet ved denne første Del af Mødet af at være paa en historisk interessant Grund, fæstnedes, da Kammerherre Howden-Rønnenkamp senere i Parken foran det smukke Renæssanceslot fortalte Stedets videre Historie fra det første Næsbyholms Grundlæggelse til vore Dage og om de skiftende Slægter, som havde besiddet det. Med stor Liberalitet førte Kammerherren og Kammerherreinden Selskabet rundt i Park og Slot, for at man ret kunde beundre, hvad Aarhundreder havde givet i Arv, men ogsaa, hvad det kunstinteresserede Ægtepar selv havde beriget Næsbyholm med.

Som sagt — denne Dag paa Næsbyholm hører til de uforglemmelige Minder for historisk Samfund, og ikke mindst vil Mindet om Kammerherrens egen Personlighed leve.

Paa den Dag, Howden-Rønnenkamp kunde have fejret 50 Aaret for sin Overtagelse af Godserne, blev han jordet paa Næsby Kirkegaard, og de mange, som fulgte ham til det sidste Hvilested, og de mange Blomsterdekorationer, som dækkede Baaren, vidnede om, at Howden-Rønnenkamps Liv og Virke havde sat dybe Spor.

MEDLEMSLISTE

Næstved.

Andersen, A. P., Amtsfuldmægtig
Bakman, K. M., Konsulent
Barfoed, Landinspektør
Berth, Enkefrue
Boeck, Bianco, Amtsforvalter
Borre, Lærer
Børner, Boghandler
Christens, Apoteker
Christensen, N. P., Bogtrykker
Christiansen, Skolefondskasserer
Demuth, Larsen, Boghdl.
Diderichsen, Dommer
Frandsen, L. P., Gdr., Gramsvej 6
Hansen, Marie, Frk., Nyvej 2
- Otto, Lærer
Holm, Direkt., Bryggeriet Fønix
Horstman, Godsforv., Bornakke, Næstved
Huus, Direktør
Høyrup, Amtsfuldmægtig
Industriforeningen, (Adr.: Direktør Grøn-
holt)
Ingerslev, Læge
Iversen, Peter, Skomagerm., Ny Østergade
Jensen, C., Mineralvandsfabrikant, Køb-
magergade
- Chr., Overretssagfører
Knudsen, Sognepræst
Larsen, Chr., Lærer
- E., Hotelejer, Akselhus
- Vilh., Forretnf., Næstved Tidende
Mathiesen, Overretssagfører
Mørup, S., Sagfører
Nandrup, Konsul, Kbmd.
Nellemann, Løjtnant
Nielsen, Arndt, Uhrmager
- R., Kommunelærer, cand. phil., Iver
Hvidtfeldsvej 1
Nielsen, H., Læge, Jernbanegade
Næstved Centralbibliotek
Olsen, H. P., Redaktør

Porst, Redaktør
Poulsen, Direktør
Smith, Vilh., Konsul, Kbmd.
Struckmann, Amtslæge
Tidemand-Dal, Architekt
Tirslund, Keramiker, Farimagsvej
Toft, Amtmand
- Frue
Wang, Bogbinder
Ødum, Frue

Præstø.

Bruun, Kr., Redaktør
Dambæk, Sagfører
Damgaard, Farmaceut
Danø, Overlærer
Ernst, Vejassistent
Hansen, Hans, Gdr., Bondest. Sparekasse
- Th., Sognepræst
Haslund, Læge
Kaa, Th., Kantor
Nyvang, Dommer
Orland, Købmand

Stege.

Cruse, Læge
Frederiksen, Præst
Funch, Redaktør
Hansen, Aage A., Typograf
Holmen, Otto, Amtsforvalter
Jensen, Frd., Murermester
- Redaktør
Møns Folkebibliotek
Olsen, Hans Chr., Slagterm., Storegade
Palsøe, Bogholder
Pedersen, Carl, Boghandler
Sandgaard, jun., Manufakturhlder
Storm, Mejeriejer
Sørensen, Jensa, Læge

Storehedinge.

Hansen, Jens, Gartner

Jørgensen, Lars, Husejer
Jensen, Stevns, Bankdirektør
Landsperg, Overretssagfører
Pedersen, H. Chr., Gdr., Aamtsraadsmedl.
Stevns Folkebibliotek

Vordingborg.

Andersen, R. F., Redaktør
Arensbach, Marie, Lærerinde
Caprani, Kæmner
Gregersen. C. V., Murerin., Masnedsund
Halse, Seminarieførstander
Hansen, H., Seminarielærer
Hellum, Lærer
Jensen, A., Agent, Valdemarsgade
Mogensen, sen., Sadelmager, Algade
- P. E., jun, Algade
Olsen, Oluf, Redaktør
Nielsen, L. C., Sagfører, Bankdirektør,
Vordingborg
Rasmussen, M., Overlærer
Sennels, Købmand, Masnedsund
Tange, Enkefru, Algade
Teist, F., cand. jur.
Thorbjørn, Uhrmager
Thune, Boghandler

Allerslev.

Elgaard, Lærer, Allerslev
Hage, T., Kaptajn, Oremandsgaard
Hansen, Laur., Gdr., Ugledie, Mern
Jensen, R., Gdr., Ugledie, do.

Alslev.

Andreasen, Andreas, Gdr., Alslev, Karise
Christensen, Lærer, Taagerup, Karise
Jacobsen, Gaardbest., Alslev, Karise
Larsen, Gdr., Bonderødgaard, Faxø
Pedersen, Gdr., Alslev, Karise
Selchau-Hansen, Propr., Alslevgd., Karise
Stensgaard, H., Lærerinde, Taager., Karise

Aversì.

Jensen, U. P., Gdr., Aversì, Haslev
Krøjgaard, Lærer, Aversì, Haslev

Baarse.

Herskind, Sognepr., Baarse, Præstø
Madsen, Jens, Gdr., Baarse, Lundby

Bogø.

Andersen, A. P., Lærer, Bogø
Pedersen, H. P., Klog, Gdr., Bogø

Borre.

Asmussen, V., Dyr., Nørreby, Borre
Breitenstein, Johs., Gdr., Sdr. Vestud
- P., Gdr., Raaby, Borre
Byager, Svend, Gdr., Aalebæk, Borre
Christoffersen, Chr., Gdr., Enghaveg. Borre
Didriksen, Jørgen, Gdr., Sønderby, Borre
Dreier, Sofus, Snedkermester, Borre
Hemmingsen, Johannes, Gdr., Langmose-
gaard, Borre
Hylleimose, Jens, Redningsforstander, Aale-
bæk, Borre
Jensen Laur. O., Gdr., Raaby, Borre
- Sofus, Gdr., Raaby, Borre
Jørgensen, A., Gdr., Sdr. Vestud, Borre
- Niels, Rentier, Borre
Larsen, Anders, Gdr., Sdr. Vestud Borre
- P., Mejeribst., Holme Mejeri, Borre
- R. P., Gdr, Hesselholt, Nyborre, Borre
Lundqvist, Lærer, Borre
Møller, F., Læge, Borre
Nielsen, J. P., Raaby, Borre
Nøhr, Anders, Gdr., Tiendegaarden, Borre
Sivertsen, Lærer, Magleby, Borre
Skov, Christen, Gdr., Nørreby, Borre

Dalby-Thureby.

Andersen, Brygger, Rode pr. Haslev
- H., Husejer, Assistent, Dallhøj, Rode,
Haslev
Madsen, R. S., Mejeribst., Druestrup, Thu-
reby
Pedersen, Lars, Gdr., Druestrup, Thureby

Damsholte.

Larsen, L. P., Gdr., Røddinge, Stege
Løve, Sognepræst, Damsholte, Stege
Moltke, Grevinde, Marienborg

Elmelunde.

Berthelsen, cand. phil., Elmélunde, Stege
Grønager, Johannes, Gdr., Raabylille, Stege
Larsen, Lars, Gdr., Hjertebjerg, Stege
Nøhr, M. A., Rentier, Hjertebjerg, Stege
Pedersen, Johan, Rentier, Elmélunde, Stege
Rasmussen, P., Friskolel., Elmélunde, Stege
Winther, C., Gdr., Hjertebjerg, Stege

Enderslev-Vraaby.

Jørgensen, E., Sognepræst, Enderslev pr.
Haarlev

Everdrup.

Christiansen, H., Murermester, Engelstrup,
Rønnede

Jensen, C., Savskærer, Everdrup, Rønnede
- Kristian, Ungk., Flintemose, Bøgesø
Jørgensen, H. P., Landpostb., Taageskov,
Rønnede
Lassen, Godsejer Bækkeskov pr. Rønnede.
Nielsen, Valdemar, Gdr., Bøgesø
Pedersen, H. C., Gartner, Flintem., Bøgesø

Fakse.

Brasen, Vaskeriejer, Fakse
Boesen, C., Bøe, Skolebestyrer, Fakse
Christensen, Sofie, Lærerinde, Stubberup,
Fakse
- Alf., Forpagter, Prøvegaard, Fakse
Hansen, Niels, Købind., Fakse
Jensen, N., Gdr., Rejnstrup, Fakse
Johannesen, Sagfører, Fakse
Jørgensen, P., Gdr., Værløse, Fakse
Knuth, Greve, Rosendal, Fakse
Larsen, J. Kr., Sognefoged, Fakse
- Ludvig, Redaktør, Fakse
- Vejassistent, Fakse
- Karl N., Købmand, Fakse

Lau, K., Læge, Fakse
Madsen, P., Gaardbestyrer, Værløse, Fakse
Pedersen, L., Overlærer, Fakse
Petersen, Poul, Gdr., Ebbeskov, Fakse
Rasmussen, J. P., Læge, Fakse
Schøler, Fr., Gdr., Blaabæk, Fakse
Vedsmann, Frands, Førstelærer, Ebbeskov,
Fakse

Fanefjord.

Hansen, H., Gdr., Præstbjerg, Dame,
Askeby
Jensen, J. P., Gdr., Askeby
Nielsen, Chr., Gdr., Amdsraadsmedlem,
Tostenæs pr. Askeby
- Niels Jørgen, Dame Koppel, Askeby
Pedersen, P., Overskovfoged, Lerbæk pr.
Askeby

Fensmark, Rislev.

Hansen, P., Lærer, Rislev, Næstved
Nielsen, Karl, Sognefoged, Rislev, Næstved

Frøslev.

Nielsen, H. P., Sognef, Frøslev, Storeh.
Rasmussen, H., Gdr., Frøslev, Storehedinge

Glumsø-Bavelse.

Baden, H. T., Lærer, Glumsø

Haarlev-Himlingøje.

Jensen, Axel P., Lærer, Haarlev

Jørgensen, Jørg., Gdr., Haarlev
Olsen, H., Handelsmand, Haarlev
Petersen, Jørgen Isak, Gdr., Haarlev
Skov, Lærer, Haarlev
Sjølund, Axel, Bovang, Haarlev St.
Velling, S. D., Dyrslæge, Haarlev

Hammer.

Andersen, Johs., Gdr., Lou
Bjerre, N. P., Lærer, Faarup, Lou
Christensen, J. P., Lærer, Amdsraadsmed-
lem, Ring, Lundby
Hansen, H. P., Lærer, Lou
- Chr., Gdr., Hammer pr. Lou
Larsen, Chr., Gdr., Hammer, Lou
Madsen, N. P., Gdr., Faarup, Lou
Nielsen, Wøldike, Sognepræst, Hammer,
Lou
Pedersen, L. P., Gdr., Faarup, Lou
- Hans, Købmand, Hammer, Lou
Schmidt, Lærer, Hammer, Lou

Havnlev.

Bille, Martin, Gdr., Havnlev, Rødvig
Carlsen, Otto, Gdr., Skørpinge, Rødvig
Havnlev Folkebogsamling, Rødvig
Jensen, Chr., Gdr., Havnlev, Rødvig
- Sofie, Fru, Lille Eje, Havnlev, Rødvig
- Martin, Gaardbest., Havnlev, Rødvig
Jørgensen, And., Gdr., Bækkegd., Havn-
lev, Rødvig
Korsholm Hansen, Sydstevn's Planteskole
pr. Rødvig
Kristiansen, Sognef., Havnlev, Rødvig
Nielsen, Niels, Møller, Havnlev, Storehe-
dinge
Olsen, N., Handelsmand, Stevn's Højskole,
Storehedinge
Pedersen, Johannes, Skørpinge, Rødvig
Petersen, Chr., Mejeriøestyrer, „Sydstevn's
Andelsmejeri“, Rødvig
- Holger, Gdr., Havnlev, Rødvig
- Joh., Landmand, Havnlev, Rødvig
Rasmussen, Chr., Gdr., Højgd., Rødvig
Ravnshøj, Peder, Gdr., Torbjerg, Skør-
pinge, Rødvig
Tudvad, Friskolel., Sydstevn's, Storeh.
Sørensen, H. J., Forp., Thorsgd., Rødvig
Skar, C., Stevn's Højskole, Højskoleforst.,
St. Hedinge

Hellested.

Brandt, Forpagter, Juellinge, Karise

Herfølge.

- Andersen, Anders, Gdr., Bakkegaard, Herfølge
- Anders, Gdr., Hadstrup, Køge
- Hans, Gdr., Kildemosegd., Hastrup pr. Køge
Christen, Christen, Gdr., Svansbjerg, Herfølge
- Niels P., Gdr., Egøje, Køge
Flejsborg, C., Gdr., Hastrup, Køge
Høgsholt, Entreprenør, Hadstrup, Køge
Ingvorsen, Lærer, Egøje, Køge
- Kristian, Sognefoged, Herfølge
Jensen, N. P., Gdr., Sognef., Svansbjerg, Herfølge
Jørgensen, H. P., Lærer, Aashøj, Køge
Larsen, J., Hotelejer, Paaskebjerg, Herflg.
Lorentzen, C., Gdr., Egøje, Køge
Mortensen, Lærerinde, Egøje Skole, Køge
Nielsen, Søren Fr., Gdr., Egøje, Køge

Herlufmagle.

- Harrekilde, J., pens. Lærer, Herlufm.
Nielsen, H. P., Lærer, Gelsted, Herlufm.

Holmeolstrup.

- Herboe, Lærer, Holmeolstrup, Olstrup
Lawatz, O., Forp., Holmegd., Olstrup

Holtug.

- Pedersen, L., Lærer, Holtug, Storehedinge

Hylleholt.

- Grot-Hansen, Kbmd., Fakse Ladeplads
Hylleholt Folkebogsamling
Jørgensen, Johan, Gdr., Vibede, Fakse
Nøkkentved, Kaj, Lærer, Fakse Ladeplads
Rasmussen, N., Gdr., L. Thorshøj, Fakse

Højerup.

- Alsbo, Pastor, Højerup, Storehedinge

Jungshoved.

- Døllner, Propr., Søbygaard, Præstø

Kallehave.

- Andersen, Postmester, Kallehave
Christoffersen, N., Brygger, Viemose
Hansen, L. P., Gdr., Fogedgaard, Stensved
Jørgensen, Th., Sognepræst, Langebæk
Petersen, Lærerinde, Stensved

Historisk Samfund.

- Rasmussen, Forp., Langebækg., Langebæk
Suhr, Godsejerinde, Petersgd., Langebæk

Karise.

- Jørgensen, Jens, Parcl., St. Linde, Haarlev
Kristensen, Hans, Jørslev pr. Karise
Olsen, P., Sognefoged, Førslev, Karise
Søvndal, Købmand, Karise

Kastrup.

- Hansen, Fr., Lærer, Næs, Vordingborg
Madsen, M. A., Sognef., Nedervindinge, Vordingborg
Michelsen, Møller, Rosenfeldt, Vdbg.
Oxholm, Kmhr.inde, Rosenfeldt, Vdbg.
Spang, Direktør, Rosenfeldt, Vdbg.
Vestergaard, Politiaassistent, Kastrup, Vdbg.

Keldby.

- Christoffersen, Hemming, Rentier, Keldbylille pr. Stege
Frandsen, H., Parcell., Tolstrup Vængegaard, Stege
Grønager, H. P., Gdr., Pollerup, Stege
- J., Kbmd., Keldby, Stege
Hansen, H. P., Bankdirektør, Keldby, Stege
- L., Gdr. Sognefoged, Tostrup, Stege
Hemmingsen, Kristian, Plcst., Pollerup Kullegaard, Hjertebjerg, Stege
Jensen, Axel, Gdr., Keldbylille pr. Stege
Jensen, Jens, Rentier, Tostrup, Stege
- M., Sognepræst, Kjeldbym., Stege
- N., Gdr., Kjeldbylille, Stege
Johansen, Jørgen, Gdr., Pollerup, Stege
Kristiansen, P., Tømrer, Pollerup Kullegaard, Stege
Larsen, H. P., Gdr., Tostrup, Stege
- Hans J., Sogneraadsf., Keldby, Stege
- K., Gdr., Tostrup, Stege
- Laur., Gdr., Raunstedh., Tostr., Stege
Rasmussen, Johanne, Frue, Keldbylille, Stege
- H. Gdr., Keldbylille, Stege
Sørensen, Anker, Gdr., Tostrup, Stege

Kongsted.

- Elmenhoff, Nielsen, Dyr læge, Hyllede, Rønnede
Moltke, E., Grevinde, Lystrup, Fakse
Nielsen, N., Gdr., Kongsted, Rønnede
Rørbæk, Lærer, Kongsted, Rønnede
Wurr, A., Lærer, Eskildstrup, Rønnede

Køng.

- Hansen, H. P., Egebjerggd., Svinø, Lundby

Larsen, R. E., Lærer, Svinø, Lundby
Nielsen, Ole, Gdr., Kostræde
Pedersen, R., Gdr., Busebjergg., Køng,
Lundby

Lillehedinge.

Christiansen, Hotelejer, Rødvig
Jensen, J. P., Lærer, Rødvig
- J. P., Brugsforeningen, Rødvig
Jørgensen, Lagerforvalter, Rødvig
- L. Fr., Købinand, Rødvig
Olsen, Hans, Gdr., Stigaard, Rødvig
Turistforeningen, ved Aage Nielsen, Lou-
sol, Rødvig

Lundby.

Collet, Kammerherre, Lundbygd., Lundby
- Kammerherreinde,
Hjortholm, Lærer, Landbrugssk., Lundby
Johansen, J., Gdr., Lundby
Kristensen, K., Forstander, Landbrugssko-
len, Lundby
Larsen, J. P., Parcl., Lundbytorp, Lundby

Lyderslev.

Boesen, Laura, Børnehjem „Esmezer“
Lund, Rødvig
Brøndkjær, M., Lyderslev Skole, Storeh.
Frandsen, F., Hmd., Gjevnø, Storeh.
Hansen, Niels, Egedegaard, Storehedinge
- Hans P., Gdr., Brøndsager, Lyderslev,
Storehedinge
Jensen, Frd., Gdr., Toffehøj, Storehedinge
Jonassen, Hans, Gdr., Lund, Rødvig
Karlsenhøj, Poul, Gdr., Gjevnø, Storeh.
Kristensen, Jens, Gdr., Sandager, Lyders-
lev, Storeh.
Larsen, Kr., Gdr., Lund, Rødvig
Lange, F. Chr. Krebs, Frimenighedspræst,
Lyderslev, Storehedinge
Maynty Clausen, J., Forpagter, Højstrup,
Rødvig
Michaelsen, Chr., Bageribestyrer, Lyders-
lev, Storeh.
Mortensen, Lærer, Lund, Rødvig
Nielsen, N. Juell, Gdr., Lund, Rødvig
- Ida, Gdrsk., Spangsbæk, Lund, Rødvig
Olesen, Marie, Forstanderinde, Lyderslev
Syge- og Alderdomshjem
- Osvold, Malermester, Gevnø, Storehd.
Pedersen, Peder, Træskomager, Lyshøj,
Lyderslev, Storeh.

Magleby.

Hyllekvist, pens. Lærer, Magleby, Borre

Jensen, Konrad, Gdr., Budsene, Borre
- O., Købmd., Sømarke, Borre
- V., Lærer, Sømark, Borre
Rosenkrantz, Oluffa, Baronesse, Liselund,
Borre
- Erik, Baron, Liselund, Borre
- Th., Baronesse, Liselund, Borre
Scavenius, Godsejer, Klintholm, Borre

Magleby-Stevns.

Børresen, Jørg., Gdr., Magleby, Klippinge
Jensen, Jens, Gdr., Magleby, Klippinge
Jørgensen, J., Gdr., Magleby, Klippinge
- Mejeribst., Klippinge
Larsen, H. P., Tømrermester, Lykkekro,
Klippinge
Marx, Stationsforst., Klippinge
Nielsen, Hans, Murermester, Klippinge
Petersen, Hans, Gdr., Klippinge
Smidt, Karetmager, Klippinge

Mern.

Christoffersen, A., Gdr., Mern
- H., Forvalter, Saftstationen, Mern
Ebbehøj, Lærer, Mern
Hansen, E., Gdr., Lilbygaard, Mern
- L., Skovgaard, Gdr., Sandvig, Mern
Jensen, Christoffer, Gdr., Sageby, Mern
- Henr., Gdr., Sageby, Mern
- Johs., Gaardbest., Sandvig, Mern
Larsen, L. P., Ungk., Taageby, Mern
Meinertsen, Provst, Mern
Olsen, Laur., Landpostbud, Mern
Rasmussen, Herluf, Gdrbst., Tøgeby, Mern

Næstelsø-Mogenstrup.

Andersen, A. O., Mejeribest., Brandelev
Carlsen, A., Gdr., Brandelev
Frandsen, J. J., Gdr., Brandelevgaard,
Brandelev
- L. P., Sognefoged, Brandelev
Gasmann, Godsejer, Fladsaagd, Næstved
- Frue,
Glenthøj, Sognepræst, Næstelsø
Hansen, Hans, Gdr., Landbrugskand., Elle-
kildegaard, Næstved
- H. F., Ungkarl, Næstelsø, Næstved
- J., Lærer, Pederstrup, Lou
- H. P., Gdr., Skovbo, Næstelsø, Næstv.
- Chr., Gdr., Pederstrup, Lou
- Ole, Gdr., Blangslev, Lou
Kristensen, Chr., Gdr., Brandelev
Nielsen, N. B., Gartner, Brandelev

Nielsen, Hanne, Gaardejerske, Brandelev
Næstelsø Sogns Bogsamling, ved Pastor
Glensthøj, Næstelsø pr. Næstved
Olsen, O. Fr., Sognef., Blaneslev, Lou
Pedersen, Carl, Gdr., Pederstrup pr. Lou
- J. P., Gdr., Nordgaard, Brandelev
Rasmussen, H., Tømrermester, Brandelev
Ravn, Lærer, Næstelsø pr. Næstved

Næsby-Tyvelse

Howden-Rønnekamp, Kmhr., Godsejer,
Næsbyholm, Sorø

Rønnebæk.

Collet, Enkekimhr.inde, Rønnebæksholm,
Næstved
Hansen, P., Gdr., Stenstrup, Næstved
Lund, Andr., Skom., Stenstrup, Næstved
Pedersen, R., Gdr., Sipperup Østergaard,
Næstved
Rasmussen, Jørg., Gdr., Korshøjgaard,
Rønnebæk, Næstved
Rasmussen, J., Gdr., Borup, Næstved

Skibbinge.

Jørgensen, O. A., Lærer, Abildhøj, Præstø
Poulsen, H. F., Gdr., Skibbinge, Præstø
Rasmussen, Propr., Lundegaard pr. Præstø

Snesere.

Andersen, J., Sognefoged, Snesere
- L. J., Gdr., Snesere
- L., Gdr., Snesere
Bang, Chr., Gdr., Snesere
Dam, Emil, fhv. Højskoleforstander, Brø-
derup, Tappernøje
Hansen, H. J., Mejeribst., Sølperup, Tap-
pernøje
Hjortso, A., Enkefrue, Aaside, Snesere
Jensen, Hans Fr., Gdr., Nr. Smidstrup,
Tappernøje
- L., Lærer, Nr. Smidstrup, Tappern.
- Laurits, Askov, Bøgesø
- R. M., Lærer, Snesere
- Enkefrue, Højbohus, Snesere
Jespersen, H., Propr., Aasideg., Snesere St.
Jørgensen, Gert, Gdr., Snesereg., Snesere
- Dyrslæge, Snesere
Larsen, N., Gdr., St. Røttinge, Tappernøje
Nielsen, Vilh., Murermester, Sølperup,
Tappernøje
Nielsen, R., Gdr., Brøderup, Tappernøje
Qvist, Petrine N., Nr. Smidstrup, Tappern.
Rasmussen, Jul., Murermester, Snesere

Spjellerup-Smerup.

Christiansen, Johs., Lærer, Spjellerup, Ka-
rise
Jensen, J. P., Gaardbest., Smerup, Karise
Pedersen, Niels, Gdr., L. Torøje, Fakse
Seidenfaden, H., Gdr., Skovgaard, Fakse

Stege Landsogn.

Nielsen, Niels, Gdr., Udby, Stege

Storehedinge Landsogn.

Henriksen, Frøhdl., Sierslev, Storeh.
Jensen, Hans, Gdr., Mosegd., Storehedinge
Sørensen, P. J., Bankk., Erikstrup, Store-
hedinge

Strøby.

Heding, E., Lærer, Strøby Egede, Strøby
Pedersen, Anna, Lærerinde, Strøby
Vedel, A., Kammerherre, Vedelsbo, Strøby
Egede pr. Køge
- M., Kammerherreinde, Strøby Egede

Sværdborg.

Christensen, Anna, Gaardejerske, Svær-
borg, Lundby
Ellegaard, F., Lærer, Kastelev pr. Klar-
skov
Pedersen, Otto, Gdr., Klokkekildegaard,
Sværdborg, Lundby

Sædder.

Dreier, Gaardbestyrer, Raarisegaard,
Thureby
Lomholt, Møller, Sædder, Thureby

Toksværd.

Christensen, Forst., Bruunsminde, Tok-
sværd, Olstrup
Christiansen, G., Toksværd, Olstrup St.
Hansen, Knud, Gdr., Nr. Tvede, Olstrup
- A., Gdr., Nr. Tvede, Brandelev
Jensen, Jens, Gdr., Toksværd, Olstrup
- Joh., Gdr., Kristiansm., Dysted, Olstrup
- Albert, Gdr., Toksværd, Olstrup
Nielsen, L. P., Gdr., Boserup, Olstrup
Rasmussen, Karl, Hmd., Sørup, Olstrup
Troelsen, P., Gdr., Nr. Tvede, Olstrup

Tybjerg.

Frandsen, Gdr., Tybjerglille, Herlufmagle
Steinmann, Kammerhr.inde, Tybjerggaard,
Herlufmagle

Udby.

Madsen, Chr., Gdr., Udby pr. Lundby

Ulse.

Michelsen, J., Lærer, Ulse, Haslev
Nielsen, Jens, Gdbst., Ulse Olstrup, Røn-
nede
Olsen, Marie, Ulse, Haslev

Valløby-Taarnby.

Bluhme, Stiftsdame, Vallø
Johansen, P., Gdr., Valløby, Vallø
Kristiansen, Kr., Gaardbst., Valløby, Vallø
Lichtenberg, Provst, Valløby, Vallø
Sehestedt-Juel, Stiftsdame, Vallø
Vallø Stifts Bibliothek

Vejlø-Vesteregesborg

Hald, Johanne, Lærerinde, Myrup, Lou
Skov, P., Lærer, Abbednæs, Næstved

Vemmetofte.

Egede, Forpagter, Vemmetofte, Fakse
Larsen, K. A., Skovfgd., Vemmetofte, Fakse
Lichtenberg, M. de, Klosterfrk., Vemmetofte
Vemmetofte Klosters Bibliotek

Vesteregede.

Jensen, Skovf., Dænderup Vænge, Haslev

Vollerslev-Gørslev

Hansen, J. C., Kbmd., Gjørslev, Østervang
Nielsen, H. P., Lærer, Gjørslev, Østervang

Vordingborg Landsogn

Heinskou, C. H., Skovfoged, Skovhuset
pr. Nyraad
Yde, Fr., Oversygepl., Oringe, Vdbg.

Ørslev.

Andersen, H. C., Gdr., Ellerødgd., Vordingborg
Hansen, Hans, Gdr., Bragegaard, Ørslev, Vordingborg

Østeregesborg.

Frandsen, Monrad, Sognep., Ø. Egesborg, Mern
Kæstel, Louis, Lærer, Tolstrup, Stensved

Præstø Landdistrikt.

Jespersen, Godsv., Nysø, Præstø

Udenfor Amtet.

Åbo Akademi, Åbo.
Aarup, Kbmd., Holte

Andersen, Erik, Konsul, Grønnegd. 1, Kbh.
- Hee, Pastor, Lille Næstved
Arnholtz, Svend, cand. polyt., Vandbyg-
ningsingeniør., Jerne, Esbjerg
Bagger, Redaktør, Haslev
- Poul, Grosserer, Thorvaldsv. 2, Køben-
havn V.

Behrens, Red., Gilleleje
Bibliotheket for Silkeborg og Omegn
- for Vejle By og Omegn
Blechingberg, Frue, Østerbrog. 13³, Kbh.
Christensen, Redaktør, Rnigsted
- P., Lærer, Roskildevej 44, Valby
Christoffersen, Christoffer, Gdr., Fjeldgaard,
Braaby
- Vald., Gdr., Hammersgaard, Braaby
Clausen, Krag, cand. theol., Kronprinsens-
vej, Kbh. F

Dahl, Sognep., Guderup, Als
Dansk Folkemindesamling, det kgl. Bi-
bliotek, Kbh.

Det danske Sprog- og Litteratur-Selskab,
det kgl. Bibliotek, Kristiansgade, Kbh.
Didriksen, Johannes, Direktør, Søvej 33'
Holte

- D., Gymnasielærer, Charlottenlund
- J., Læge, Gylling
Edinger, Overretssagfører, Nørregade 39,
Kbhvn.

Ellehøj, J., Proprietær, Hammerhus pr.
Merløse

Esbjerg Centralbibliotek
Fadum, P., Lærer, Holsted, Næstved
Falk-Jensen, Forp., Drosselvej 5, Frede-
riksberg

Fugl, Apoteker, Vejen
Gregersen, Lærer, Ørslev Højsk., Egebjerg
Götzsche, Lektor, Herlufsholm
Hansen, Anna, Frk., Adr.: Lundedalsvej 2,
Hellerup

- Kr., Statskonsulent, Lyngby
Hauen, R. v., Fabrikant, Gl. Kongevej
177, Kbh.

Jensen, Th., Lærer, Velling Skole pr.
Ringkøbing

- J. P., Maler, Bakkeh., Haslev
Jørgensen, S., Lærer, St. Jørg., Taareby
Skole, Søllested

- Bankbestyrer, Aalborg
Kgl. Bibliotek ved Boghdl., Haase, Løv-
stræde 2, København

Krup, Rektor, Herlufsholm, Næstved
Køge Folkebibliothek
Landsarkivet for Sjæll., Jagtvej 10, Kbh.
Landsarkivet for Fyen, Odense

- Langballe, O., Arkitekt, Køge
Larsen, J., Gdr., Braaby
Lundby, J. T., Prof., Upsalag. 6^a, Kbh. Ø
Lundgaard, Lærer, Glamsbjerg
Nationalmusæets 2. Afd., Kbh.
Nielsen, Andrup, Købmand, Haslev
Odense Centralbibliotek
Petersen, Karl K., Handelsr., Vangehuset,
Wergelandsallé 4, Søborg
- Stenberg, Falkoneralle 57, Kbhvn V
Preuss, Skovkasserer, Nykøbing F
Rasmussen, C. R., Gdr., Lysholms Allé,
Haslev
Reitzels Boghandel, København
Rigsarkivet, København
Rosted, Redaktør, Assens
Rørdam, Bibliotekar, A. N. Hansens Allé,
Hellerup, Kbh.
Schou, H. H., Direktør, Pileallé 27, Kbh.
- Stevns, Ole, Voldby Højsk., Djursland
Statens Lærerhøjskole, Odenseg. 14, Kbh.
Sønderjydske Landsbibliotek, Aabenraa
Svendborg By- og Amts Bibliotek
Statsbiblioteket, Aarhus
Statens Bibliotekstilsyn, Studiestræde 38,
København
Svenska Landsmål, J. A. Lundel, Upsala
Tange, H., Sagfører, Aars
Vedsmann, Skoleinspektør, Franklingade
4, København Ø
- Hedin, Nørregade 39, Kbh.
Universitetsbibliotheket, Lund, Sverrig
— — Upsala
— — København
Willadsen, Poul, Rosenlund, Østebrogade
88a, København
Ørum, Direktør, Elektricitetsv., Haslev
-

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Steges Præstehistorie, af Pastor <i>J. L. Frederiksen</i> , Stege	3
„Kludetræet“ i Ganneskov, af Læge <i>J. P. Rasmussen</i> , Faxe . . .	59
Sten Rosensparre til Vallø, af <i>O. P. Jensen</i> , Vallø Højskole . . .	66
Sagn og Tro om Sten i Præstø Amt, af <i>Aug. F. Schmidt</i> , Bra- brand	70
Henrik Ibsens Stamfader, af <i>A. M. Bogstad</i>	85
Den gl. Rokkedrejer og hans Slægt (gennem 260 Aar), af <i>O. P.</i> <i>Jensen</i> , Vallø Højskole	95
Hr. Knud i Rislev, ved <i>Niels Stenfeldt</i>	105
Aarberetning fra Formanden	122
Kammerherre P. Chr. Howden-Rønnenkamp.	124
Medlemsliste	126
